

Spodbujanje skrbnih moškosti v predšolskem in osnovnošolskem izobraževanju

Priročnik za pedagoško osebje
v predšolskem in osnovnošolskem izobraževanju

September 2022

Za prenos priročnika obiščite spletno stran: <http://ecarom.eu>

Ta priročnik je bil ustvarjen v evropskem projektu ECaRoM – Early Care and the Role of Men (ECaRoM). Pogodba GD JUST o dodelitvi sredstev št. 101005885

Priročnik sta uredila Elli Scambor in Daniel Holtermann.

So-avtorji_ ce priročnika so: Virginija Aleksejūnė, Erika Bernacchi, Antonio Raimondo di Grigoli, Raffaella Pregliasco, Mojca Frelj, Majda Hrženjak, Živa Humer, Margarita Jankauskaitė, Tatyana Kmetova, Monika Orechova, Gesine Pfautsch, Daniel Holtermann, Nikolas Becker, Elli Scambor, Veronika Suppan in Lisa Wagner.

Oblikovanje: Ringailė Jurgelevičiūtė

Prevod: Dragoman - Ana Lotrič; Barbara Lečnik

Lektura: Polona Mesec

September 2022

ISBN 978-3-941338-35-7

Projektni partnerji (več informacij je na voljo na koncu priročnika):

- Koordinator: Dissens – Institut für Bildung und Forschung e.V. (Berlin, Nemčija)
- Centre for Equality Advancement (Vilna, Litva)
- Centre of Women’s Studies and Policies (Sofija, Bolgarija)
- Institute for Masculinity Research & Gender Studies (VMG, Gradec, Avstrija)
- Istituto degli Innocenti (Firence, Italija)
- Mirovni inštitut (Ljubljana, Slovenija)

Co-funded by
the European Union

Federal Ministry for
Family Affairs, Senior Citizens,
Women and Youth

Federal Ministry
Republic of Austria
Education, Science
and Research

Federal Ministry
Republic of Austria
Social Affairs, Health, Care
and Consumer Protection

Projekt ECaRoM je sofinancirala Evropska komisija, program GD za pravosodje in potrošnike za pravice, enakost in državljanstvo (REC-AG), nemško Zvezno ministrstvo za družino, starejše, ženske in mlade, avstrijsko Zvezno ministrstvo za socialne zadeve, zdravje, varstvo in zaščito potrošnikov ter avstrijsko Zvezno ministrstvo za izobraževanje, znanost in raziskave.

Za vsebino te publikacije je izključno odgovorna projektna skupina ECaRoM in nikakor ne odraža stališč Evropske komisije ali drugih institucij, ki sodelujejo pri sofinanciranju.

Kazalo

01 Uvod · 6

02 Osnovni pojmi · 10

02.1 Spolne norme, stereotipi, pričakovanja in skrbne moškosti · 11

02.2 Pedagogika, ki naslavlja razsežnost spola, s poudarkom na skrbnih moškostih · 13

02.3 Moški v predšolski in osnovnošolski vzgoji in izobraževanju · 15

02.4 Skrbne moškosti v Evropi: Ugotovitve transnacionalnega poročila · 17

03 Samorefleksija za pedagoško osebje · 19

03.1 Kakšna sporočila sem prejel_a? · 20

03.2 Dnevnik o pomenu spola · 21

03.3 Refleksija za pedagoško delo · 21

04 Moduli · 24

04.1 Presečne teme · 25

04.1.1 Pogovarjajmo se o skrbstvenem delu! · 25

04.1.2 Spolni stereotipi · 27

04.1.3 Posvečanje pozornosti skrbnim moškostim · 28

04.2 Modul 1: Skrb zase – postavljanje meja, ranljivost in preprečevanje nasilja · 30

04.2.1 Metoda: Želje · 32

04.2.2 Metoda: Skrinja zgodb (Zgodba Tito Lupotti) · 33

04.3 Modul 2: Prijateljstvo, empatija in čustva · 38

04.3.1 Metoda: Moj prijatelj si · 39

04.3.2 Metoda: Superjunaki in superjunakinje · 43

04.4 Modul 3: Skrb za bližnje in družbeno okolje: Družina in bližnje socialne mreže · 47

04.4.1 Metoda: Krog zaupanja · 48

04.4.2 Metoda: Kdo skrbi? · 50

04.5 Modul 4: Poklicni vidik: Spol in poklici · 52

04.5.1 Metoda: Skrbna Lili in Nik: Kdo nam pomaga? · 54

04.5.2 Metoda: Skrbna Lili in Nik: Izbiram poklic · 57

04.6 Modul 5: Družbena solidarnost in ekološki vidik · 59

04.6.1 Metoda: Kam gre vsa plastika? · 62

04.6.2 Metoda: Kaj mi pomeni narava? · 65

05 Priporočila za sodelovanje s starši · 69

06 Izvajanje koncepta skrbnih moškosti na organizacijski ravni · 73

06.1 Prvi koraki za vodje pedagoških institucij · 74

06.2 Prostor poguma in kultura skrbnosti · 75

07 Končna priporočila · 78

08 Slovar · 80

09 Viri in literatura · 83

10 Partnerji · 88

01 Uvod

Veseli nas, da ste se odločili za branje tega priročnika, ki je bil ustvarjen v mednarodnem projektu *ECaRoM – Early Care and the Role of Men*. To je praktični vodnik za pedagoško osebje o tem, kako lahko v vrtcih in osnovnih šolah uporablja spolno občutljive pedagoške pristope. Z njim želimo okrepiti zavedanje o vlogi fantov¹ in moških na področju skrbstvenih dejavnosti in skrbstvenega dela v evropskih družbah. Naša analiza potreb na področju predšolske vzgoje je pokazala, da se pedagoške pobude in koncepti v predšolski vzgoji le redko ukvarjajo s skrbnimi moškostmi.²

Cilj projekta *ECaRoM* je podpirati skrbstvu prijazna okolja, ki spodbujajo enakost spolov, v predšolski vzgoji in v osnovnih šolah. Na podlagi rezultatov analize potreb smo razvili spolno občutljivo gradivo in metode, ki bodo pomagale okrepiti vsakodnevno vključevanje fantov v skrbstvo ter prispevale k spodbudnemu okolju, v katerem lahko fantje in moški izražajo svojo skrbnost, ne da bi pričakovali negativne odzive.

Priročnik projekta *ECaRoM* je rezultat raznolikega in trdnega partnerstva, ki vključuje različne evropske perspektive, saj v njem sodelujejo partnerji iz srednje Evrope (Nemčija, Avstrija, Slovenija) ter južnih (Italija) in vzhodnih delov Evrope (Bolgarija, Litva).

Priročnik vključuje nadnacionalno evropsko perspektivo in nacionalne perspektive, izdelane na podlagi analize potreb iz vsake partnerske države.

Osnovne informacije

Plačano in neplačano skrbstveno delo je v evropskih družbah običajno porazdeljeno neenakomerno: večinoma ga opravljajo ženske in druge slabo plačane osebe. Kako bi lahko dosegli enakost in enakomerno porazdelitev skrbstvenega dela med spoli? Da bi dosegli enakost spolov, je ključno, da odpravimo stereotipe o spolih. Ti se oblikujejo in utrdijo že zgodaj, v obdobju predšolskega izobraževanja. Pri projektu *ECaRoM* se osredotočamo na delo s stereotipi o spolih in skrbnimi moškostmi v zgodnjem otroštvu, kar bi s časom lahko povečalo odstotek moških, ki so vključeni v skrbstvo, in družbeni pomen skrbstva.

S projektom *ECaRoM* nadaljujemo z delom na podlagi rezultatov projektov *Boys in Care* (Fantje v skrbstvenih poklicih)³ in *Gender Loops* (Zanke o spolih)⁴ ter raziskave *Study of the Role of Men in Gender Equality in Europe* (Študija o vlogi moških na področju enakosti spolov v Evropi; Scambor et al., 2013), ki jih je so-financirala Evropska komisija in katerih člani_

1 Ko v tem priročniku govorimo o fantih, dekletih, moških ali ženskah imamo v mislih konstruktivistični značaj spola in spolnih identitet, ki jih razumemo kot odprte in nikoli zaključene procese. Izhajamo tudi iz zavedanja, da se osebe, ki jih dojemamo kot fante, moške, ženske ali dekleta, morda ne identificirajo kot take.

2 Vsa poročila in gradivo v vseh jezikih partnerskih držav in angleščini so na voljo na spletni strani projekta *ECaRoM*: <https://ecarom.eu>

3 <https://www.boys-in-care.eu>

4 <https://genderloops.dissens.de/>

konzorcija so te projekte koordinirali_le in sodelovali_le kot partnerji_ce ter nacionalni_ne strokovnjaki_nje. Projekt *Fantje v skrbstvenih poklicih* se je osredotočal na krepitev vloge fantov pri izbiri poklicev na področju skrbstva. Rezultati projekta so pokazali potrebe po spolno občutljivih pristopih, ki so usmerjeni v skrbne moškosti že v obdobju zgodnjega izobraževanja. Projekt *Fantje v skrbstvenih poklicih* je pokazal, da na splošno primanjkuje spolno občutljivih gradiv, predvsem za otroke, mlajše od 12 let (Gärtner, Scambor in Bernacchi, 2018). Stereotipe o spolih produciramo in reproduciramo že od rojstva dalje. Če jih želimo odpraviti, moramo začeti že zgodaj v otroštvu. Spodbujanje enakosti spolov na področju izobraževanja je prednostna naloga Evropske unije.⁵ Pri projektu *ECaRoM* želimo ta cilj doseči tako, da se osredotočamo na pedagoške prakse in pedagoško gradivo na področju dela z otroki v predšolski vzgoji ter v osnovnih šolah.

O priročniku

V priročniku povzemamo rezultate projekta *ECaRoM* na način, ki bo pedagoškemu osebju pomagal izboljšati vsakdanjo pedagoško prakso. Pripravili smo metode in informacije, ki so namenjene samoizobraževanju ter tudi za pedagoško delo učiteljev_ic v osnovnih šolah, vzgojiteljev_ic in študentov_k, ki delajo z otroki.

V priročniku so opredelitve pojmov in bistvene informacije o vlogah spolov ter pričakovanjih do določenega spola, skrbstvenem delu ter vlogi moških in fantov. Vsebuje tudi pedagoške pristope in metode za samorefleksijo, ki pomagajo preseči tradicionalna pojmovanja o moškosti, ter priporočila, kako ustvariti kulturo enakosti spolov v predšolski vzgoji. Prikazuje različne načine uporabe pedagoškega gradiva *ECaRoM*, ki upošteva raznolikost spolov ter se osredotoča na vključevanje fantov in moških v skrbstvo.

Priročnik sestavlja pet tematskih modulov, ki sledijo konceptu skrbne moškosti in temeljijo na pojmovanju »skrbi« kot univerzalne človeške norme (Fraser, 1996). V evropskih družbah je vključenost moških v skrbstvo pogosto omejena na očetovstvo (Fernández-Lozano & Jurado-Guerrero, 2021), zato moramo ta pogled razširiti: skrb pomeni posvečati pozornost potrebam drugih, pomeni tudi družbeno solidarnost in ekološko ozaveščenost, enakost spolov, zavračanje moške prevlade in nasilja ter sposobnost skrbeti zase.

Na temelju te opredelitve je priročnik tematsko razdeljen na pet modulov. Vsak modul vsebuje kratek razdelek, ki je namenjen posredovanju osnovnega znanja in teorije, opis ustreznih metod ter informacije o primernih gradivih za delo z otroki:

- ✓ Individualni vidik: skrb zase, vključno s postavljanjem meja, ranljivostjo in preprečevanjem nasilja na podlagi spola
- ✓ Odnosni vidik: empatija, prijateljstvo in ukvarjanje s čustvi
- ✓ Družbeni vidik: skrb za družino in družbeno okolje
- ✓ Poklicni vidik: spol in poklici

⁵ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/strategic_engagement_en.pdf

- ✓ Družbena solidarnost in ekološki vidik: skrb za skupnost in naravo

Uvodnemu poglavju sledi drugo poglavje, kjer je predstavljen okvir za spolno občutljive in v skrbstvo usmerjene vidike moškosti v predšolski vzgoji.

V tretjem poglavju je predstavljenih pet modulov. Poleg opisa znanj, orodij in gradiv, se osredotočamo tudi na tri presečne teme, ki so zajete v vseh modulih:

- ✓ Skrbstveno delo
- ✓ Stereotipi o spolih
- ✓ Moškost

Opise modulov dopolnjujejo nasveti za samorefleksijo za pedagoško osebje (3. poglavje), priporočila za delo s starši (5. poglavje) in spodbujanje razvoja skrbstvene kulture na področju predšolske vzgoje (6. poglavje). V priročniku sta osrednjega pomena vprašanja, kako se soočiti z lastnimi predsodki o spolnih stereotipih in kako ustvariti spodbudno okolje za skrbne moškosti.

02 Osnovni pojmi

02.1 Spolne norme, stereotipi, pričakovanja in skrbne moškosti

Skrbstvene dejavnosti običajno izvajajo ženske, ki so bodisi slabo plačane bodisi za svoje delo sploh ne prejemajo plačila. To je tipičen primer neenakosti spolov, spolne norme pa so eden od temeljnih vzrokov za tako stanje. Izraz »spolne norme« je sociološki in se nanaša na vsakodnevne prakse. Značajske in druge osebnostne lastnosti, poklici itn. so razdeljeni v dve skupini (moška in ženska), vsaki osebi pa je ob rojstvu pripisan eden od dveh spolov na podlagi telesnih značilnosti. Tradicionalna pričakovanja do moških so, da so močni in pogumni, medtem ko se od žensk pričakuje, da so lepe in skrbne. Ta binarnost vključuje tudi zelo jasno hierarhijo: lastnosti in področja, ki jih povezujemo z ženskami, veljajo za manj pomembna od tistih, ki jih pripisujemo moškim. Tako na primer poklice na področju skrbstva (npr. zdravstvena nega) dojemamo kot manj pomembne od tehničnih poklicev. To se med drugim odraža tudi v plačah.

Spolne norme in stereotipi so osnova za pričakovanja do določenega spola, ki jih imamo do ljudi v vsakdanjem življenju. Vplivajo na to, kako se ljudje vedejo, in določajo, kaj naj jim bo všeč in kaj ne, kakšen naj bo njihov videz itn. Otroke, mlade in odrasle omejujejo pri tem, da bi svobodno razvijali svoja zanimanja, priložnosti in sposobnosti. Tiste, ki ne ustrezajo eni od kategorij, družba običajno zasmehuje in jih želi na silo »popraviti«. Pričakovanja do določenega spola je mogoče v veliki meri pripisati kulturi in družbi, saj ne gre za naravne zakone. Ko govorimo o pričakovanjih do določenega spola, priznavamo, da je mogoče spremeniti načine, kako dojemamo moške, ženske in nebinarne osebe.

Pričakovanja v zvezi z moškostjo ne zajemajo vsega, kar fantje ali moški počnejo oziroma so. Odražajo zgolj zahtevo, s katero se morajo soočiti vsi, ki se dojemajo ali počutijo kot fantje/moški (Stuve in Debus, 2012). Biti »pravi moški« je pričakovanje v zvezi z moškostjo. To pomeni, da si uspešen, imaš nadzor, si manj empatičen in bolj tekmovalen, uveljavljaš samega sebe in razumeš skrbstvo kot področje, ki je predvsem ženska domena. Eden od konceptov, s katerimi si prizadevamo to spremeniti, je koncept skrbnih moškosti, ki ga opisujemo v nadaljevanju.

Skrbne moškosti

Joan Tronto predlaga naslednjo opredelitev skrbi:

»Na najbolj splošni ravni predlagamo, da skrb dojemamo kot človeško dejavnost, ki zaobjema vse, kar delamo, da ohranjamo, nadaljujemo in popravljamo naš "svet" tako, da lahko kar najboljše živimo v njem. Ta svet vključuje naša telesa, nas same in naše okolje, ki si jih prizadevamo preplesti v zapleteno mrežo, ki ohranja življenja.«

(Tronto, 1993: 103)

V projektu *ECaRoM* smo to kompleksno opredelitev avtorice Joan Tronto razširili tako, da hkrati vključuje tudi razsežnost moškosti. V ta namen uporabljamo koncept skrbnih moškosti, ki ga v zadnjih letih vse pogosteje obravnavajo v raziskavah in evropskih politikah (Hanlon, 2012; Scambor et al., 2014; 2015; 2016; Elliott, 2016). Elliott (2016) kot osrednji značilnosti skrbnih moškosti navaja zavračanje dominacije in vključevanje vrednot skrbi, kot so pozitivna čustva, soodvisnost in odnosnost. V projektu *EcaRoM* upoštevamo to kompleksnost tako, da uporabljamo koncept skrbi, ki vključuje več vidikov:

Še posebej velja omeniti dva vidika skrbnih moškosti. Na eni strani delujejo preventivno proti nasilju na podlagi spola, na drugi strani pa spodbujajo varstvo narave. Vzrode za morebitno nasilje moških lahko preprečujemo že zelo zgodaj, in sicer z ozaveščanjem in krepitevijo čustvenih kompetenc, z enakopravnimi odnosi ter tako, da moške razbremenimo zahtev, ki jih povezujemo z moškostjo. To povečuje sposobnost soočanja z lastnimi notranjimi krizami, ki lahko v nasprotnem primeru vodijo v nasilje. Tako se ustvarja zavedanje o družbenem okolju in posledicah lastnih dejanj. Ko fantom ni potrebno izpolnjevati tradicionalnih vidikov moškosti, imajo več prostora za alternativne nenasilne načine reševanja sporov. S povečanjem senzibilnosti in trajnosti v kontekstu odgovornosti, ki jo nosijo moški kot politiki, gospodarstveniki, vodstveno in vodilno osebje, je mogoč tudi drugačen pristop k naravi – tak, ki ne temelji na izkoriščanju narave za namene človekovega napredka, ampak na priznavanju pomena narave in posledic prekomernega izkoriščanja naravnih virov.

Ker se projekt osredotoča na vzgojo in izobraževanje otrok, je pomembno, da omenimo, katere skrbstvene dejavnosti lahko opravljajo otroci. Primeri skrbstvenih praks, ki jih lahko opravljajo otroci, vključujejo: pospravljanje igrač, priprava mize in pospravljanje mize po jedi, tolaženje prijateljev, vrtnarjenje, skrb za živali, nudenje podpore pri nenasilnem reševanju sporov, upoštevanje mnenj drugih, ne le svojega, vključevanje otrok, ki veljajo za »outsiderje«, in podpora vrstnikom_cam pri vsakdanjih praktičnih opravilih. Pri projektu EcaRoM izhajamo iz prepričanja, da so otroci ne glede na spol skrbna človeška bitja, in zasledujemo cilj okrepiti skrbnost otrok, zlasti fantov, ter jo prenesti tudi v odraslost.

02.2 Pedagogika, ki naslavlja razsežnost spola, s poudarkom na skrbnih moškostih

Otroci in najstniki_ce so pogosto pod pritiskom, saj si želijo, da bi jih vrstniki_ce, pedagoško osebje in starši sprejeli kot »prave«/»normalne« fante oziroma »prava«/»normalna« dekleta. Fantje, ki jih ne zanima šport in se raje pogovarjajo, tvegajo, da jih bo družba marginalizirala. Dekleta, ki so glasna ali ne kažejo zanimanja za svoj videz, pa družba pogosto obravnava kot nežensvena. Otroci, ki so nebinarni, družba običajno ne opazi oziroma jih ne jemlje resno. Pedagogika, ki naslavlja vidik spola, se zoperstavlja takim omejitvam socializacije. Pedagogika, ki naslavlja vidik spola, pomeni upoštevanje spola pri opravljanju pedagoškega dela in uvajanju procesov sprememb – tako na strani pedagoškega osebja kot na strani otrok in staršev. Pri tem je pomembno zavedanje, da lahko tudi pedagoško osebje, ki upošteva vidik spola, reproducira spolne norme. (Samo)refleksija je zato stalen proces. Cilji pedagogike, ki naslavlja vidik spola, so:

1. spodbujanje različnih interesov, kompetenc in vedenj otrok brez omejitev, ki temeljijo na spolu;
2. ublažitev pričakovanj do določenega spola;
3. preprečevanje diskriminacije in nasilja.

Na eni strani lahko pedagogika, ki naslavlja vidik spola, izrecno obravnava teme, kot so spolno diferencirana socializacija, pričakovanja glede moškosti in ženskosti, seksizem, spolne raznolikosti in različne spolne usmerjenosti, pri čemer se osredotoča na neenaka razmerja moči v družbi. Na drugi strani pa lahko pedagoško osebje spol uporablja kot analitični okvir, s pomočjo katerega obravnava individualno raznolikost in samoodločanje, ne da bi pri tem izrecno uporabljalo spolne označevalce. Za to potrebuje znanje o dinamiki spolov in procesih socializacije, analitične sposobnosti glede pedagoških situacij, v katerih je treba sprejemati odločitve, ustrezno metodologijo in vrsto orodij ter dobre delovne pogoje.

Pedagogika, ki naslavlja razsežnost spola, s poudarkom na skrbnih moškostih

V pedagogiki, ki naslavlja vidik spola, s poudarkom na skrbnih moškostih, sta združena dva pristopa: Tri ravni dela s fanti po Könneckeju (2012) in Bogerjeva trilema vključenosti (2017). Pri delu s fanti, ki upošteva razsežnost spola, se naslavlja vsaj tri ravni: delo s fanti razbremeni fante, ko gre za zahteve, ki jih povezujemo z moškostjo, spodbuja različne življenjske načrte in kritično postavlja mejo diskriminatornim ali nasilnim dejanjem (Könnecke, 2012). Z zmanjšanjem zahtev, ki jih imamo do določenega spola, povečamo priložnosti za fante, da izrazijo svojo skrbnost. Fantje so skrbni, vendar zaradi zahtev moškosti ne udeležajo in ne cenijo lastnosti, ki jih razumemo kot ženstvene.

Omenjene tri ravni dela s fanti se povezujejo s tremi razsežnostmi Bogerjeve (2017) »trileme vključenosti«, ki so: opolnomočenje, normalizacija in dekonstrukcija. Te razsežnosti sistematizirajo različne teoretične paradigme o vključevanju, ki so med seboj vedno v nasprotujočem si odnosu. Prilagojene za ta okvir, lahko tri zgoraj omenjene razsežnosti dobro ponazorijo sočasnost, ki je potrebna za krepitev vloge skrbnih moškosti na področju predšolskega in osnovnošolskega izobraževanja, ki naslavlja razsežnost spola: opolnomočenje za skrbstvo, normalizacija različnih moškosti in dekonstrukcija tradicionalnih vzorcev moškosti. Nasprotujoča si narava teh razsežnosti se lahko odraža tudi pri izvajanju pedagoškega dela. V okviru posamezne metode običajno ne moremo obravnavati hkrati opolnomočenja, normalizacije in dekonstrukcije, vendar se lahko med potekom učne enote na različnih mestih osredotočimo na vsako od teh razsežnosti. Tri razsežnosti vključujejo naslednje vsebine:

Opolnomočenje (posameznika) za skrbstvo

Vsebine, ki se nanašajo na opolnomočenje za skrbstvo, so: učenje empatije, poslušanje, zavedanje meja in skrb zase. Poleg teh je treba upoštevati tudi sprejemanje in obvladovanje čustev, spoprijemanje s krizami in neizpolnjevanje zahtev, ki jih povezujemo z moškostjo, prepoznavanje lastnih potreb in razmišljanje o potrebah drugih ter posledice lastnega vedenja za druge. Ustvariti je treba okvir, v katerem so fantje razbremenjeni zahtev, ki jih od njih terjajo norme moškosti, in v katerem se krepi pomen skrbi ter je pojasnjen njen pozitiven učinek. Na področju pedagoškega dela to pomeni, da upoštevamo čustva, spodbujamo otroke, naj pomagajo drugim, jih vključujemo v skrbstvene dejavnosti, vzpostavljamo mentorstva, kjer so starejši otroci v podporo mlajšim, in podobno.

Normalizacija različnih moškosti

Obravnavati je potrebno teme, kot so enakopravni odnosi, ranljivost, sprejemanje (spolne) raznolikosti, spoprijemanje z neznanim in ustvarjanje prostorov, v katerih lahko fantje delijo svoje izkušnje z drugimi in so razbremenjeni zahtev, ki jih od njih terja moškost. Poleg tega je treba izpostaviti vrednost in prepoznavnost skrbstvenega dela, vključno s tistim, ki ga zagotavljajo ženske kot samoumevno družinsko delo. V pedagoškem okviru bi to lahko dosegli z gradivi, kot so npr. slikanice, filmi ali igre vlog, ki prikazujejo moške v različnih, tudi skrbstvenih vlogah.

Dekonstrukcija tradicionalnih vzorcev moškosti

Dekonstrukcija vključuje opustitev znanih navad in predpostavk ter preizpraševanje dominacije, prevzemanja tveganj, tekmovalnosti, nasilja, razvrednotenja ženskosti in skrbstvenega dela ter paradigme delovanja in produkcije. Intervjuvani strokovnjaki s področja predšolske vzgoje in izobraževanja takole povzema, kako bi morali pristopiti h krepitvi skrbstvene vloge pri fantih (Holtermann, 2022: 91):

»Spregovoriti moramo o tistem, kar ni vidno: o poteh, na katere fantje, kar se tiče skrbstva, ne stopajo, ker se že zelo zgodaj v življenju naučijo, da so te poti nemoške, ne vidimo jih, ker fantje ne gredo v tej smeri ... Tja bomo prišli le, če jim bomo ponudili najrazličnejše možnosti in jim na umski ravni dali dovoljenje, da so lahko npr. skrbni baletni plesalci.«

02.3 Moški v predšolski in osnovnošolski vzgoji in izobraževanju

Indeks enakosti spolov (2020) kaže, da se države EU soočajo s spolno segregacijo v skrbstvenih poklicih na področju izobraževanja, zdravja in socialnega varstva, kjer dela 30 % vseh zaposlenih žensk in samo 8 % vseh zaposlenih moških.

Ugotovitve mednarodne študije *ECaRoM* jasno kažejo, da so vzgojitelji in učitelji v vseh sodelujočih državah v manjšini, hkrati pa ustanove in pedagogi_nje izražajo željo

po povečanju njihovega števila v pedagoškem delu. Kljub temu se v zvezi s tem pojavljajo različna stališča in izkušnje. Po mnenju nekaterih vzgojiteljev_ic in učiteljev_ic lahko večja prisotnost moških na področju pedagoškega dela otrokom posreduje sporočilo, da moški lahko opravljajo to delo in da so lahko skrbni. Spet drugi menijo, da s tem ne bi prispevali k večji enakosti spolov, ker lahko to pelje v krepitev tradicionalnih spolnih vlog, kot na primer, da se od moških pričakuje, da igrajo nogomet s fanti ali jih spremljajo pri bolj pustolovskih dejavnostih. Poleg tega si tudi sami vzgojitelji in učitelji ne prizadevajo vedno za enakost spolov ter zavračanje dominacije in nasilja. Pojavljajo se tudi predsodki pred vzgojitelji in učitelji, ki se jih obravnava kot potencialne storilce spolnih zlorab otrok, kar je povezano s spolnimi stereotipi in hiperseksualizacijo moških na področju skrbstvenega dela. To kaže na ambivalenten odnos družbe do vključevanja moških v vzgojiteljski poklic: na eni strani imamo željo, celo potrebo po pozitivnem vrednotenju vključevanja moških v vzgojiteljski poklic in dobre prakse, medtem ko se na drugi strani vzgojitelji soočajo s strahovi, predsodki in seksualizacijo moškosti. Reševanje tega problema se zdi pomembno tako na praktični ravni delovanja moških vzgojiteljev in vrtcev v odnosu do otrok, staršev in sodelavk kot na ravni širše družbene ozaveščenosti (Hrženjak in Humer, 2021).

Na naših usposabljanjih in v strokovnih razpravah se redno soočamo z zaskrbljenostjo moških, da bi bili obtoženi spolnega nasilja. V ustanovah in na krajih, kjer moški delajo z otroki, so pogosto obravnavani kot potencialni storilci spolnega nasilja nad otroki. Starši, zaposleni in ustanove pogosto gojijo splošno nezaupanje, ki temelji na heteronormativnem pojmovanju nasilja (moški so storilci, ženske so žrtve) in na tradicionalnem pojmovanju skrbnosti glede na spol, v katerem ženske dojemamo kot skrbne po naravi. V tem pogledu se moški ne zdijo primerni, da bi skrbeli za majhne otroke, če pa to že počnejo, je to samo zato, da bi se neprimerno zblížali z njimi. Tako pojmovanje je zelo razširjeno, vendar zelo problematično in hkrati pomanjkljivo argumentirano. Ima dve pomembni šibki točki: prvič, tudi očetje v lastnih družinah običajno skrbijo za majhne otroke, ne da bi jih pri tem samodejno ogrožali; in drugič, spolno nasilje vključuje zelo različne pojavne oblike, pri katerih so lahko storilci_ke tudi ženske in osebe drugih spolov.

Toda dejstvo je, da pri delu z majhnimi otroki žal prihaja do spolnega nasilja. Zato je potrebno preventivno obravnavati spolnost in spolno nasilje in vzpostaviti načrt za zaščito otrok, vključno s protokoli, ki v vsaki ustanovi določajo ravnanje v primeru splošnega suma spolnega nasilja. Protokol bi moral vključevati strokovne izobraževalne prakse, smernice in postopke v ustanovah, zlasti glede telesnega stika, ravnanja v zvezi s spolnostjo otrok in zaščito pred spolnim nasiljem. Pomembna podlaga za te prakse je politika o zaščiti otrok, ki jo vse pogosteje zahtevajo Evropska unija, Svet Evrope in organi OZN, ki se ukvarjajo s pravicami otrok. Taka politika bi morala vključevati naslednje elemente: zaščitni ukrepi za varovanje otrok; pravila vedenja pri neposrednem delu z otroki; otrok pred zlorabo in škodovanjem; komu poročati, če se pojavi težava; kako se ustrezno odzvati na situacijo.⁶

Pogosto splošnega suma ne obravnavamo izrecno, vendar ima lahko dolgoročne posledice za vse vpletene. Med drugim vpliva tudi na poklicne izbire in na to, kako pojmujeemo mlade moške, ki delajo z majhnimi otroki. Zato je pomembno, da to tematiko obravnavamo skupaj z moškimi, zaposlenimi, ustanovami in starši.

6 <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/666497>

02.4 Skrbne moškosti v Evropi: Ugotovitve transnacionalnega poročila

[Transnacionalno raziskovalno poročilo](#) povzema rezultate raziskav posameznih sodelujočih partnerskih držav. Raziskava je pokazala, da se pedagogika, ki upošteva vidik spola, v nobeni državi ne izvaja sistematično. Še redkejši pa je poudarek na skrbnih moškostih. Zakonodaja in politični dokumenti delno obravnavajo vprašanja enakosti spolov, raznolikosti in skrbstva, vendar pogosto le na splošno, brez konkretnih smernic za uresničevanje enakosti.

V nekaterih državah je mogoče opaziti porast uporabe spolno občutljivih pedagoških pristopov v vrtcih. Teme s področja skrbstva so vključene v dejavnosti predšolske vzgoje in izobraževanja v kontekstu skrbi zase ter spoznavanja različnih poklicev in dejavnosti, povezanih z delitvijo dela v družinah. Večina didaktičnih orodij, ki se osredotočajo na spolne stereotipe, je v obliki kompletov igralnih kart in iger spomina, ki na spolno vključujoč način predstavljajo različne poklice in dejavnosti. Primer didaktičnih pripomočkov so tudi slikanice in pravljice, ki obravnavajo moškost in skrbnost. Vendar je mogoče opaziti pomankljivo poznavanje didaktičnih pripomočkov na teme enakosti spolov, vzgojitelji_ce slabo poznajo npr. produkcijo pravlji in igrac, ki presegajo spolne stereotipe, in jih posledično ne uporabljajo v svoji praksi. Igralni koticiki so raznoliki in vključujoči; otrokom se ponudi različne igrače ne glede na spol; uporabljajo se spolno nevtralne barve; biološki determinizem v razlagah spolnih razlik je prej izjema kot pravilo. Posebej je potrebno izpostaviti dve dobri praksi, ki smo ju opazili v vrtcih. Rutinske dnevne aktivnosti, povezane s pospravljanjem, čistočo in prehranjevanjem, so organizirane kot pedagoške prakse, ki na spolno univerzalen način že od najzgodnejših let dalje vzgajajo otroke k samostojnosti, skrbi zase, medsebojni skrbi in vsakdanjim skrbstvenim opravilom. Vzgojitelji_ce otroke ne glede na spol spodbujajo, da si sami postrežejo malico in kosilo ter po obroku sami pospravijo za seboj. Otroci so vključeni tudi v pospravljanje igrac ter v medsebojno pomoč pri oblačenju. Te aktivnosti so pozitivno vrednotene kot spretnosti, ki krepijo samozavest. Druga dobra praksa se nanaša na organizacijo prostora in igre. Igralnica je organizirana v raznolike tematske koticike. Eden od stalnih tematskih koticikov je dom in družina ali gospodinjski koticik, ki vključuje igrače za nego dojenčkov, kuhanje, pospravljanje, igranje družinskih vlog ipd. Vzgojitelji_ce v intervjujih povedo, da se fantje zelo radi vključujejo v ta koticik in se preko igre seznanjajo s skrbstvenim delom. Bolj usmerjeno naslavljanje tem spolnih stereotipov in skrbstvenega dela pa je še vedno odvisno predvsem od angažmaja in individualne občutljivosti posameznih vzgojiteljev_ic in vodstva vrtca.

V državah, ki so vključene v projekt, dostopnost do usposabljanj, ki obravnavajo spolno občutljivo pedagogiko, ni formalizirana. Nasploh je ponudba programov na akademski ravni, ki obravnavajo spolno občutljivo pedagogiko, zelo različna: nekatere univerze sistematično izvajajo predavanja na temo spolov v izobraževanju, druge se te tematike zgolj dotaknejo, tretje jo pojmujejo kot preveč občutljivo in se ji izognejo. Tematika torej ni sistematično in usklajeno obravnavana in je odvisna od zanimanj in prizadevanj posameznih profesorjev_ic.

Poleg tega na nacionalnih ravneh ni sistematičnih raziskav o spolnih stereotipih v izobraževanju. Manjše in razdrobljene raziskave v sklopu različnih akcijskih projektov izvajajo nevladne organizacije, ali pa tematiko obravnavajo diplomska, magistrska in doktorska dela. Raziskav o predšolski vzgoji je v primerjavi z osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem manj zaradi predsodka, da spolni stereotipi na tej ravni niso relevantna

tema. Obstoječe študije so premalo interdisciplinarne (prevladuje sociologija) in vključujejo premalo strokovnega znanja s področja enakosti spolov, kadar nastajajo znotraj pedagogike. Večina dostopnih študij se osredotoča na dekleta in večine STEM (naravoslovje, tehnologija, inženirstvo in matematika), medtem ko se moškosti in področje EHW (izobraževanje, zdravje in socialno varstvo) obravnavajo v omejenem obsegu. Raziskav o moškosti, spolnih stereotipih o moškostih in skrbstvu v predšolski vzgoji in izobraževanju praktično nimamo. Obstoječe raziskave o skrbnih moškostih so pokazale, da so otroci skrbni že od najzgodnejšega otroštva. Ta lastnost je v nasprotju z zahtevami, ki jih povezujemo z moškostjo, in povzroča normativne pritiske na fante, ki z leti naraščajo in so v osnovni šoli močnejši kot v vrtcu.

Večina gradiv, ki upoštevajo vidik spolov, je namenjena osnovnim šolam, medtem ko didaktičnih pripomočkov primanjkuje na ravni predšolske vzgoje in izobraževanja. Večina spolno občutljivih didaktičnih pripomočkov je nastala v sklopu akcijskih projektov nevladnih organizacij in so razpršeni po različnih spletnih straneh, kar omejuje njihovo dostopnost. Večina spolno občutljivega gradiva temelji na binarnem razumevanju spola in obravnava predvsem dekleta. Zelo malo pozornosti je namenjeno moškosti ter odnosu med moškostjo in skrbnostjo. Gradiva, ki so namenjena poklicnemu usmerjanju, se osredotočajo na spodbujanje tehničnih in naravoslovnih poklicev pri dekletih, veliko manj pa je gradiv, ki bi fantom predstavila poklice s področja skrbstva.

03 Samorefleksija za pedagoško osebje

V Sloveniji je pedagoško osebje ozaveščeno o vlogi prikritega kurikulumuma in se zaveda potrebe po nenehni samorefleksiji, samonadzoru in samozavedanju ter medsebojni kritični refleksiji. Vendar se pojavlja vprašanje, ali je razsežnost spola tudi del kritične samorefleksije.

Kot del priprav na pedagoško delo, ki upošteva vidik spola, sta pomembna lasten odnos in ozaveščenost o lastni spolni socializaciji. V ta namen sta v nadaljevanju predstavljeni dve metodi samorefleksije: prva se imenuje »Kakšna sporočila sem prejel_a?«, druga pa »Dnevnik o pomenu spola«.

03.1 Kakšna sporočila sem prejel_a?

Ta metoda samorefleksije⁷ je namenjena razmisleku pedagoškega osebja o lastni spolni socializaciji. Metodo sestavlja niz vprašanj, iz katerega lahko izberete vprašanja, na katera želite odgovoriti.

- ✓ Kdaj ste prvič zaznali, da ste dekle, fant, trans ali interspolna oseba?
- ✓ Ali vam je bila vaša spolna identiteta pomembna? Ali je bila vaša spolna identiteta pomembna drugim, ko so bili v stiku z vami?
- ✓ Ali se lahko spomnite situacij, ko ste se še posebej močno dojemali kot dekle, fant, trans ali interspolna oseba? Ali ste si kdaj zaželeli, da bi bili drugega spola? Ali so vam kdaj rekli, da ne morete biti fant ali dekle? Ali so vas kdaj dojemali drugače, kot ste se dojemali sami in kako ste se na to odzvali?
- ✓ Ali so vam kdaj rekli, da ste »pravo dekle«/»pravi fant« (lahko tudi princesa, dama, gospod, mrha, mačo itn.)? Ali so vas kdaj označili za še posebej »ženstvene« ali »možate«? V katerih situacijah in kdo vas je tako označil? Ali so vas s tem vrednostno opredelili? Kako ste se ob tem počutili, kako ste se odzvali?
- ✓ Ali vam je bilo kdaj rečeno, da niste »pravo dekle«/»pravi fant«?
- ✓ Ali so vas kdaj spodbujali k določenemu vedenju/igranju z določenimi igračami, oblačenju v določena oblačila? Ali vam je bilo (na bolj ali manj prikrit način) kdaj rečeno, da določeno vedenje/igrača/ oblačila niso primerni za vaš spol?
- ✓ Za kaj ste bili pohvaljeni?
- ✓ S katerimi igračami ste se najraje igrali? Katere ste dobili kot darilo in od koga? Ali ste se morali zanje boriti oz. vam niso dovolili, da bi se igrali z njimi? S katerimi pristočnimi dejavnostmi ste se ukvarjali?
- ✓ Kakšnega odnosa do svojega telesa so vas naučile osebe istega ali drugih spolov? Kako so ljudje istega in drugih spolov govorili o svojih telesih in telesih drugih ljudi v vašem okolju? Kakšen odnos ste razvili do svojega telesa (npr.: zmogljivost, lepota, užitek, dobro

⁷ https://vms.dissens.de/fileadmin/VMS/redakteure/Selbstreflexion_-_welche_Botschaften_habe_ich_bekommen.pdf

počutje, vadba, preizkušanje meja, samokritika, tehnike optimizacije)?

- ✓ Kako so se osebe drugačnega spola ali drugače spolno usmerjene osebe v vašem okolju spopadale s čustvi? Kaj je bilo predlagano vam? V čem so vas podpirali in za kaj so vas kritizirali? Katere prakse ravnanja s čustvi ste razvili?
- ✓ Isto vprašanje velja za soočanje z močjo in šibkostjo, premočjo in nemočjo.

03.2 Dnevnik o pomenu spola

Ta metoda omogoča razmišljanje o temah, ki so povezane s spolom, in spolnih konstrukcijah v vsakdanjem življenju. V dnevnik lahko zapišete svoje izkušnje iz zasebnega in poklicnega življenja, pri katerih ima spol pomembno vlogo.

Predlogi tem, o katerih bi lahko pisali:

- ✓ Odnos z drugimi
- ✓ Prikaz ljudi v medijih
- ✓ Presenetljive ali izzivalne zaznave v vsakdanjem življenju
- ✓ Spoznanja o sebi
- ✓ Ali sem ženska/ moški?
- ✓ Videl_a sem zanimive primere raznolikosti spolov
- ✓ V poklicih, kjer je veliko ločevanja po spolu, sem zaznal_a raznolikost spolov

Ni treba, da so zapisi dolgi, dovolj so tudi kratki zaznamki. Primeri:

- ✓ Seksistična šala, ki sem jo slišal_a
- ✓ Moja spolna identiteta je (ni) bila prepoznana
- ✓ Po tolažbo vedno pridejo k meni – morda tudi zato, ker sem ženska/ moški?

Dobro je, če po približno mesecu dni preučite rezultate in pogledate, kaj ste se naučili v enem mesecu. Učni dnevnik lahko vodite poljubno dolgo. Podroben opis metode lahko najdete v [zbirki metod](#) projekta *Fantje v skrbstvenih poklicih*.

03.3 Refleksija za pedagoško delo

Samorefleksija ni pomembna samo za pedagoško osebje na individualni ravni, ampak tudi za pedagoško delo. Običajno uradni učni načrt vključuje vrednote enakosti spolov, medtem ko je prikriti učni načrt lahko poln implicitnih sporočil, ki ne podpirajo sporočila uradnega učnega načrta. Namesto tega spodbujajo predstavo o tradicionalnih stereotipnih vlogah

spolov. Za lažje prepoznavanje implicitnih in eksplicitnih stereotipov v zvezi s fanti, vam lahko pomaga naslednji kontrolni seznam,⁸ v katerem boste našli tudi zamisli za dejavnosti, ki jih lahko izvedete skupaj z otroki in tako spodbujate njihove skrbstvene sposobnosti.

Ko boste odgovorili na vsa vprašanja, lahko preverite, kje so po vašem mnenju potrebne spremembe, da bi v svoji ustanovi okrepili koncept skrbnih moškosti. Koristno je, da po določenem času ocenite napredek in ponovno pregledate kontrolni seznam, da preverite, kaj vam je uspelo spremeniti in kje še morate ukrepati.

1. Ali fantom ponudite iste igrače/igre/knjige/dejavnosti kot dekletom?
2. Ali vključujete fante v pospravljanje igrač?
3. Ali vključujete fante v pripravo miz za obroke in pospravljanje po obrokih?
4. Ali vključujete fante v tolažbo sovrstnika/sovrstnice, če jo potrebuje?
5. Ali vključujete fante v pomoč pri oblačenju/slačenju prijatelju/prijateljici? (npr., da pomaga zavezati čevlje)?
6. Ali spodbujate otroke, da se igrajo v spolno mešanih skupinah?
7. Ali povabite dekleta k igri nogometa in fante k igri s punčkami?
8. Ali se različno odzivate na neprimerno vedenje fantov in deklet?
9. Ali se različno odzivate na čustva, če jih izkazujejo fantje ali dekleta (npr. 'za fanta se ne spodobi, da ga je strah')?
10. Ali se s fanti in dekleti pogovarjate na različen način (npr. uporabite drugačen ton, glasnost, govorico telesa, besede, ko govorite s fantom ali deklico)?
11. Ali ste pozorni na to, da so vsi otroci enako vključeni v aktivnosti in deležni vaše pozornosti?
12. Ali vključujete v aktivnosti z otroki podporno osebje v vrtcu, na primer kuharje_ice, hišnika_co, čistilce_ke?
13. Ali kot dobre zglede uporabljate primere moških v skrbstvenih vlogah (npr. aktivne očete, medicinske tehnike, ekološke aktiviste)?
14. Ali se z otroki pogovarjate o skrbstvenih poklicih in organizirate tovrstne igre (npr. delo in poklici v vrtcu, bolnici, domu starejših)?
15. Ali predstavite otrokom primere moških, ki so negovalci, vzgojitelji, socialni delavci, osnovnošolski učitelji, npr. v slikanicah, risankah, knjigah ali drugih virih?
16. Ali kdaj povabite npr. moškega vzgojitelja ali negovalca v skupino, da predstavi svoje delo otrokom in se z njimi pogovarja?
17. Ali kdaj obiščete z otroki bližnji dom starejših?
18. Ali kdaj povabite osebe z oviranostjo v skupino, da se pogovarjajo z otroki?
19. Ali se kdaj pogovarjate z otroki o tem, kako si doma delijo gospodinjska opravila?

8 Podrobnejši kontrolni seznam boste našli na [spletni strani projekta ECaRoM](#).

20. Ali se kdaj pogovarjate z otroki, kako (lahko) pomagajo starim staršem?
21. Ali v svoje delo s starši vključujete tudi očete, dedke, brate?
22. Če otrok zbolí, ali kdaj o tem obvestite najprej očeta?
23. Ali posvečate pozornost enakosti spolov v igralnici?
24. Kadar se z otroki pogovarjate o risankah, pravljicah, zgodbicah, knjigah ipd., ali vključite tudi temo enakosti spolov?
25. Ali uporabljate knjige, ki prikazujejo, kako ljudje s skupnim delovanjem dosežejo spremembo (namesto npr. zgodb o junaštvih)?
26. Ali spodbujate empatijo in solidarnost v skupini in v družbi nasploh?
27. Ali se kdaj pogovarjate z otroki o položaju ljudi, ki so v družbi marginalizirani (npr. Romi in Rominje, begunci in begunke, revni, migranti in migrantke)?
28. Ali se kdaj pogovarjate z otroki o različnih oblikah družine (npr. enostarševske, razvezane, večgeneracijske, transnacionalne, lezbične in gejevske)?
29. Ali ste se udeležili kakšnega izobraževanja o enakosti spolov?
30. Ali je kakšno izobraževanje, ki ste se ga udeležili, vključevalo znanje o moških in moškostih?

04 Moduli

04.1 Presečne teme

V modulih navajamo spolno občutljivo gradivo in pripomočke, s katerimi pedagoško osebje v predšolski vzgoji in izobraževanju spodbuja skrbstvene dejavnosti fantov in krepi njihovo vlogo v prizadevanjih za enakost spolov. Pri tem gre za prenos teoretičnih konceptov, povezanih s skrbstvom, spoli in spolno občutljivo pedagogiko v praktični kontekst predšolske vzgoje in izobraževanja, zato bomo predstavili konkretna orodja za pedagoško delo z otroki, ki smo jih razvili v projektu *ECaRoM*. Preden pa se posvetimo posameznim modulom za izvajanje spolno občutljivega pedagoškega dela, bomo spregovorili o presečnih temah, ki jih najdemo v vseh modulih.

04.1.1 Pogovarjajmo se o skrbstvenem delu!

Skrb je temeljnega pomena, saj gre za univerzalno človekovo potrebo, brez katere človek ne more obstati, družba in gospodarstvo pa ne moreta delovati. Nancy Fraser (2016) pravi, da gre pri skrbi za ustvarjanje in vzdrževanje družbenih vezi. Skrb se nanaša na vertikalne vezi med generacijami, tj. na vzgojo otrok in skrb za stare ljudi. Nanaša pa se tudi na ohranjanje horizontalnih vezi med prijatelji_cami, člani_cami družine, soseske in skupnosti. Dejavnosti skrbi so za družbo nujno potrebne. Hkrati skrb zaradi afektivnih odnosov in praktičnih nalog zagotavlja »družbeno lepilo«, ki podpira družbeno sodelovanje. Brez nje, tako meni Fraser, ne bi bilo družbene organizacije, ne bi imeli ne gospodarstva ne politike ne kulture. Tak pogled na skrb vpliva na cilje in namene izobraževalnega sistema, in sicer tako, da prispeva k spodbujanju vzgoje in izobraževanja skrbnih in odgovornih državljanov_k, spodbujanju enakopravnih odnosov, ustvarjanju skupnosti in vzdrževanju družbene organiziranosti.

Ko govorimo o skrbi, je eden od bistvenih naukov ta, da je skrb delo. Skrbstveno delo se pogosto razlikuje od drugih oblik dela, kajti velja, da je za opravljanje tega dela potrebna notranja motivacija. Na skrbstveno delo gledamo kot na delo, ki ga opravljamo iz naklonjenosti do sočloveka in zaradi občutka odgovornosti za druge, ne da bi pri tem pričakovali takojšnjo nagrado. Kljub temu skrbstveno delo zahteva čas, trud, sredstva in koordinacijo. Zahteva pozornost in vlaganje; je kompleksno, zapleteno in soodvisno; rutinsko, nujno potrebno in naporno. Skrbstveno delo se odvija v formalnih in neformalnih oblikah, v javnem in zasebnem sektorju, je del storitev, ki jih ponuja bodisi država bodisi trg, in je lahko plačano

ali neplačano. Na področju osebnih odnosov in družine skrbstveno delo opravljamo brez plačila. Vključuje najrazličnejša [gospodinjska opravila](#), pri čemer nesorazmerno visok delež teh opravil prevzemajo ženske. Počasnost sprememb v bolj enakopravno delitev dela med moškimi in ženskami predstavlja oviro za enakost žensk na trgu dela, njihov dostop do ekonomskih virov in napredovanje v karieri.

Poklici na področju skrbstva so temeljnega pomena za družbo, saj zagotavljajo storitve, ki ljudem omogočajo, da razvijejo svoje sposobnosti, ali jim dajejo možnost, da se ukvarjajo z drugimi pomembnimi vidiki svojega življenja. Primeri takih poklicev so: varstvo otrok, skrb za stare ljudi, čiščenje, vse ravni poučevanja, zdravstvo, socialno delo itn. Skrbstveni poklici so močno zaznamovani s spolnimi stereotipi in označeni kot »žensko delo«. Imajo nizek družbeni in ekonomski status in jih pogosto opravljajo pripadnice etničnih manjšin in priseljenke. To so pomembni razlogi, zakaj se fantje ne odločajo za te poklice (Dill et al., 2016).

Pomembno spoznanje je tudi, da je skrb povezana s čustvi – ko skrbimo za druge oziroma drugi skrbijo za nas, se ustvarjajo in izražajo čustva: ljubezen, hvaležnost, vzajemnost, odgovornost, povezanost in solidarnost, pa tudi bolečina, tesnoba in strah. V soodvisnih skrbstvenih odnosih, ki jih pogosto zaznamujejo neenaka razmerja moči in odvisnost, se je treba zavedati tudi pokroviteljskega vedenja in potencialnih zlorab, da bi jih lahko prepoznali in odpravili.

Wendy Luttrell (2020: 206) je z izrazom »skrbstvene koreografije« opisala številne kompleksne komponente, ki so del skrbstva. To pomeni, da je skrb rezultat skupnih prizadevanj, vpetih v družbene odnose (intimne, bližnje, oddaljene), ki so učinkovito povezana in usklajena, se porajajo skladno z ritmi in zahtevami družinskega življenja, delovnega mesta, vrtcev in šol ter obsegajo tako zasebne kot javne vire. Družbene enote in področja, kot so družina, vrtec, prijateljski krogi, delovno mesto in skupnosti skupaj sodelujejo v skrbstveni koreografiji. Luttrell (ibid.) pravi, da je nevidna skrbstvena koreografija tista, zaradi katere se pet B-jev, pomembnih v izobraževanju in v življenju (bodi tukaj; bodi obziren; bodi varen; bodi spoštljiv; bodi odgovoren), lahko udejanja v praksi.

Če želimo doseči enakost (spolov), moramo za prednostno nalogo vzeti spodbujanje enakovredne družbene delitve skrbstvenih dejavnosti, kot so skrb za otroke, stare ljudi, bolne in vsakodnevna gospodinjska opravila, ter spodbujanje fantov, da se odločajo za skrbstvene poklice. Tronto je takole opisala vizijo družbe, v kateri se spodbujata enakost pri skrbstvenem delu ter njegova družbena in gospodarska vrednost:

»Resnično svobodna družba ljudem omogoča, da svobodno skrbijo drug za drugega. Družba, v kateri vlada resnična enakost, vsakomur omogoča enake možnosti pri prejemanju oskrbe, ko jo potrebuje, in pri vključevanju v skrbstvene odnose. Družba, ki je zares pravična, neenakosti ne skriva za mitologijo svobodne izbire na trgu.«

Tronto (2015: 38)

[ECaRoM analiza potreb](#) kaže, da se spolno občutljivi pedagoški pripomočki, kot so igrače, igre, vizualne podobe ipd., izjemno redko osredotočajo na enakost spolov v skrbstvenem delu, podobe skrbnih moškosti ter razmerja med moškostmi in skrbstvenim delom. To vrzel smo zapolnili tako, da smo razvili komplet [sestavljank](#) in [delovni zvezek](#) z igrivimi nalogami, ki na iskričav način vizualizirajo skrbstveno delo kot povezanost med ljudmi, empatijo in solidarnost. Pri otrocih v predšolski vzgoji, zlasti pri fantih, spodbujajo doživljanje skrbstvenega dela kot spolno nevtralnega in družbeno pomembnega področja ter razpirajo prostor zamišljanja egalitarnih in nehegemonih vzorov moškosti. Z uspešnim opravljanjem nalog, ki so povezane s skrbjo za druge, otrokom nasploh omogočimo, da krepijo samospoštovanje in empatijo ter razvijajo družbeno solidarnost in aktivno državljanstvo.

04.1.2 Spolni stereotipi

Čeprav imajo spolni stereotipi negativen prizvok, v resnici predstavljajo naravni kognitivni proces zaznavanja. Ker naši možgani nimajo dovolj procesnih zmogljivosti, da bi lahko obdelali vse informacije, ki smo jim izpostavljeni, uporabljamo posplošene kategorije, v katere razvrščamo ljudi, s katerimi se srečujemo, na podlagi splošnih razlik, kot so barva kože, spol ali spolna usmerjenost. Možgani zmanjšajo kognitivno obremenitev in poenostavijo proces odločanja tako, da predpostavljajo podobnost med osebami znotraj iste kategorije, zaradi česar lastnosti ene osebe pripišemo celotni kategoriji in tako ustvarimo stereotip. Vendar je slab sloves stereotipov upravičen. Negativni stereotipi povzročajo predsodke in diskriminacijo in neposredno vplivajo na samoidentifikacijo (Torino & Sue, 2010). Znanstveniki ce so eksperimentalno ugotovili, da so ženske pri enako zahtevni matematični nalogi dosegle slabši rezultat kot moški, potem ko so jim rekli, da na reševanje takih nalog vplivajo razlike med spoloma; ko pa niso pričakovale razlik med spoloma, so se pri reševanju naloge odrezale enako dobro kot moški (Spencer et al., 1999). To dokazuje, da stereotipi ne povzročajo samo zunanje diskriminacije, temveč določajo samopodobo, kar lahko privede do razvrednotenja lastnih sposobnosti.

Trenutni razvoj na področju nevroznanosti in družboslovja kaže, da so spolne razlike v veliki meri posledica družbenih, in ne bioloških dejavnikov. To pomeni, da na način delovanja žensk in moških vplivajo predvsem vzorci spolno zaznamovanega vedenja, ki ga narekuje družba, v kateri živijo (Fine, 2010). Spolna identiteta se oblikuje že zgodaj v otroštvu in se razvija hkrati z oblikovanjem spolnih stereotipov. Prve predstave o spolu se pojavijo pri starosti približno 24 mesecev, pri treh letih pa večina otrok že ve, ali so dečki ali deklice. Takoj ko se otrok zave svojega spola, začne oblikovati stereotipe, ki jih uporablja zase in za druge, da bi razumel lastno identiteto. Ti hkratni procesi potekajo med tretjim in petim letom starosti. Do petega leta starosti so stereotipi že dokaj dobro razviti, pri starosti sedem let pa postanejo strogo določeni (Martin & Ruble, 2004). Zato je zgodnje izobraževanje izjemno pomembno obdobje za preprečevanje spolnih stereotipov in razvoj take spolne identitete otrok, ki je manj zaznamovana s stereotipi.

Togi stereotipi, ki ohranjajo spolne norme in omejujejo zmožnost samoizražanja, imajo daljnosežne posledice. Stereotipno moškost povezujemo z omejenim naborom čustev, ki so na razpolago fantom in moškim: jeza je bolj sprejemljiva kot žalost, bolečina ali naklonjenost.

Nasprotno je pri dekletih jeza manj sprejemljiva, od njih se pričakuje prijaznost in poslušnost. Zaradi tega imajo fantje težave z izražanjem ranljivosti, bolečine ali žalosti, dekleta pa jeze. Stalno zatiranje takih čustev pri moških povzroča, da se vedno znova vračajo k tistim čustvenim izrazom, ki jih dopuščajo toge spolne norme, ti pa v svoji najbolj skrajni obliki peljejo v verbalno in fizično nasilje. Ker empatijo in skrb nasploh stereotipno povezujemo z ženskostjo, imajo moški hkrati težave z ustvarjanjem in vzdrževanjem intimnih odnosov. Vse to ima za posledico slabo duševno zdravje in višje stopnje samomorilnosti med moškimi kot med ženskami (EIGE, 2021).

Skrbstveno delo se navadno stereotipno obravnava kot izključno ženska domena. Ta stereotip vpliva na podcenjevanje in feminizacijo skrbstvenega dela ter na nizke plače na področju skrbstva. Ker se skrbstveno delo pogosto obravnava kot »poslanstvo žensk«, se moški celo kot starši ne odločajo, da bi sodelovali v skrbstvenih dejavnostih. Medtem ko se od žensk pričakuje, da bodo prevzele večino skrbstvenega dela, moški pogosto naletijo na odpor delodajalcev ali sodelavcev, ko želijo skrajšati svoj delovni čas, da bi doma prevzeli več skrbstvenih nalog (EIGE, 2021).

Pri odpravljanju globoko zakoreninjenih spolnih stereotipov je zlasti pomembno izobraževanje, ki je sistematično usmerjeno k njihovem zmanjševanju. Pedagoško osebje v oceni potreb, ki smo jo izvedli v okviru [projekta ECaRoM](#), navaja, da pri svojih dejavnostih z otroki spolnih stereotipov ne uporabljajo in reproducirajo namenoma. Vendar v življenju v družbi nihče ni imun na družbene stereotipe. Zato je vloga pedagoškega osebja dvojna. Na eni strani moramo otrokom omogočiti, da svobodno izražajo različne vidike svojih identitet, vključno s spolom, in se zoperstavijo stereotipnim normam, ki lahko omejujejo njihovo dožemanje tega, kaj je sprejemljivo ter kaj se pričakuje od fantov in deklet. Na drugi strani pa moramo biti pozorni na lastne miselne procese, ki nam pomagajo razkriti naše ponotranjene stereotipe, ki lahko vplivajo na naše delo z otroki. Namen tega priročnika je obravnavati oba vidika tega dela. Zgoraj smo ponudili orodja za samorefleksijo, s katerimi lahko pedagoško osebje izboljša svoj odnos in vedenje. Predlagamo pa tudi različne metode, ki sledijo načelom spolno občutljive pedagogike in omogočajo dejavno obravnavanje različnih vidikov otrokove spolne identitete s pomočjo koncepta skrbstva.

04.1.3 Posvečanje pozornosti skrbnim moškostim

V zadnjih letih se v državah Evropske unije tematika skrbnih moškosti vse pogosteje obravnava v politikah, raziskavah in tudi v izobraževanju (Hanlon, 2012; Scambor et al., 2014; Elliott, 2016). Usmerjena je predvsem v enakost spolov, kritičen razmislek o tradicionalnih lastnostih, ki jih pričakujemo od moških, in v prakse v sedanjih, spreminjajočih se življenjskih vzorcih moških. Pojmovanje skrbnih moškosti je zasnovano na izhodiščih enakosti spolov in skrbi kot univerzalne človeške norme (Fraser, 1996). Ob upoštevanju kompleksnih življenjskih zahtev moramo pojmovanje skrbnih moškosti razumeti v širšem smislu:

»... moški niso samo očetje in skrb ne bi smela biti omejena samo na vzgojo in skrb za otroke (kot je hranjenje in uspavanje dojenčkov ter pomoč otrokom pri domačih nalogah). Skrb je veliko več; vključuje čustveno podporo in izkazovanje

naklonjenosti ter globoko pozornost do potreb, ne samo otrok, temveč tudi drugih bližnjih.»

(Scambor et al., 2013: 151)

Elliott (2016) med značilnosti skrbnih moškosti vključuje vrednote skrbi, kot so čustva, odnosnost in soodvisnost. Razlikuje med praktičnimi in čustvenimi vidiki skrbi. Pomembne teme spodbujanja skrbnih moškosti so sposobnost zmanjševanja tveganega vedenja, skrb za lastno zdravje, zavračanje nasilja in povezanost z drugimi.

Odraščanje v družbi vključuje proces oblikovanja družbenih vlog (Mead, 1987) in predstavlja nenehno soočanje z izpolnjevanjem družbenih norm. V tem procesu je treba vedno znova potrjevati tradicionalne značilnosti moških. Prevzemanje simbolnega mesta, ki pripada »pravim fantom/pravim moškim« (Kimmel, 2008), je povezano z oddaljevanjem od »slabičarstva« (Brannon, 1976), predvsem od feminiziranih področij življenja (vključno s skrbjo). To potrjuje tudi »fantovski kodeks« (Pollack, 1998), za katerega so značilni neranljivost, povečevanje mišičavosti in nedosegljivih idealov odločnih, neranljivih, pogumnih in močnih moških. Ti ideali hegemonih moškosti (Connell, 2000) postavljajo visoka, skoraj nedosegljiva merila. Zaradi tega so lahko fantje negotovi in imajo občutek, da niso dovolj moški.

»Moška identiteta, ki ostaja osredotočena na take negotovosti, lahko vodi v začaran krog težav s samozavestjo, zaradi katerih moški vedno znova čutijo nenehno potrebo po potrjevanju svoje moškosti, pri čemer včasih tvegajo celo svoje življenje. Za druge, še najbolj pa za ljudi, s katerimi so v razmerju, lahko ta krog predstavlja grožnjo, še posebej, če je ta krhka samopodoba moškosti postavljena pod vprašaj...«

(Scambor et al., 2019: 68)

Zaradi vpliva tradicionalnih pričakovanj do moških je moške zelo strah izražati lastne potrebe in razkrivati svojo ranljivost. Pritisk k izpolnjevanju tradicionalnih pričakovanj v zvezi z moškostjo prispeva k pomanjkanju empatije, povezanosti in skrbstvenih veščin. Nekateri fantje ne znajo prositi za pomoč in vzpostavljati trajnih odnosov.

Vključevanje koncepta skrbnih moškosti v predšolsko vzgojo in izobraževanje lahko odpre varen prostor (Ali, 2017; več o tej temi si lahko preberete v 6. poglavju) za fante, da lahko sledijo svojim raznolikim potrebam in zanimanjem in čim bolj odprto razmišljajo o svoji prihodnosti. Raziskave o vplivu dela s fanti so pokazale, da fantje, ki so se naučili prisluhniti svojim potrebam po skrbi, ne predstavljajo tveganja za življenja drugih ljudi (Bissuti & Wölfl, 2011).

V modulih, ki sledijo, je koncept skrbnih moškosti predstavljen kot presečna tema – vsi moduli naslavljajo različne vidike skrbnih moškosti.

04.2 Modul 1: Skrb zase – postavljanje meja, ranljivost in preprečevanje nasilja

Tradicionalno pojmovanje moškosti fante uči, da morajo biti močni, samostojni, dominantni in imeti vse pod nadzorom. V takem pojmovanju moškosti ni prostora za čustva in ranljivost in za to, da bi prisluhnili lastnim potrebam; z drugimi besedami, ni prostora za skrb zase. Zato je skrb zase osrednji vidik spodbujanja nehegemonih oblik moškosti. V konceptu skrbnih moškosti skrb zase predstavlja izhodiščno točko skrbi za druge in zunanji svet.

Odnos med moškostjo in skrbjo zase je tema, ki jo obravnavajo tudi študije moških in moškosti. Raziskava, ki jo je opravila nevladna organizacija Promundo, kaže, da velik odstotek moških, starih med 18 in 30 let, živi v »moškem kalupu«, kot so to poimenovali raziskovalci (Heilman et al., 2017). Moški kalup predstavlja družbena pričakovanja, ki moške silijo v to, da opuščajo svoje čustvene potrebe in se kažejo kot »močni« in »pogumni«, ter fante že od zgodnjega otroštva vzgajajo v »prave moške«. Kot pedagoško osebje se moramo vprašati, kakšne so potencialne negativne posledice takega kulturnega modela moškosti. Leta 2018 je Ameriško psihološko združenje (*American Psychological Association, APA*) pripravilo študijo z naslovom *Guidelines for Psychological Practice with Boys and Men* (Smernice praktičnega psihološkega dela s fanti in moškimi), v kateri je izpostavljen negativen vpliv hegemonih in heteronormativnih norm na fante v povezavi z nasiljem na podlagi spola in toksično moškostjo.

V zadnjih letih se posebno pozornost posveča ustvarjanju spolno občutljivih izobraževalnih pristopov, ki prednostno naslavljajo fante in mlade moške v prizadevanjih za zmanjševanje spolne diskriminacije, nasilja na podlagi spola, homofobije in transfobije. Veliko je bilo napisanega o procesih zatiranja čustev v socializaciji fantov, predvsem o čustveni odtujenosti od predadolescentnega obdobja naprej (Way, 2011; Way et al., 2018). Mednarodne raziskave in znanstvena literatura s področja sociologije, psihologije in pedagogike, izpostavljajo vpliv »moških kodeksov« in »bratskih kodeksov« na fante v mladostniškem obdobju. Kakšne bi morale biti pedagoške in izobraževalne strategije za delo s fanti, ki bi že od zgodnjega otroštva preprečevale oblikovanje toksičnih moških vlog?

Če želimo preprečiti, da fantje postanejo nasilni, ko odrastejo, moramo že od zgodnjega otroštva krepiti njihove čustvene sposobnosti. Ko fantom ni treba uprizarjati »prave moškosti« in ko se naučijo skrbeti zase in za svoja čustva, se ustvari več prostora za nenasilno reševanje sporov. Kategorija skrbi zase izhaja iz obdobja grške helenistične in rimske kulture, kjer je bila razumljena kot »etičen odnos« oziroma kot način, skozi katerega subjekt konstruira samega sebe in aktivira proces samoizpraševanja, ki ni omejen le na posameznika, ampak vključuje tudi druge in svet (Cambi, 2010). V izobraževalnem odnosu je ključno, da izhajamo iz skrbi zase, ki služi kot podpora samorefleksiji.

Pedagoško osebje ima pomembno in hkrati zahtevno vlogo pri oblikovanju spolno občutljivih pedagoških strategij. V zvezi s tem je koristno, če se navežemo na Bogerjev model »trileme vključenosti«. Pri uporabi spolno občutljive pedagogike s poudarkom na skrbnih moškostih je treba upoštevati triangulacijo »opolnomočenja za skrbstvo«, »dekonstrukcije tradicionalnih vzorcev moškosti« in »normalizacijo različnih moškosti«. V zvezi s skrbjo zase je osrednjega pomena predvsem prva razsežnost, ki je povezana z opolnomočenjem, saj

vključuje: učenje empatije, prepoznavanje in obvladovanje čustev, poslušanje, utelešenost in zavedanje meja. Ta vidik hkrati temelji na prepoznavanju lastnih potreb in ranljivosti, kar je v nasprotju s tradicionalnim pojmovanjem moškosti, ki temelji na moči, neodvisnosti in samozadostnosti. Cilj izobraževalnega dela na področju spodbujanja skrbi zase je krepitev čustev in empatije fantov s pomočjo »normalizacije vedenja«, ki ga kulturno ne pripisujemo fantom.

Na podlagi Bogerjevega modela izhodiščno točko za izobraževanje na področju skrbi zase predstavlja izobraževalna namera pedagoškega osebja, ki je usmerjena v dekonstrukcijo tradicionalnih modelov moškosti. V okoljih, v katerih potekata vzgoja in izobraževanje predšolskih otrok, v še večjem obsegu pa tudi v osnovnih šolah, to namero v izobraževalnem odnosu ruši »Pigmalionov učinek« ali »samouresničljiva prerokba«⁹. Koristno je imeti pozitivna, s spolnimi stereotipi nezamejena pričakovanja do otrok, kot je npr. da so fantje lahko sočutni do sebe in do drugih. Za spol občutljivo pedagoško delo s fanti mora vključevati podporo fantom pri prepoznavanju, izražanju in procesiranju čustev. Cilj takega procesa je osvoboditi fante družbenega pritiska tradicionalnega in hegmonnega modela moškosti.

V nadaljevanju sta opisani dve metodi, ki sta lahko pri tem uporabni. Prva metoda otrokom pomaga razmisliti o tem, kako lahko poskrbijo zase, kadar se ne počutijo dobro, tako da svoje občutke delijo z vrstniki. Druga metoda sloni na domišljjski igri in pomaga otrokom razvijati ustvarjalne sposobnosti pri oblikovanju modelov skrbne moškosti.

9 Pigmalionov učinek ali samouresničljiva prerokba je izraz, ki ga je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja vpeljal psiholog Robert Rosenthal. V skladu s tem izrazom lahko pričakovanja pedagoškega osebja (njihovi predsodki in stereotipi) in pomembnih odraslih do otrok vplivajo na njihovo vedenje ali rezultate nalog, ki temeljijo na njihovih »prerokbah«. Pravzaprav gre za neutemeljene sodbe, ki lahko imajo škodljiv učinek. Glej: Rosenthal R., Jacobson L. (1968). *Pygmalion in classroom. Teacher expectation and Pupils' Intellectual Development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

04.2.1 Metoda: Želje

Metoda
Želje
Teme metode
Skrb zase kot del skrbstvenih moškosti.
Ciljne skupine
Vrtčevski otroci in prva triada osnovne šole.
Število udeležencev_k
Ni omejitev.
Situacija
Metoda je primerna za različne situacije, še posebej ob čustveno intenzivnih dnevih.
Okvir dela
Potrebno gradivo
Pisalo, papir, helijeve baloni (če je mogoče ne roza in modri).
Priprave
Niso potrebne.
Čas
30-40 min, starosti primerno.
Prostor
Manjša soba z izhodom na vrt.
Izvedba:
Vsak otrok pošlje na pot balon s sporočilom. Naloga za otroke: Kaj in kdo mi pomaga, ko se ne počutim dobro? Če otroci ne želijo spregovoriti na glas, lahko učitelju_ci zašepetajo na uho. Balone v zrak spustimo z dvorišča. Seveda lahko nanje napišemo tudi skupne želje.
Namen metode
Metoda je primerna za samorefleksijo.

Vsebinske posebnosti
Kakšna je vloga skrbne moškosti pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Z metodo se usmerimo na skrb zase, izpostavimo čustva kot del skrbnih moškosti.
Odstopanja
Otroci lahko narišejo želje ali ideje.
Po zaključku
Lahko začnete pogovor o čustvih/občutkih, skrbi zase, skrbstvenem ali reproduktivnem delu.
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
Tveganja:
✓ udeležence_ke lahko drugi udeleženci_ke čustveno prizadanejo
✓ udeleženci_ke lahko vsebino povežejo z družinskimi stiskami
Viri metode (Od kod izhaja?):
Temelji na metodi iz priročnika: Selbstlaut-Verein zur Prävention von sexuellen Kindesmissbrauch (o.J.): Identität, Rollenbilder, Persönlichkeit. Modul 2.

04.2.2 Metoda: Skrinja zgodb (Zgodba Tito Lupotti)

Metoda
Skrinja zgodb
Teme metode
Skrbne moškosti, enakost spolov.
Ciljna skupina
Metoda omogoča pripovedovanje zgodbe ne glede na starost. V tem primeru je pripovedovanje namenjeno fantom in dekletom med 2. in 6. letom starosti.
Število udeležencev_k
Največ 25-27 otrok.
Situacija
Idealna situacija predvideva pripravljenost udeležencev_k, da prisluhnejo zgodbi in pogovoru po koncu zgodbe.

Okvir dela
Potrebno gradivo
<p>Zgodba, ki jo želite uprizoriti s pomočjo skrinje zgodb.</p> <p>V našem primeru se zgodba imenuje "Tito Lupotti" (Giralangolo). Tito Lupotti je zgodba o volkcju, ki želi postati cvetličar, čemur njegov oče volk, gospod Lupotti, nasprotuje, saj želi, da gre sin po njegovih stopinjah in postane lovec. Gospod Lupotti bo sicer na vsak način želel doseči, da si sin premisli, a bodo vsi poskusi neuspešni: Tito vztraja, da želi postati cvetličar.</p> <p>Skrinja zgodb: srednje velika škatla (na primer škatla za čevlje); koščki blaga, s katerimi se opremi škatlo; liki se naredijo iz naslednjih materialov:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Tito Lupotti iz majhnega volnenega pompoma ✓ oče Lupotti iz trdega filca ✓ zajec iz borovega lubja <p>Druge predmete, ki jih boste uporabili v zgodbi, lahko naredite iz recikliranih materialov; lahko tudi poustvarite vonj cvetlic.</p>
Priprave
<p>Branje ilustrirane knjige, izbira ključnih pojmov in sporočila, ki ga želite posredovati ali o katerem želite začeti razpravo z otroki. Izbira materialov, izdelava škatle, likov in predmetov, uporabnih za pripovedovanje.</p>
Čas
<p>Potem, ko ste premislili, kako boste povedali zgodbo, in ko ste priskrbeli material, za pripravo skrinje zgodb potrebujete približno 2 uri. Za pripovedovanje zgodbe potrebujete približno 10-15 min.</p>
Prostor
<p>Udoben prostor, primeren za poslušanje zgodb.</p>
Izvedba
<p>Pripovedovalec_ka stoji za škatlo in gleda poslušalce_ke ter od njih pričakuje pozornost. Nato odpre škatlo, napove naslov zgodbe in začne pripovedovati.</p> <p>Zgodbo pripoveduje tako, da iz škatle jemlje predmete in like; ob pomembnih poudarkih pogleda poslušalce_ke. Med dvema scenama je smiselno narediti kratek odmor. Po koncu pripovedovanja pospravimo material nazaj v škatlo in se poslovimo od likov. Počakamo na odziv ali komentar iz občinstva, na katerega navežemo pogovor.</p>

Namen metode

Ta način pripovedovanja lahko z uporabo likov, krajev, dogodkov in prelomnih trenutkov v zgodbi izzove močna čustva. Uporaba škatle, iz katere ob natanko določenih trenutkih in na preišljen način jemljemo predmete in like, ima dvojno vrednost. Na eni strani omogoča ustvarjanje čarobnih trenutkov, ki se lahko večkrat ponovijo, tako da ima zgodba še večjo moč. Na drugi strani pa predmeti in materiali, ki jih jemljemo iz nje, predstavljajo realna čustva, ki jih vzbuja zgodba. Te predmete in materiale obravnavamo skrbno in pozorno kot dragocene stvari, s čimer pridobijo na vrednosti.

Vsebinske posebnosti

Kakšna je vloga skrbnih moškosti pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?

Izbira primerne zgodbe, ki jo animiramo s pomočjo skrinje zgodb odpira prostor perspektivi spola. Izberemo tako zgodbo, ki ponuja možnost za preizpraševanje spolnih stereotipov, še posebej moškosti, in ki odpira prostor za raznoliko upodabljanje moškosti.

Zgodba Tito Lupotti vsebuje elemente, kot so:

- ✓ odnos med očetom in sinom ter generacijsko pogajanje o konceptu moškosti;
- ✓ odnos med moškostjo in skrbjo. Zanimanje za cvetlice je del koncepta skrbi za okolje, ki jo moški pogosto zavračajo, saj ljubezen do cvetlic pojmujejo kot nemoško.

Pri izboru zgodbe in izdelavi materialov je pomembno naslednje:

- 1) Enostavnost in ponovljivost: materiale naj bo enostavno najti.
- 2) Delo predvideva ustvarjalnost, s čimer otroci razvijajo različne veščine.
- 3) Metodo poleg pedagogov_inj in staršev lahko uporabljajo tudi vrstniki_ce, kjer starejši otroci ustvarjajo skrinjo zgodb z mlajšimi.
- 4) Skrinja zgodb se lahko uporabi tudi pri zgodbah o skrbnih moškostih, ki jih pripovedujejo moški (pedagogi, očetje, dedki, bratje, itd.).
- 5) Uporaba lika, s katerim lahko dekonstruiramo model "toksične moškosti" v prid skrbne in nestereotipne moškosti.

Po koncu

Animacija pripovedi se uporabi za razpravo oz. za to, da poslušalci_ke same razmišljajo zgodbi.

Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja

Zgodbo Tito Lupotti smo povedali skupini 15 otrok, 7 deklic in 8 dečkov, ki so bili stari med 3 in 6 let. Zgodbi so pozorno sledili, humoristični momenti zgodbe so v otrocih vzbudili smeh, a se je pozornost hitro vrnila k zgodbi o volkcju in njegovemu očetu. Po koncu zgodbe so se otroci med seboj vprašali: Ali je volk lahko cvetličar?

Po razpravi zastavimo vprašanje: Bi lahko Tito bil plesalec? Vprašanje odpre dialog z otroki in omogoči razpravo, ki naslovi vprašanja spola: skrbno moškost, spolne stereotipe, sprejemanje raznolikosti in meja svobode posameznika.

Lahko se zgodi, da otroci ne začnejo z razpravo - v tem primeru odrasla oseba ponovno izpostavi poudarke, ki sprožijo razmislek.

Viri metode

Idejo skrinje zgodb je razvila angleška učiteljica Helen Bromley. Začelo se je z dejavnostjo uprizoritve sveta iz knjige, ki so jo takrat prebirali. Otroci so imeli priložnost, da so se med odmori vračali k dejavnosti in se igrali, kolikor so si želeli.

Učiteljica je ugotovila, da so otroci presegli njena pričakovanja; razvili so številne ideje in pokazali znanje/vednost o stvareh, ki se ga doslej ni zavedala. Participatorna metodologija, ki izhaja iz transformativnega učenja z otroki, je v predšolski vzgoji zelo značilna za Toskano.

Nadaljnje branje

https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/9851_book_item_9851.pdf
<https://www.crayolateachers.ca/lesson/my-story-box-personal-history-colour-texture/>
<https://storyboxlibrary.com.au/>

Ta modul se osredotoča na pomen skrbi zase in na odnos med skrbjo zase, čustvi in moškostmi kot sredstvo za preprečevanje razvoja toksičnega vedenja pri fantih. Cilj teoretičnih razmislekov in predlaganih metod je pokazati, kako koncept skrbnih moškosti omogoča pedagoškemu osebju delo s fanti pri obravnavanju njihovih čustev, da bi se naučili, kako poskrbeti zase. Tako bodo lahko fantje in pozneje odrasli moški bolj skrbno obravnavali sebe, druge in svet.

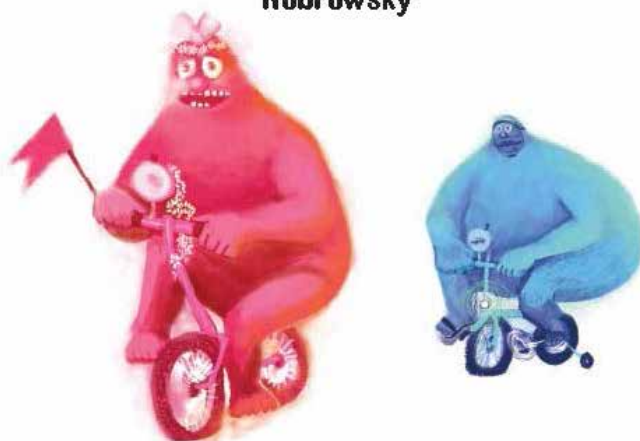
Gradivo:

Posterji, ki jih je ustvarila [Elise Gravel](#):

Knjiga [Rozagroza in Plavalava](#) v avtorstvu Saše Eržen, Maruše Ivančič in Kobrowsky:

Saša Eržen
Maruša Ivančič
Kobrowsky

Rozagroza in Plavalava

Ilustrirala: Urška Kozak

04.3 Modul 2: Prijateljstvo, empatija in čustva

Iz spoznanj razvojne psihologije vemo, da imata vrstništvo in prijateljstvo pomembno vlogo pri otrokovem razvoju (Siegler et al. 2016).

- ✓ **Vrstništvo** se nanaša na osebe, ki so približno enake starosti ter imajo podoben družbeni status in moč, zlasti v primerjavi z nevrstniki_cami. Zanje je značilno, da med seboj odprto komunicirajo, so kritični drug do drugega in razvijajo skupna pravila ter nove pristope razlaganja in razumevanja sveta.
- ✓ **Prijateljstvo** je »tesen, vzajemen, pozitiven odnos med dvema osebama« (Siegler et al., 2016: 486). Za razliko od vrstništva je za prijateljstvo značilna vzajemnost (vzajemni kompromisi, dajanje in sprejemanje). Že tri ali štiri leta stari otroci lahko sklepajo in ohranjajo prijateljstva. Sprva se prijatelji naučijo poskrbeti za fizične in materialne potrebe drug drugega ter si nuditi podporo. Pozneje pa osrednji elementi prijateljstva med otroki postanejo medsebojna zvestoba, enakost in zaupanje.

Prijateljstva so pomemben vidik otrokovega socialnega, čustvenega in kognitivnega razvoja. Otroci se pogosto raje spoprijateljijo z otroki podobne starosti, spola, narodnosti in socialnega vedenja. Za prijateljstvo med majhnimi otroki je značilna predvsem skupna igra. Pomembno vlogo pa imata tudi medsebojna skrb in pomoč. Za pozitiven odnos/prijateljstvo med otroki je značilno:

- ✓ **Dobro počutje:** Prijatelji_ce se v prisotnosti drug drugega dobro počutijo. Želijo sedeti drug ob drugem, biti v isti skupini in se skupaj igrati. Osnovni občutek, da se dobro počutijo drug z drugim, ostane, tudi če pride do prepirov in manjših nesoglasij.
- ✓ **Vzajemno zaupanje:** Za prijateljstva med otroki je značilna močna vzajemnost. Drug drugemu zaupajo skrivnosti in se zanašajo na svoje prijatelje_ice, da jim bodo stali_e ob strani v »nujnih primerih«.
- ✓ **Izkazovanje čustev:** Majhni otroci običajno brez zadržkov izražajo svoja čustva. V prijateljski družbi lahko svoje občutke izražajo, ne da bi se morali opravičevati.
- ✓ **Doživljanje domišljjskih svetov:** Otroci stari od štiri do enajst let lahko s prijatelji_cami presežejo resničnost ter skupaj doživljajo zamišljene dogodivščine in izkušnje. V namišljenih prihodnostih in izmišljenih izkustvenih svetovih skupaj premagujejo izzive ter presegajo individualne omejitve.
- ✓ **Brez odraslih:** Oddaljenost od odraslih spodbuja otrokovo neodvisnost in samostojnost. V prijateljstvih se otroci učijo reševati težave, razvijati strategije ter izražati in uresničevati svoje želje in potrebe. Naučijo se prepoznati svoje dobre lastnosti in določiti svoje meje.
- ✓ **Doživljanje sporov:** Otroci lahko rešujejo spore skupaj s prijatelji_cami, naučijo pa se reševati tudi spore, ki jih imajo s prijatelji_cami. To spremeni še vedno egocentrični pogled predšolskih otrok na svet, naučijo se popuščanja, kompromisov in uveljavljanja sebe (Blank-Mathieu, 1999).

Prijateljstva so pomemben del razvoja ter krepitve in ohranjanja telesnega in duševnega

zdravja. Razvojna psihologija kaže, da se zlasti mlajši otroci pogosteje igrajo v spolno homogenih skupinah in da so v prijateljstvih med otroki spolno specifične razlike (Rose in Asher, 2017). Vendar se raziskave pogosto osredotočajo na značilnosti prijateljstev med dekleti, kot so izražanje skrbnosti, občudovanja, naklonjenosti in pomoči ter obvladovanje sporov. Prednosti prijateljstev med fanti so v ozadju zaradi predpostavke, da fante prijateljstva manj zanimajo ali da jim ne gredo dobro od rok. Vendar so prijateljstva med fanti prav tako trdna, dragocena in zadovoljujoča kot prijateljstva med dekleti. Rose in Asher (2017) menita, da so dejavnosti, ki se jih fantje udeležujejo s prijatelji, zaradi njihove socializacije drugačne od tistih pri dekletih in v raziskavah pogosto spregledane.

Za prijateljstva med fanti je značilno troje: (1) Prizadevajo si za to, da so zabavni, iznajdljivi in prijetni družabniki – smeh in zabava sta pomembna vidika prijateljstva, ki si zaslužita pozornost in nista nič manj pomembna kot npr. medsebojna podpora. (2) Odpuščajo prijateljem – nesoglasja in razočaranja so v prijateljstvu neizogibna. Sposobnost odpuščanja kljub razočaranju je pomemben vidik prijateljstva. (3) Ohranjajo in delijo prijateljstva – širjenje kroga prijateljev, deljenje prijateljev z drugimi prijatelji ter sklepanje in sprejemanje novih prijateljstev brez ljubosumja so pomembni vidiki zaupnega prijateljstva (Rose in Asher, 2017).

Prijateljstva med fanti in tista med dekleti se lahko razlikujejo in vključujejo različne vidike. Čeprav zaradi socializacije in družbenega okolja na prijateljstva pogosto vplivajo različna pričakovanja glede spola ter z njimi povezane norme in stereotipi, prijateljstva ne temeljijo na binarnem pojmovanju spola. Aktivno spodbujanje skrbne moškosti je pomembno tako za fante kot dekleta, da lahko gojijo prijateljstva, ki jih ne zaznamujejo spolni stereotipi. Otrokom koristijo raznolike dejavnosti s prijatelji_cami. Ko otroci sklepajo prijateljstva z osebami različnih spolov, se naučijo prepoznavati in zadovoljevati svoje spreminjajoče se potrebe glede na različne kontekste in okoliščine. Pri tem otroci prijateljstvo izražajo z različnimi dejavnostmi in dejanji. Pomembno je, da jih podpiramo pri dejavnostih, ki jih že poznajo, in jim pokažemo nove načine izražanja prijateljstva in čustev.

04.3.1 Metoda: Moj prijatelj si

Petje je zabavno in prebuja čustva. Skupno petje krepi skupinski duh in skupino spodbudi k razpravi o besedilu in z njim povezani temi. Naslednja metoda, ki temelji na pesmi o prijateljstvu z naslovom »Moj prijatelj si«, je priložnost, da otroci v vrtcu spoznajo temo prijateljstva.

Metoda
Moj prijatelj si
Teme metode
Kaj je prijateljstvo? Kaj je dobro prijateljstvo? Zakaj je prijateljstvo pomembno?

Ciljna skupina
Vrtčevski otroci (starost od 3 do 6 let) Pesem je primerna tudi za delo s starejšimi otroki
Število udeležencev_k
Ni pomembno
Situacija
Pesem se lahko uporabi v kateri koli situaciji. Otroci za učenje pesmi potrebujejo nekaj zbranosti, da si zapomnijo melodijo in besedilo. Ko znajo pesem zapeti na pamet, je izkušnja lahko bolj zabavna, saj od njih ne zahteva več toliko zbranosti. Pesem lahko pojejo za zabavo ali kot uvod v raziskovanje prijateljstva in medsebojne skrbi.
Okvir dela
Potrebno gradivo
Instrument ali računalnik s posnetkom pesmice in zvočniki za predvajanje glasbe.
Priprava
Vzgojitelj_ica/pedagog_inja mora pesem poznati in imeti ves čas v mislih cilj dejavnosti, ki je razmislek na temo prijateljstva.
Čas
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Učenje pesmi: 20 minut ✓ Učenje koreografije: 10 minut ✓ Petje pesmi: 2 minuti ✓ Refleksija na temo prijateljstva: 30 minut
Prostor
Soba (učilnica) – pojemo lahko tudi v naravi na vrtu

Izvedba

Moj prijatelj

Lisa Wagner

$\text{♩} = 120$

MOJ PRI- JA- TELJ SI, MOJ PRI- JA- TELJ SI,
 MOJ PRI- JA- TELJ SI, MOJ PRI- JA- TELJ SI,
 MOJ PRI- JA- TELJ SI, MOJ PRI- JA- TELJ SI,
 MOJ PRI- JA- TELJ SI, MOJ PRI- JA- TELJ SI,

MOJ PRI- JA- TELJ SI KER ZA- ME TE SKR- BI RA-
 MOJ PRI- JA- TELJ SI KER ZA- ME TE SKR- BI IG-
 MOJ PRI- JA- TELJ SI KER ZA- ME TE SKR- BI PO-
 MOJ PRI- JA- TELJ SI KER ZA- ME TE SKR- BI PO-
 MOJ PRI- JA- TELJ SI KER ZA- ME TE SKR- BI DE-

ZU- MEŠ ME, RA- ZU- MEŠ ME, KER
 RA- VA SE, IG- RA- VA SE, KER
 MA- GAŠ MI, PO- MA- GAŠ MI, KER
 SLU- SAŠ ME, PO- SLU- SAŠ ME, KER
 LI- VA SI, DE- LI- VA SI, KER

TI SI MOJ PRI- JA- TELJ TI RA- ZU- MEŠ ME.
 TI SI MOJ PRI- JA- TELJ TI IN IG- RA- VA SE.
 TI SI MOJ PRI- JA- TELJ TI PO- MA- GAŠ MI.
 TI SI MOJ PRI- JA- TELJ TI PO- SLU- SAŠ ME.
 TI SI MOJ PRI- JA- TELJ VSE DE- LI- VA SI.

Besedilo:

1. Moj prijatelj si, moj prijatelj si, moj prijatelj si, ker zame te skrbi.
Razumeš me, razumeš me, ker ti si moj prijatelj, ti razumeš me.
2. Moj prijatelj si, moj prijatelj si, moj prijatelj si, ker zame te skrbi.
Igrava se, igrava se, ker ti si moj prijatelj, igrava se.
3. Moj prijatelj si, moj prijatelj si, moj prijatelj si, ker zame te skrbi.
Pomagaš mi, pomagaš mi, ker ti si moj prijatelj, ti pomagaš mi.
4. Moj prijatelj si, moj prijatelj si, moj prijatelj si, ker zame te skrbi.
Poslušaj me, poslušaj me, ker ti si moj prijatelj, ti poslušaj me.
5. Moj prijatelj si, moj prijatelj si, moj prijatelj si, ker zame te skrbi.
Deliva si, deliva si, ker ti si moj prijatelj, vse deliva si.

KORAK 1: poslušanje pesmi, učenje besedila in melodije

KORAK 2: učenje koreografije (boljše razumevanje): vsaka skrbstvena aktivnost se lahko prikaže z gibom:

- ✓ razumevanje: objem
- ✓ igra: premikanje rok, kot bi se igrali s punčkami, lego kockami itd.
- ✓ pomoč: iztegni obe roki predse
- ✓ poslušanje: daj roko za uho
- ✓ deljenje: pretvarjaj se, da z rokami nekaj prelomiš na dvoje (recimo sendvič)

KORAK 3: refleksija in pogovor – razmislek o tem, kako je živeti v skupnosti (kot je skupina v vrtcu)/kakšen odnos imaš do drugih otrok; opazovanje svojega obnašanja.

Pedagog_inja se lahko z otroki pogovori o naslednjih vprašanjih:

- ✓ Kdo je dober prijatelj?
- ✓ Kaj rad_a počneš s svojimi prijatelji_cami?
- ✓ Kaj ti je pri tvojih prijateljih_cah všeč?
- ✓ Ali imajo dečki in deklice različna prijateljstva? Zakaj?
- ✓ Kdo ti prisluhne, ko si žalosten_a? Kdo te tolaži?
- ✓ Ali prisluhneš drugim, ko so žalostni? Jih potolažiš in pomiriš?

Namen metode

S pomočjo pesmice se lahko otroci učijo o prijateljstvu in dobrih lastnostih, prednostih in pomembnih značilnostih, ki jih prinesejo dobri odnosi z drugimi. Otroke spodbudimo, da razmislijo o svojih prijateljstvih in odnosih z drugimi. S to dejavnostjo dobijo priložnost, da raziščejo in ugotovijo, kaj se jim zdi pomembno pri odnosih z drugimi in kako lahko pozitivne socialne interakcije pomagajo pri premagovanju stisk in težkih situacij.

Vsebinske specifike

Kakšna je vloga skrbne moškosti pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?

Ženske in moški so vzgojeni tako, da sledijo spolnim stereotipom in stereotipnemu vedenju že od zgodnje starosti. Ti stereotipi vplivajo na to, da imajo fantje manj oziroma malo prostora za svoja čustva. Na primer naučeni so, da potlačijo vidika občutljivosti in skrbi v svojih prijateljstvih in drugih odnosih. S konceptom skrbne moškosti ciljamo na odmik od spolno stereotipnih predstav o moških, ki naj bi bili le močni in vzdržljivi, in spodbujamo vlogo fantov kot skrbnih in aktivnih članov skupnosti.

Otroke povabimo k razmisleku o lastnih čustvih in občutkih ter jim pomagamo razumeti, kaj odnose naredi pomembne in vredne. To ne velja samo za fante, temveč za vse otroke.

Pomembno je izpostaviti stereotipna pričakovanja, ki jih imamo glede fantov/moških in deklet/žensk in kako vplivajo na njihove življenjske izbire.

Odstopanja

Pesem je osnova, o vseh ostalih aktivnostih, na primer o koreografiji ali izbiri vprašanj za refleksijo, odloča pedagog_inja.

Skupaj z otroki lahko raziskujemo različne dodatne skrbstvene aktivnosti, ki so pomembne za prijateljstvo. Nato jih lahko vključimo v pesem kot dodatne verze.

Po zaključku

Tako za učenje pesmi kot za pogovor na temo prijateljstva je potrebna visoka raven koncentracije. Posebno pozornost je potrebno nameniti spolno stereotipnemu obnašanju in situacijam. Če opazite tako obnašanje, ga naslovite skupaj z otroki in se o njem pogovorite.

Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja

Tema skrbnih moškosti lahko vzbudi vprašanja, na katera mora biti pedagog_inja pripravljen_a odgovoriti.

Viri metode

Pesem sta napisali Veronika Suppan in Lisa Wagner (Institut für Männer- und Geschlechterforschung) v sklopu projekta *ECaRoM*.

Nadaljnje branje

Klischeefrei Methodenset M14: https://www.klischee-frei.de/de/klischeefrei_101987.php
Fantje v skrbstvenih poklicih: [boys_in_care_handbook_10_SLO_mala.pdf](https://www.klischee-frei.de/de/boys_in_care_handbook_10_SLO_mala.pdf) ([boys-in-care.eu](https://www.klischee-frei.de/de/boys-in-care.eu))

Modul se osredotoča na pomen prijateljstva ter na razumevanje empatije in čustev v zgodnjem otroštvu in ravnanje z njimi. Prijateljstva so pomemben del čustvenega in kognitivnega razvoja otrok. S pesmijo otroci spoznajo pomen prijateljev_ic ter podperne vloge in funkcije prijateljstva. S to pesmijo izpostavimo različne skrbstvene dejavnosti in empatijo ter premagujemo ovire za prijateljstvo med različnimi spoli.

Pri naslednji metodi, Superjunaki in superjunakinje, lahko otroci pustijo svoji domišljiji prosto pot. Poudarek je na empatičnem vedenju superjunaka_inje, ki si ga_jo zamisli otrok. S pomočjo teh metod otroci lažje razumejo in si pojasnijo svoja čustva in čustva soljudi. V ospredju je pristop, ki upošteva vidik spola, spodbuja skrbne moškosti in presega razlike med spoli.

04.3.2 Metoda: Superjunaki in superjunakinje

Čustva so več kot le občutki. Vključujejo notranje občutke (toplota, lakota, tesnoba, vznemirjenje), lastne misli in telesne reakcije (smeh, kurja polt, obrazna mimika). Paul Ekman navaja sedem osnovnih čustev: veselje, presenečenje, strah, jeza, gnus, žalost in prezir (Frech, 2008).

V vrtcu se otroci naučijo nadzorovati svoja čustva, zlasti kadar bi ta sicer motila izvajanje dejavnosti. Ko se lahko vrtčevski otroci jezikovno izražajo, lahko tudi bolj nadzorovano

izražajo svoja čustva. Sposobnost obvladovanja čustev in z njimi povezanega vedenja se med odraščanjem spreminja. Otroci se s časom naučijo preusmeriti pozornost, se zamotiti z drugimi dejavnostmi ali se umiriti. Čim starejši so, tem lažje uporabljajo kognitivne strategije obvladovanja čustev (npr. prepoznavanje pozitivnih vidikov v negativnih situacijah) in izberejo situaciji primerne strategije samoregulacije in obvladovanja stresa. Te veščine otrokom pomagajo v stresnih situacijah (Siegler et al., 2016).

Če želimo otrokom pomagati pri njihovem čustvenem razvoju, je pomembno, da njihove verbalne in neverbalne občutke in čustva najprej zaznamo in sprejmemo. Kaj čutim? Katero čustvo je to? V naslednjem koraku poiščemo vzrok za to čustvo. Zakaj tako čutim? Kaj se je zgodilo? Kaj je vzbudilo ta občutek? Potem poskušamo ugotoviti, kako naj obravnavamo to čustvo. Katere so mogoče strategije? Če otroke prehitro začnemo tolažiti, se ne morejo naučiti ravnati s svojimi čustvi, jih razumeti in obvladovati. Če odrasli otrokova čustva zavračajo ali jih pojasnjujejo nepremišljeno, omejujejo otrokov čustveni razvoj (Frech, 2008).

Empatija je čustveni odziv, ki odraža človekovo sposobnost vživeti se v čustveno stanje ali položaj drugega. Predpogoj za to je, da so otroci sposobni prepoznati in razumeti čustva drugih. Empatija je nekaj drugega kot sočutje, ki pomeni »razumevanje druge osebe (ali živali) in skrb zanjo kot odziv na njeno stanje« (Siegler et al., 2016: 543).

Že otroci, stari osem do štirinajst mesecev, se vznemirijo ob nelagodju soljudi, zlasti drugih otrok. To še ne pomeni da trpijo z njimi, vendar že doživljajo stres, če so priča trpljenju drugih. Pri dveh letih že kažejo prvo prosocialno vedenje, na primer sočutje, ko poskušajo potolažiti druge otroke. Razvoj prosocialnega vedenja se stopnjuje s starostjo vse do adolescence (okoli enajstega leta starosti), čeprav so med otroki pri tem velike razlike. Pomembno vlogo imajo tako biološki dejavniki kot socializacija (Siegler et al., 2016).

Empatija in čustva so pomembna v družinskem in poklicnem skrbstvenem delu, kjer moramo znati razumeti, interpretirati in pokazati čustva. Če smo sposobni razumeti druge in sočustvovati z njimi, lažje prepoznamo pomen skrbstvenih dejavnosti.

Naslednja metoda je igranje vlog s številnimi možnostmi za refleksijo in razpravo o čustvih in empatiji kot motivaciji za skrbstvene dejavnosti. Otroci se s pomočjo superjunakov in superjunakinj, ki si jih sami zamislijo, učijo, kako pomembni in pozitivni lastnosti sta empatija in pripravljenost pomagati. Izražanje čustev, empatija, sposobnost, da prosimo za pomoč, in pripravljenost pomagati, so sposobnosti, ki niso odvisne od spola in jih v življenju potrebuje vsakdo, tudi superjunak_inja, zdravstveni delavec_ka in prijatelj_ica.

Metoda
Superjunaki in superjunakinje
Tema metode
Lastnosti superjunakov in superjunakinj, ki so skrbni, zaščitniški in pomagajo (in niso agresivni).
Ciljna skupina
Otroci, stari med 3 in 6 let.

Število sodelujočih
Do 25 udeleženk_cev (odvisno od velikosti prostora v vrtcu).
Situacija (časovna primernost izvedbe)
Kadarkoli v dnevu.
Okvir
Potrebna gradiva za izvedbo
Kosi blaga za izdelavo lastnih kostumov, primerni so tudi drugi, že izdelani kostumi (na primer: gasilec_ka, reševalec_ka, zdravnik_ca, Superman, Batman, Riddler, Catwoman), lahko pa uporabite samo ogrinjalo in podobno.
Priprava
Predpriprave niso potrebne. Otroke lahko spodbudimo, da dan pred izvedbo dejavnosti v vrtec prinesejo kostume superjunakov in superjunakinj, če jih imajo. Pomembno je, da se v pogovoru z otroki osredotočimo na tiste lastnosti superjunakov in superjunakinj, ki izražajo skrb, empatijo, pripravljenost pomagati in stopiti v bran.
Časovni okvir
Vsaj 45 ali bolje 60 minut, lahko tudi dlje.
Prostor
Soba z mizo (polna oblačil, kostumov, kosov tkanin). V sobi so lahko tudi stoli, da lahko otroci med preoblačenjem sedejo nanje, vendar to ni nujno potrebno.

Izvedba

KORAK 1: Katere superjunake in superjunakinje poznate? Zakaj jih imate za superjunake_inje? Kakšne moči, talente in lastnosti imajo? Vabimo k ogledu primerov v Prilogi k tej metodi.

KORAK 2: Kdo so še superjunaki in superjunakinje? Morda gasilci_ke, policisti_ke, reševalci_ke, zdravniki_ce? Pogovorite se o njihovih značilnostih in sposobnostih (skrb za druge ljudi v težavah, pomoč, empatičnost, zaščita ljudi, zdravljenje ljudi, reševanje življenj itd.)

KORAK 3: Spodbujajte otroke, da se preoblečejo v superjunake in superjunakinje oz. izdelajo kostume zanje.

KORAK 4: Med igro s kostumi superjunakov in superjunakinj bodite pozorni na vedenje otrok (ali se obnašajo bolj agresivno, manj ustvarjalno kot običajno itn. ali ne). Pomembno je, da izpostavite vse skrbne, zaščitniške, pomagajoče, empatične lastnosti in talente superjunakov_inj.

KORAK 5: Zdaj se osredotočite na otroke in njihove značilnosti in talente. Vprašajte jih: "Katere značilnosti in talente imaš?" Spodbudite jih, da razmislijo o svojih sposobnostih in lastnostih.

KORAK 6: Na koncu predlagamo, da se z otroki pogovorite o naslednjih vprašanjih:

- ✓ Ali ste vedeli, da imajo superjunaki in superjunakinje toliko različnih lastnosti in talentov?
- ✓ Katere lastnosti in talenti vašega superjunaka_inje so vam bili najbolj všeč? Zakaj?

Cilji metode

Otroci prejemejo sporočilo, da superjunaki in superjunakinje niso vedno agresivni ali destruktivni liki, ampak so empatični, znajo poskrbeti za druge ljudi, jih zaščititi in jim pomagati.

Specifikacije po vsebini

Vsebina metode se osredotoča na sposobnosti superjunakov in superjunakinj, da so empatični, skrbijo za druge, jih branijo in jim pomagajo. Spolno občutljiv vidik je obravnavan s spremembo poudarka na lastnostih superjunakov in superjunakinj.

Variacije

Udeleženci_ke lahko v parih ali manjših skupinah skupaj ustvarijo svoje kostume. Število oz. raznolikost kostumov lahko poljubno povečujemo.

Uporabnost po izvedbi

Otroci lahko svojim superjunakom in superjunakinjam dodajo nove supermoči ali spremenijo njihov videz.

Komentarji, izkušnje, namigi, tveganje

Učitelj_i_ce morajo biti pozorne na raznolikost v skupini in omogočiti prostor za enakost.

Vir

Priročnik "Enakopravna igra v zgodnjem učenju in varstvu otrok" (stran 19), na voljo na: <https://hub.careinspectorate.com/how-we-support-improvement/care-inspectorate-programmes-and-publications/gender-equal-play-in-early-learning-and-childcare/>
Metodo je prilagodila ekipa projekta *ECaRoM* z Mirovnega inštituta v Sloveniji.

Ta modul se je osredotočal na prijateljstvo, empatijo in čustva. Empatija in čustva sta ključni veščini za krepitev skrbnih moškosti. Fantje v procesih socializacije v moškost pogosto pozabijo, kaj so se naučili glede ravnanja s svojimi čustvi, čustva pa so osnova za empatijo. Če sprejemamo svoja čustva, na primer žalost, smo lažje empatični do drugih. Krepitev empatije, ki se je lahko naučimo tudi v prijateljskih odnosih, je temeljnega pomena za enakopravne odnose.

04.4 Modul 3: Skrb za bližnje in družbeno okolje: Družina in bližnje socialne mreže

Ta modul obravnava skrb za bližnje, za družinske člane_ice, prijatelje_ice in sorodnike_ice. Z vidika odraslih lahko v grobem ločimo dve težišči skrbstva. Prvo težišče je skrb v tistih bližnjih socialnih mrežah, kjer so osebe pogosto podobne starosti. Pri tem je najpomembnejše vzpostavljanje odnosov, reševanje sporov, poslušanje, medsebojno priznavanje ali samo ohranjanje stikov. Drugo težišče je odgovornost za drugo osebo, na primer skrb za stare ljudi ali otroke. Primeri so načrtovanje počitnic, pravna vprašanja ali priprava obrokov. Pri drugem težišču skrbstva sta pomembni tako skrb za odnos kot tudi odgovornost za drugo osebo.

Skrbstveno delo je pogosto neopaženo, zlasti ga ne opazijo moški. Oskrbovalke so pogosteje ženske. Gospodinjska opravila se pogosto zdijo »postranska« stvar ali pa se jih sploh ne opazi. Vendar skrb za druge ljudi zahteva veliko truda. Nevidne naloge pri skrbstvenem delu opisuje izraz »mentalna obremenitev«. Poleg dejanskih skrbstvenih dejavnosti je treba nekatere naloge, na primer nakupovanje, obisk zdravnika ali rojstnodnevne zabave in obdarovanje, načrtovati in pripraviti vnaprej, zlasti ko gre za otroke ali stare ljudi. To zahteva organizacijo, pripravo proračuna itn. Teh nalog pogosto ne opazi nihče razen osebe, ki jih opravlja. V večini primerov to »mentalno obremenitev« prevzamejo ženske. Čeprav se je pri opravljanju gospodinjskih opravil razmerje med moškimi in ženskami v zadnjih desetletjih izboljšalo, ženske običajno še vedno opravljajo večji del skrbstvenega dela. Bell hooks opisuje skrbstveni odnos kot ljubezen: »Moški teoretizirajo o ljubezni, ženske pa jo pogosteje prakticirajo. Večina moških je mnenja, da so deležni ljubezni, in zato vedo, kakšen je občutek, ko si ljubljen" (hooks, 2000: XX). Moški zaradi družbenih pričakovanj do moškosti pozabijo ceniti medsebojne odnose. Predvsem v odnosih med moškimi ima tekmovalno vedenje pomembnejšo vlogo kot skrbstveno vedenje. Drugi načini medsebojnega odnosa in pogovora o čustvih ali težavah so redki. Ker mladi moški običajno posnemajo vedenje starejših moških, se tako vedenje začne razvijati že zgodaj v življenju fantov.

Z drugimi besedami, zlasti fante moramo naučiti in pri njih spodbujati skrbstveno vedenje, na primer kako vzpostaviti in vzdrževati pomembne odnose. Skrb je stvar volje, torej namena

in dejanja. Volja vključuje tudi odločitev. Ljudem ni treba skrbeti drug za drugega, lahko pa se odločijo, da bodo skrbeli. Pomembno je, da to misel posredujemo otrokom. Skrbstvene dejavnosti temeljijo na vzajemnosti. Delujejo lahko le, če vsi skrbimo drug za drugega. Če se otroci naučijo skrbeti drug za drugega na individualni ravni, se lahko vzpostavi bolj skrbna družba. To pomeni, da zaznamo potrebe drugih in prisluhnemo njihovim odločitvam o tem, kako jih lahko podpremo. Ljudje samostojno odločamo o tem, kakšno pomoč in podporo potrebujemo, da bo poskrbljeno za nas. Skrb ne temelji na mnenju drugih o tem, kaj potrebujemo.

Če želimo spremeniti način delitve oskrbe, je treba opredeliti, kaj je oskrba, kakšno vrednost ima, to vrednost priznati in ugotoviti, katere skrbstvene dejavnosti lahko prevzame otrok. Skrb v odnosih lahko opredelimo kot dejavnost, kar pomeni, da jo moramo dejavno oblikovati. Dejavnega prizadevanja za skrb bi se morali naučiti že v zgodnjem otroštvu, zlasti fantje.

Druga ključna točka učenja in razumevanja skrbstvenih odnosov je, da družino in mreže bližnjih pojmuje kot krog zaupanja. Ta izraz vključuje vse osebe, ki jim otroci zaupajo in s katerimi imajo redne odnose. To so lahko družinski člani_ce, prijatelji_ce in/ali druge osebe. V nadaljevanju so družina, prijatelji_ce in sorodniki_ce pojmovani kot krog zaupanja. Ta razširitev omogoča, da se seznanimo z različnimi družinskimi strukturami ter skrbstvenimi in življenjskimi razmerami. Pedagoško delo v okviru modula poteka s pomočjo dveh metod. Pri prvi metodi, ki smo jo poimenovali Krog zaupanja, se pogovarjamo, katere osebe so otrokom blizu. Pri drugi metodi se pogovarjamo, kdo od teh oseb prevzema skrbstvene dejavnosti in kako se ji lahko za to zahvalimo. V zadnjem delu metode opredelimo, katere skrbstvene dejavnosti lahko otroci opravljajo samostojno in pri katerih lahko pomagajo odraslim. Namen uporabe teh metod je, da skrb postane vidna, da jo cenimo in dejavno oblikujemo.

04.4.1 Metoda: Krog zaupanja

Metoda
Krog zaupanja
Teme metode
Spoznati in poudariti vloge oseb, ki so pomembne za udeležence_ke te metode.
Ciljna skupina
Otroci od šestega leta starosti.
Število udeležencev_k
Najmanj 1, največ 20
Situacija
Ni posebnih zahtev.

Okvir dela
Potrebno gradivo
List papirja A4 na udeleženca_ko; označevalci različnih barv.
Priprava
Ni potrebna
Čas
20 minut
Prostor
Učilnica, v kateri se lahko udeleženci_ke posedejo v krog.
Izvedba
<p>1. del: Risanje dlani Otroci položijo dlan na list papirja in s svinčnikom narišejo njen obris. Na koncu okoli dlani narišejo krog.</p> <p>2. del: Zapisovanje imen na dlan V drugem koraku naj otroci pomislijo na osebe, s katerimi imajo redne stike in ki so zanje pomembne. To so lahko družinski člani_ce, prijatelji_ce ali druge osebe. To bi lahko opisali takole: »Na dlan zapišite ime osebe ali največ pet oseb, ki jim zaupate. Pomislite na ljudi, ki jim zaupate skrivnosti, ali ki so vam pomembni. To so lahko odrasli, npr. iz vaše družine, prijatelji_ce ali učitelji_ce, pa tudi osebe vaše starosti ali mlajše ter hišni ljubljenci.« Nato naj otroci na prste narisane dlani napišejo imena ljudi, ki jim stojijo ob strani ali jih podpirajo. Če še ne znajo pisati, lahko namesto tega uporabijo barvo ali simbol. Na koncu poveste, da je to otrokov krog zaupanja. Krog zaupanja je zaupen. To pomeni, da otrokom zapisanih imen ni treba deliti z drugimi, če tega ne želijo.</p>
Namen
S to metodo želimo otrokom pokazati, katere osebe v njihovem življenju skrbijo zanje in jim otroci zaupajo. Ni nujno, da so to samo družinski člani_ce, lahko so tudi drugi ljudje ali hišni ljubljenci.
Vsebinske specifikke
Kakšno vlogo ima skrbna moškost pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Metoda otrokom pokaže, s kom so v skrbstvenem odnosu, pomaga jim poimenovati te odnose in prepoznati ljudi, ki jim zaupajo, kar je še posebej pomembno za fante.
Odstopanja
Posamezne dele te metode lahko uporabimo tudi ločeno.
Po koncu
Ta metoda je osnova za naslednjo metodo, saj opredeli krog zaupanja.

Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
Morda je težko najti pet imen. Nekateri otroci nimajo niti ene zaupne osebe. Ne pritiskajte nanje. Če se ne spomnijo nobene osebe, naj samo pobarvajo dlan. List lahko odnesejo domov in morda se bodo pozneje spomnili osebe, ki ji zaupajo.
Vir
To metodo je razvil Daniel Holtermann za projekt <i>ECaRoM</i> .

04.4.2 Metoda: Kdo skrbi?

Metoda
Kdo skrbi
Teme metode
Spoznajmo skrbstvene dejavnosti in jih naredimo vidne. Spoznajmo družinske vloge.
Ciljna skupina
Otroci v vrtcu ali prvi triadi osnovne šole
Število udeležencev_k
Najmanj 6, največ 20.
Situacija
Kadarkoli.
Okvir dela
Potrebno gradivo
Tabla in papir; flomastri različnih barv, moderacijske kartice.
Priprave
Niso potrebne.
Čas
30 minut
Prostor
Soba, v kateri je dovolj prostora za "sedeči krog"

Izvedba
<p>Prvi del: Zbirka dejavnosti Vprašajte otroke: Razmislite o svojih starših in drugih ljudeh, ki skrbijo za vas: Katere aktivnosti/dejavnosti opravljajo, ko skrbijo za vas? Lahko gre za vsakodnevna ali enkratna opravila. Aktivnosti zapišite na tablo.</p>
<p>Drugi del: Razprava o dejavnostih Pogovarjate se z otroki: Kaj izstopa pri teh dejavnostih? So te dejavnosti plačane? Kdo jih opravlja pogosteje – moški ali ženske? Narišite kroge različnih barv okoli dejavnosti, ki jih opravljajo moški in ženske. Ali bi bilo prav, da te dejavnosti opravljajo vsi?</p>
Namen metode
<p>Spoznavati skrbstvena opravila in jih narediti vidna. Razmisliti, kdo kaj naredi v družini. Na ta način spolno zaznamovane družinske strukture postanejo vidne.</p>
Vsebinske specifikke
Kakšno vlogo ima skrbna moškost? Kako metoda naslovi spolno občutljivo perspektivo?
<p>S to aktivnostjo posredujemo informacijo, da skrbstveno delo navadno opravljajo ženske in da je njihovo delo podcenjeno in nevidno. Obenem pa naj bi ta metoda prikazala, da so tudi moški lahko skrbni.</p>
Variacije
<p>To metodo lahko ponovimo tudi na primeru družine starih staršev in potem primerjamo obe družini ter morebitne razlike v preteklosti in sedanjosti.</p>
Po koncu
<p>Bodite pozorni, da ne pretiravate – npr. da skrbstveno delo opravljajo samo ženske. Uporabite široko idejo skrbstvenega dela, ne npr. samo gospodinjska opravila, ampak tudi skrb za hišne ljubljence, vrt, sorodnike, organizacijo družinj, prostovoljno delo ipd.</p>
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
<p>Tvegamo potencialno retravmatizacijo otrok, ki nimajo staršev ali skrbnikov_ic. Pomembno je, da pri vprašanjih ne izpostavljam staršev, ampak skrbnike_ce in druge ljudi, ki skrbijo za otroke. Tako zagotovimo vključujoč prostor za vse – otroci sami izberejo zanje primerno osebo.</p>
Viri metode
<p>Metodo je razvil Daniel Holtermann v okviru projekta <i>ECaRoM</i>.</p>

Opisani modul se osredotoča na to, da seznanijo otroke, zlasti fante, z različnimi skrbstvenimi dejavnostmi in s tem, kdo jih izvaja. Cilj je narediti skrbstvene dejavnosti vidne in prispevati k temu, da je nekaj običajnega, da jih opravljajo vsi, ne le dekleta in ženske. Metodi je mogoče uporabiti tudi posamično in ju prilagoditi starosti otrok.¹⁰

04.5 Modul 4: Poklicni vidik: Spol in poklici

Spolni stereotipi vplivajo na izbiro poklica, poklicno pot ter usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja. Teorija socialnih vlog pravi, da so stereotipi o spolnih vlogah dinamični in prilagodljivi – izhajajo iz dejavnosti in značilnosti vlog ter odražajo trenutne poklicne in družbene trende. To nakazuje, da poklicna segregacija med spoloma morda ni rezultat stereotipov o vlogah spolov, temveč vzrok za stereotipe o vlogah spolov. Če se porazdelitev moških in žensk v stereotipnih dejavnostih in poklicih spremeni, bi morali to spremembo odražati tudi stereotipi o vlogah spolov, ki so povezani s temi dejavnostmi in poklici (Eagly in Mitchel, 2004; Koenig in Eagly, 2014). Ker vse več žensk vstopa na trg dela in jih tudi vse več opravlja tradicionalno moške poklice, se družbeno pojmovanje ženskih vlog postopno spreminja in zajema tako tradicionalno ženska dela (npr. gospodinjska dela) kot moške dejavnosti (npr. plačano delo).

Teorija moških in ženskih družbenih vlog napoveduje spremembe, ki se dogajajo že desetletja: (a) razlike med spoloma pri skrbstvenih dejavnostih na različnih področjih izginjajo zaradi vse večje podobnosti vlog, ki jih imajo moški in ženske v vsakdanjem življenju, in (b) v tem kontekstu so še posebej dinamični stereotipi o vlogah žensk, pri katerih prihaja do večjih sprememb kot pri vlogah moških (Diekmann in Eagly, 2000). Te dinamike ni mogoče opaziti pri mladih fantih in moški spolni vlogi. Morda zato, ker se fantje in moški le redko odločajo za poklice in dejavnosti, vključno z nego in oskrbo, ki so jih tradicionalno opravljale ženske, ali pa se zanje vsaj ne odločajo tako pogosto, kot se ženske odločajo za tradicionalno moške poklice. Prav tako se mladih fantov običajno ne spodbuja (oz. se jim ne prepusti možnosti odločitve) k opravljanju dejavnosti ali poklicev (npr. medicinski tehnik, negovalec, učitelj v osnovni šoli), ki so običajno povezani z ženskostjo.

Rezultati študije, ki temelji na intervjujih s predšolskimi in osnovnošolskimi otroki, kažejo, da otroci že bolj zgodaj kot to pričakujejo odrasli, zaznavajo različne kompetence moških in žensk v poklicih, tradicionalno povezanih z enim ali drugim spolom, ter razlike v plačilu moških in žensk v okviru njihovih spolno tradicionalnih poklicev (Levy, Sadovsky in Trosset, 2000). Zato so zgodnja leta otroštva kritično obdobje za obravnavanje stereotipov o spolih in delu. Po mnenju avtorjev čustveni odnos otrok do določenih poklicev, ki jih povezujemo z določenim spolom, dejansko omejuje njihovo pojmovanje izobraževalnih in poklicnih možnosti.

¹⁰ Nadaljnje povezave in informacije: pri tem modulu lahko pomagajo risbe Elise Gravel:

<http://elisegravel.com/wp-content/uploads/2017/07/Aider.pdf>

Alternativa je lahko metoda Skrbni detektivi, ki smo jo razvili v okviru projekta *EcaRoM* in je dostopna [na spletu](#). Na tej povezavi so na voljo tudi karte *EcaRoM*.

Pomembno je, da se vzgojitelji_ce in osnovnošolske učiteljice tega zavedajo, saj so poleg staršev pogosto prav one zelo pomembne pri usmerjanju otrok v izobraževalne dejavnosti in poklicne izbire. Otroci v vrtcu poznajo le razmeroma majhno število poklicev, v glavnem tiste, s katerimi se sami srečujejo, kot so zdravnik_ca, zobozdravnik_ca, učitelj_ica, gasilec_ka, policist_ka ali poklici, ki jih opravljajo njihovi starši in sorodniki. Pogosto na vprašanje o željah glede prihodnje poklicne poti odgovorijo, da želijo biti Superman/Superwoman, vitez/princesa ali kakšen drug junak_inja iz domišljjskega in umetniškega sveta pravljic, filmov, iger itn. Pomembno je poudariti, da si otroci običajno želijo biti dobri, pomagati drugim, reševati ljudi ali imeti čarobne moči, s katerimi lahko počnejo dobre in zaželene stvari. To mišljenje, delati dobro/skrbeti za druge, je lahko vodilna misel, ko se s fanti in dekleti pogovarjamo o poklicih odraslih in jih opisujemo.

Vse to je del vsakdanjega življenja pedagoškega osebja in staršev. Majhni otroci so nasploh radovedni in radi odkrivajo nove stvari. Če pedagoško osebje in starši pravilno podpirajo njihovo ljubezen do raziskovanja novih stvari, jim tako pomagajo pri učenju ter razvijanju spretnosti in sposobnosti, ki jim bodo koristile v življenju. Odrasli lahko spodbujajo otroke, da pridobijo najrazličnejše izkušnje, jim pokažejo svet številnih možnosti in jim pomagajo razumeti, da so lahko vse, kar si želijo, ne glede na spol, narodnost ali kraj bivanja. Pri tej starosti jim tudi lahko začnejo pomagati, da začnejo presegati stereotipe o spolih – tudi kar zadeva izbiro poklica.

Učenje o poklicih v vrtcu in osnovni šoli je proces, pri katerem ima pedagoško osebje ključno vlogo in pomembno odgovornost pri izbiri različnih učnih pristopov in metod, s katerimi otrokom pomaga pri raziskovanju sveta poklicev, dela ter drugih z delom povezanih odločitev in priložnosti. Zato mora pedagoško osebje izbrati starosti primeren, zanimiv, zabaven, nevsiljiv, neprisiljen, domišljjski ali realističen pristop in otrokom pokazati, da imajo v prihodnosti kot odrasle osebe na voljo veliko različnih možnosti.

Več raziskav, ki so se ukvarjale s proučevanjem otroških predstav o poklicih, kaže različne rezultate glede spolnih stereotipov, ki jih otroci povezujejo s poklici (glej Dawar in Anand, 2018; Ofori, 2018). V državah z globljimi družbenimi stereotipi o vlogah spolov so imela tako dekleta kot fantje stereotipna prepričanja glede vključenosti žensk in moških v različne poklice. Zlasti fantje pa so imeli bolj stereotipna prepričanja o ženskah. V državah, kjer družba zagovarja prakse, stališča in politike enakosti spolov, te vplivajo tudi na stereotipe otrok. Tam so otroci nasploh precej spolno enakopравни. V zvezi s tem Ofori (2018: 34) zapiše:

“Če otroci verjamejo, da lahko tako moški kot ženske opravljajo večino del, in pri delovnih praksah (in njihovi kakovosti) ne razlikujejo med moškimi in ženskami ter njihovimi vlogami v skupnosti, zakaj ne bi tega verjeli tudi mi?”

(Ofori, 2018: 34)

Metode za pogovor o poklicih med vsakodnevnimi dejavnostmi:

Pedagoško osebje mora otrokom pokazati tudi, česa so zmožni. Tako bodo imeli otroci več priložnosti, da spoznajo sebe, in bodo bolje razumeli odgovornosti, ki jih prinaša svet odraslih. V procesu učenja o poklicih začnejo otroci spoznavati svoje sposobnosti in talente.

Poznamo več preprostih načinov, kako usmeriti pozornost otrok na poklice in zaposlitve ter jim omogočiti, da s pogovorom razširijo svoj pogled nanje:

- ✓ Pedagoško osebje lahko otrokom ob obisku muzeja, parka, rekreacijskega centra itn. pokaže številne poklice in se z njimi pogovarja o njih. Pogovarjajo se lahko o tem, kakšno delo vključuje posamezen poklic, o znanju in veščinah, ki jih potrebujejo delavci_ke v tem poklicu, denimo, za izdelavo umetniškega dela, negovanje vrta ali gradnjo igrišča.
- ✓ Pedagoško osebje lahko tudi staršem pomaga pri tem, da pozitivno govorijo o delu, ki ga opravljajo doma, kar bo otroka spodbudilo k razvijanju pozitivnih delovnih, učnih in življenjskih spretnosti. Z otroki se lahko pogovarjajo o različnih vlogah, ki jih imajo različni ljudje doma, na delovnem mestu in v skupnosti.
- ✓ Med skupnimi opravili, kot so pospravljanje sobe, serviranje kosila, zalivanje rastlin itn., lahko pedagoško osebje ali starši spodbujajo otroke, da razmišljajo o skrbi za druge ali o določenih poklicih, povezanih s temi opravili (kako se imenuje poklic, kdo opravlja to delo, kaj še počnejo itn.), ter delijo svoje misli z drugimi.
- ✓ Eden najboljših načinov za spoznavanje poklica je opazovanje tistega, ki ga opravlja. Če učitelj_ica lahko organizira opazovanje poklicev (job shadowing), je to priložnost, da si otroci pobliže ogledajo delo, ki ga nekdo opravlja, ter se seznanijo z orodji in spretnostmi, ki so potrebne za opravljanje tega poklica.

04.5.1 Metoda: Skrbna Lili in Nik: Kdo nam pomaga?

V središču te in naslednje metode iz iste didaktične igre sta lika Lili in Nik. Z Lili in Nikom želimo otrokom pomagati, da razvijejo razumevanje in spoštovanje do različnih poklicev in zaposlitev v njihovem bližnjem okolju in izrazijo svoj odnos do njih. Ugotoviti želimo, ali otroci določene poklice povezujejo s spolom. Obe metodi omogočata razpravo o tem, katere spretnosti so potrebne za določene poklice; prepoznavanje spretnosti, ki so pomembne za skrbstvene poklice; zakaj so ti koristni in pomembni za druge itn. Poleg tega otroke naučita ceniti tiste ljudi v njihovem življenju, ki si prizadevajo, da bi mladim omogočili lažje odraščanje in učenje. Metode so prav tako namenjene oblikovanju stališča otrok, da lahko enakopravno izbirajo in opravljajo vse poklice ne glede na spol.

Teme metode (Katere teme naslavljamo s to metodo?):

Na zgodbi temelječa igra vlog, ki pripomore k spoznavanju skrbstva in spolno nevtralnih poklicev, povezanih s skrbjo za druge in pomočjo drugim. Skrbstveno delo, spolno nevtralni skrbstveni poklici.

Ciljna skupina
Otroci v vrtcu od 4. do 5. leta starosti, pedagoško osebje v vrtcih.
Število udeležencev_k
Neomejeno; otroci delajo sami, ali v manjših skupinah po 2 do 4, odvisno od naloge.
Situacija
Ni posebnih zahtev.
Okvir dela
Potrebno gradivo (v nekatera orodja je priporočljivo vključiti gradivo EcaRoM):
Papir in barvice za risanje slik.
Priprava
Metoda temelji na uporabi didaktične igre » Skrbna Lili in Nik «. Za temo »Kdo nam pomaga?« iz škatle s pripomočki za igro uporabite dve sliki s podobama junakov Lili in Nika ter drugih otrok v oblačilih, ki predstavljajo 8 različnih poklicev.
Čas
Okvirno 60 minut.
Prostor
Dovolj velik prostor z mizami in stoli, za izvedbo v manjših skupinah od 2 do 4 otrok na skupino.

Izvedba

Učitelj_ica pokaže otrokom sliko otrok različnih spolov, ki so oblečeni tako, da predstavljajo 8 poklicev – voznik_ca, policist_ka, pevec_ka, zdravstveni_a tehnik_ca, veterinar_ka, kmet_ica, kuhar_ica in učitelj_ica.

Otroci odgovorijo na vprašanja učitelja_ice:

✓ Ali prepoznajo poklice in jih znajo poimenovati? Znajo navesti druge poklice z istega področja? Na primer, zdravnik_ca, medicinska sestra_tehnik, reševalec_ka, farmacevt_ka itn.

✓ Ali otroci znajo opisati, kaj delajo osebe, ki opravljajo te poklice? Na primer: zdravnik_ca zdravi otroke, reševalec_ka meri babici krvni tlak, farmacevt_ka izdeluje zdravila, učitelj_ica uči otroke itn.

✓ Ali znajo opredeliti, kakšne lastnosti, spretnosti in sposobnosti morajo imeti tisti, ki opravljajo predstavljene poklice? Na primer: veterinar_ka mora imeti rad_a živali, policist_ka mora biti pogumen_a, pevec_ka mora znati peti itn.

Pedagoško osebje se z otroki pogovori o tem, kako te osebe z različnimi poklici pomagajo Lilijini in Nikovi družini ter njunim hišnim ljubljencem. Otroke spodbuja, da odgovorijo na vprašanje: za kaj je posamezen poklic koristen in zakaj je pomemben za ljudi?

Pedagoško osebje se z otroki pogovori o dejstvu, da so v vseh poklicih zastopani fantje, dekleta in predstavniki_ce drugih spolov. Pojasni, da si lahko vsak izbere poklic, ki mu je všeč. Ženske na primer delajo kot policistke in voznice, moški pa kot vzgojitelji v vrtcu in zdravstveni tehniki. Otroke se spodbuja, da navedejo podobne primere iz svojih izkušenj, naloga pedagoškega osebja pa je, da usmeri njihovo pozornost na stereotipne podobe ali odzive.

V sodelovanju z otroki lahko ustvarimo novo zgodbo, v katero vključimo predstavljene poklice in poudarimo, kako pomembni so za naše življenje. Zdravnik_ca na primer skrbi za zdravje Lili in Nika ter njune družine, meri babičin krvni tlak, otrokovo vročino itn. Vzgojitelj_ica poučuje Lili in Nika v vrtcu, kjer kuhar_ica pripravlja hrano za otroke. Pevec_ka otroke zabava s petjem. Veterinar_ka zdravi njunega psa in kravo, ko zbolita. Kmet_ica goji travo, da nahrani kravo, ki daje mleko. Voznik_ca pride s cisterno po mleko in ga odpelje v mlekarno. Policist_ka poskrbi, da voznik varno vozi po cesti itn.

Na koncu lahko otroci zgodbo tudi narišejo.

Namen metode

Cilj metode je pomagati otrokom razviti razumevanje in spoštovanje do skrbstvenega dela, zaposlitev in poklicev.

Otrokom pomaga izraziti njihov odnos do različnih poklicev, nam pa razumeti, kako jih povezujejo s spolom.

Omogoča razpravo o tem, katere spretnosti so potrebne za določene poklice; prepoznavanje skrbstvenih poklicev; zakaj so koristni in pomembni itn.

Otrokom pomaga, da se naučijo ceniti ljudi v svojem življenju, ki si prizadevajo za njihovo odraščanje in učenje.

Metoda je namenjena tudi oblikovanju mišljenja, da lahko otroci enakopravno izbirajo in opravljajo vse poklice ne glede na spol.

Vsebinske specifikke
Kakšno vlogo ima skrbna moškost pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Skrbstveni poklici so predstavljeni kot poklici, ki jih opravljajo tudi fantje.
Odstopanja
Dodamo lahko tudi druge skrbstvene poklice, zlasti tiste, ki jih opravljajo moški.
Po koncu
Delo na temo izbire poklica in poklicne poti se lahko nadaljuje z uporabo drugega dela pripomočkov v škatli z igračami. Organizirate lahko razstavo otroških risb za starše.
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
Pedagoško osebje naj se pri obravnavanju poklicev izogiba izražanju spolnih stereotipov in poudari, da lahko vse poklice enakovredno opravljajo osebe vseh spolov.
Vir
Metodo je razvila Tatyana Kmetova, za projekt <i>ECaRoM</i> pa ga je izvedla ekipa CWSP.

04.5.2 Metoda: Skrbna Lili in Nik: Izbiram poklic

Teme metode
Skrbstveno delo, spolno nevtravno pojmovanje skrbstvenih in drugih poklicev.
Ciljna skupina
Otroci v vrtcu od 4. do 5. leta starosti, pedagoško osebje v vrtcih.
Število udeležencev_k
Do 20; otroci delajo v manjših skupinah po 2 do 4, odvisno od naloge.
Situacija
Ni posebnih zahtev.
Okvir dela
Potrebno gradivo
Papir in barvice za risanje.

Priprava
Metoda temelji na uporabi didaktične igre » Skrbna Lili in Nik «. Za temo »Izbiram poklic« iz škatle s pripomočki za igro uporabite dve sliki s podobama junakov Lili in Nik (v obliki papirnatih lutk) ter 8 kompletov oblačil, ki predstavljajo 8 različnih poklicev in jih oblečemo Lili in Niku.
Čas
Okvirno 90 minut (metoda se lahko razdeli na dva dela).
Prostor
Dovolj velik prostor z mizami in stoli, za izvedbo v manjših skupinah od 2 do 4 otrok na skupino.
Izvedba
<p>1. del:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vsaka skupina 4 otrok za mizo izbere poklica za lutki Lili in Nik ter ju obleče v ustrezna oblačila, ki so v škatli. ✓ Po končani nalogi otroci povedo, zakaj so za vsako od lutk izbrali določen poklic. Kako bosta s svojim delom koristila drugim? ✓ Pedagoško osebje otroke opozori na to, da so vsi poklici pomembni in dajejo osebam, ki jih opravljajo, občutek zadovoljstva. ✓ Pedagoško osebje se z otroki pogovori o tem, komu bi napisali pismo, da bi se osebi zahvalili za to, da pomaga in skrbi za druge v skupnosti.
<p>2. del:</p> <p>Po pogovoru pedagoško osebje predstavi naslednjo nalogo za samostojno delo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vsak otrok si izbere poklic, ki mu je všeč in bi ga v odraslosti, morda želel opravljati. ✓ Vsak otrok obleče lutko v oblačila, ki ustrezajo izbranemu poklicu. ✓ Na prošnjo učitelja_ice otrok pove, zakaj se je odločil za ta poklic. ✓ Če v škatli ni dovolj lutk, lahko otroci narišejo izbrani poklic in svojo izbiro predstavijo ostalim.
Namen metode
Otroci izrazijo željo za opravljanje določenega poklica in pojasnijo razloge za svojo izbiro. Izrazijo tudi priznanje in hvaležnost za prizadevanja ljudi, ki opravljajo različne poklice, s katerimi pomagajo drugim in skrbijo zanje.

Vsebinske specifikke
Kakšna je vloga skrbne moškosti pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Fante se spodbuja, da izberejo skrbstveni poklic.
Odstopanja
Z otroki se lahko pogovorimo tudi o drugih skrbstvenih poklicih, odvisno od priprav pedagoškega osebja.
Po koncu
Škatlo in junake lahko uporabite za izmišljanje drugih zgodb in nadaljnji razvoj uporabe te didaktične igre za doseganje izobraževalnih ciljev in izvajanje nalog, povezanih s skrbstvom.
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
Pedagoško osebje naj ne dela samo z najbolj dejavnimi otroki, temveč naj vključi tudi tiste, ki so sramežljivi ali bolj pasivni, pri čemer naj upošteva enakopravno vključevanje različnih spolov.
Vir
Metodo je razvila Tatyana Kmetova, za projekt <i>ECaRoM</i> pa ga je izvedla ekipa CWSP.

Modul se osredotoča na predstavitev različnih poklicev, ki jih lahko opravljajo tako ženske kot moški. Poudarek je na tem, da lahko otroci v odraslosti opravljajo delo, ki jim je všeč, čeprav je izbira poklica v vseh družbah še vedno povezana s spolom. Spoznavanje drugih poklicev poleg tistih, ki jih opravljajo njihovi starši, učitelji_ce in bližnji, razširi otrokov pogled na svet odraslih, na spretnosti in sposobnosti, ki jih mora imeti za opravljanje določenega poklica, ter možnosti izbire, ki niso odvisne od njegovega spola, temveč le od želje, da se posveti določenemu poklicu. Cilj predlaganih metod je otrokom pokazati različne možnosti, ki so jim na razpolago, tako da jim prikažemo tudi skrbstvene dejavnosti in poklice, ter normalizirati dejstvo, da lahko te vloge prevzamejo tako fantje kot dekleta.

04.6 Modul 5: Družbena solidarnost in ekološki vidik

Koncept skrbnih moškosti vključuje pogosto spregledan vidik, to je skrb za naravo in planet. Pereči ekološki izzivi od nas zahtevajo, da spremenimo odnos do narave in jo dejavno vključimo tudi v vzgojo otrok. To vključuje kritični pogled na odnos med spolom in podnebnimi spremembami. Skrbne moškosti lahko igrajo ključno vlogo pri varovanju okolja, če se zavedamo medsebojne povezanosti teh dveh na videz neodvisnih področij.

Povezavo med spolom in podnebnimi spremembami bomo v tem poglavju prikazali z nekaj primeri, kot so izkoriščanje narave in izkoriščanje žensk ter kako podnebne spremembe različno vplivajo na spole in kako spol vpliva na okoljevarstveno vedenje.

Neenakost spolov in okolje

Med neenakostjo spolov in izkoriščanjem planeta je veliko podobnosti, čeprav morda na prvi pogled niso vidne. Oboje korenini v binarnem sistemu prepričanj (moški–ženske/kultura–narava itn.), vedenj in zakonov, ki jih dojemamo kot naravne in nespremenljive, morda celo nujne. Oboje je strogo hierarhično in koristi enemu delu sistema, ki izkorišča drugega (Ortner, 1972). Neenakost spolov in podnebne spremembe so med seboj povezane in se medsebojno krepijo. Z drugimi besedami: podnebne spremembe in njihovi negativni učinki bolj negativno prizadenejo ženske kot moške, ker imajo ženske v družbi marginaliziran položaj (Lahiri-Dutt, 2013; Neumayer in Plümper, 2007). Čeprav to velja za vse marginalizirane ali prikrajšane skupnosti, saj so revni ljudje zaradi okoljskih kriz najbolj prizadeti, je dejstvo, da je večina revnih ljudi žensk (Aguilar, 2009). Zatiranje žensk in drugih marginaliziranih skupin po vsem svetu je povezano z globalnim kapitalističnim izkoriščanjem narave in ga je danes mogoče opaziti v skoraj vseh kulturah. V kontekstu kapitalizma in patriarhata so ženske pojmovane kot tesno povezane z zemljo in naravo. Feminizacija narave omogoča utemeljitev potrebe po nadzoru nad ženskami in naravo, njihovo podrejenost in s tem razvrednotenje (Ortner, 1972; Warren in Cady, 1994; Ranjith, 2017).

Seveda nimajo vse ženske enakih izkušenj. Upoštevati je treba še številne druge dejavnike, kot so izvorna država in kultura, etničnost/rasa, razred, vera, spolna usmerjenost, spolna identiteta in geografski položaj (Lahiri-Dutt, 2013). Za reševanje socialne in ekološke nepravilnosti je zato potreben medsektorski pristop.

Podnebne katastrofe in trajnostni razvoj

Podnebne spremembe, ki jih povzroča človek, so predvsem posledica toplogrednih plinov (npr. zaradi izgorevanja fosilnih goriv, živinoreje) in krčenja gozdov. Situacijo dodatno poslabšuje način življenja na svetovnem severu (kamor sodi tudi Evropa): prehranjevalne navade, prekomerna poraba, potratnost, načini mobilnosti, izbira počitniških destinacij itn. Države, ki jih ta način življenja in podnebne spremembe najbolj prizadenejo, so večinoma na globalnem jugu. Podnebne spremembe so izziv za trajnostni razvoj, saj ne vplivajo le na okolje, temveč tudi na družbeni in gospodarski razvoj, ki zadeva tudi enakost spolov (Lahiri-Dutt, 2013). Marginalizirane skupine, kot so verske ali etnične manjšine, ženske ali pripadniki_c skupnosti LGBTQIA+, imajo pogosto manj sredstev za zaščito pred posledicami podnebnih sprememb. Prikrajšane so lahko zaradi nižjih prihodkov ali nižje stopnje izobrazbe, slabših stanovanjskih razmer ali slabega telesnega in/ali duševnega zdravja. Sredstva za zaščito pred nesrečami so lahko denar za plačilo zavarovanja, prihranki v času nizkih prihodkov ali ustrezne bivanjske razmere, ki varujejo pred visokimi temperaturami ali obilnimi padavinami (Aguilar, 2009).

Že obstoječe izzive pogosto zaostrejuje še podnebne katastrofe, kot so prekomerno deževje, poplave, suše, neurja in podobno, ki lahko povečajo družbene, politične in gospodarske napetosti ter ogrožajo varnost marginaliziranih ali ranljivih skupnosti. Ženske, ki so pogosto marginalizirane na več načinov (npr. samohranilke, pripadnice manjšin), so lahko prizadete tudi zaradi strogih kulturnih prepričanj o tem, kaj je zanje primerno in kaj ni (Neumayer in Plümper, 2007). V družbah, kjer imajo ženske in moški približno enake pravice, je tudi delež moških in žensk med smrtnimi žrtvami naravnih nesreč približno enak. Spremembe podnebnih vzorcev bodo vplivale tudi na pridelek in dostop do pitne vode. Ker

ženske prevzemajo večji del odgovornosti za zagotavljanje vode in hrane za svoje družine, bo njihova skrb za družino vse težja, in sicer ne glede na to, ali živila kupujejo ali pridelujejo lastno hrano (Lahiri-Dutt, 2013).

Trajnostne življenjske odločitve

Globalna študija o mobilnosti iz leta 2022, s katero so preučevali izbiro mobilnosti z binarnega vidika spola, je pokazala, da se moški manj pogosto kot ženske odločajo za javni prevoz ali kolo (Goel, Oyebode in Foley, 2022). Opaziti je bilo mogoče tudi nasprotni učinek: kjer so se ženske bale za svojo varnost pri vožnji s kolesom ali so se proti uporabi kolesa odločile zaradi kulturnih norm, je bilo manj infrastrukture za varno kolesarjenje (tj. kolesarskih stez ali zakonov za zaščito kolesarjev). V študiji iz leta 2020 so preučevali, kolikšna je verjetnost, da bodo ženske v primerjavi z moškimi privzele pro-okoljsko vedenje (*pro-environmental behaviour, PEB*), ki odstopa od spolnih predstav glede žensk, in kolikšna je verjetnost, da bodo privzele takega, ki se sklada z njihovim spolom. Raziskava je pokazala, da lahko ljudje pojmujejo pro-okoljsko vedenje kot vedenje, ki odstopa od spolnih predstav, kar je odvisno od vrste dejavnosti in domnevnega spola akterja. Pro-okoljske dejavnosti v javni sferi, kot so recikliranje, uporaba nakupovalnih vrečk za večkratno uporabo ali nakupovanje trajnostne hrane, so bile povezane z ženskami. Ženske so jih tudi pogosteje izvajale, ker so jih pojmovale kot skladne s spolom. Pro-okoljsko vedenje, ki so ga v enaki meri izvajali moški in ženske, pa so udeleženci_ke v študiji povezovali_e z moškim spolom. To so bile na primer dejavnosti, povezane s porabo energije, vzdrževanjem avtomobila ali političnimi protesti. Študija je pokazala tudi povezavo med predpostavko o povezanosti spolne usmerjenosti s pro-okoljskim vedenjem. Udeleženci_ke študije so pogosteje podvomili_e v heteroseksualnost moških, če so se ti vključevali v tisto pro-okoljsko vedenje, ki so ga pojmovali kot povezanega z ženskami. Tako pro-okoljsko vedenje moških so namreč razumeli_e kot odstopajoče od normativnih spolnih predstav za moške (Swim, Gillis in Hamaty, 2020).

Obstaja tudi močna korelacija med spolom in izbiro hrane. Uživanje mesa je bilo v številnih evropskih kulturah dolgo časa povezano z močjo in moškostjo in je bilo znamenje bogastva in moči (Ruby in Heine, 2011). Vendar je uživanje mesa, zlasti govedine, tudi eden izmed glavnih dejavnikov, ki prispevajo k podnebnim spremembam. »Pravilno« prehranjevanje z velikimi količinami mesa je način, kako moški nenehno delajo na svoji moškosti in jo potrjujejo, tudi če ima to negativne posledice za planet in zdravje posameznika (Paulson in Boose, 2019). Študije kažejo, da so moški, ki se prehranjujejo vegetarijansko, še vedno pojmovani kot manj možati v primerjavi z moškimi, ki jedo meso. Toda za okolje bi bilo koristno, če bi moškost prenehali povezovati z uživanjem mesa, saj je (pretežno) brezmesna prehrana ena najpomembnejših sprememb, ki jih lahko posameznik_ca naredi za okolju prijaznejši način življenja (Rosenfeld in Tomiyama, 2021).

Skrbno vedenje vključuje skrb za okolje, vendar se zdi, da okolju prijazno vedenje in tradicionalne norme moškosti ne gredo zlahka z roko v roki. Raziskave na različnih raziskovalnih področjih so pokazale, da podnebne spremembe bolj ogrožajo ženske kot moške, hkrati pa se ženske nasploh pogosteje ravnaajo bolj okolju prijazno. Moški se manj pogosto odločajo za pro-okoljsko ravnanje, in eden od glavnih razlogov za to je, da se pro-okoljsko ravnanje pripisuje ženskam. Tako vedenje bi lahko ogrozilo podobo in samopodobo moškega.

Skrbne moškosti

Pojem skrbnih moškosti ne vključuje le skrb za soljudi. Na svetu lahko čim bolj živimo le tako, da upoštevamo celotno skupnost in planet, na katerem živimo. Čeprav se morajo moški prilagajati kompleksnim hierarhijam moškosti, so pogosteje kot ženske na položajih moči. To jim omogoča, da delujejo v smeri blaženja in preprečevanja posledic naravnih nesreč, bodisi v svojih lokalnih skupnostih bodisi na mednarodni ravni (Paulson in Boose, 2019). Z vključitvijo skrbi za planet v opredelitev skrbnih moškosti lahko spodbudimo moške, da pri sprejemanju poklicnih in osebnih odločitev upoštevajo posledice za naravo. Takega zavedanja in predvidevanja lahko učimo otroke že danes, saj vemo, da bo ta sposobnost zanje pomembna v odraslosti.

Pomemben del pojma skrbnih moškosti je tudi skrb za skupnost. Pomembno je, da skrbimo za ljudi, ki nas neposredno obkrožajo, toda skrbnost vključuje tudi skrb za našo sosesko ali naselje in prihodnje generacije, ki se odraža v odločitvah, ki jih sprejemamo danes. Ali bomo svojim otrokom in vnukom zapustili planet, na katerem bodo še lahko živeli? Odgovornost za prihodnje generacije vpliva na vsakodnevno življenje, na način prehranjevanja, izbiro kraja bivanja in na to, komu damo svoj glas na volitvah. Lahko pomeni tudi, da se vključujemo v politične proteste v podporo ciljem, ki so pomembni za prihodnje generacije. Podnebni aktivizem je v zadnjih letih postal pomembnejši prav zato, ker so se ljudje začeli bolj zavzemati za skrb za skupnost in medgeneracijsko pravičnost. Skrb za skupnost vključuje tudi ukrepe na lokalni ravni, na primer tako, da kupujemo blago lokalnih proizvajalcev in gospodarsko krepimo svojo skupnost. Odlična priložnost za to je izbira hrane. Moški pogosto prepuščajo ženskam odločitve o tem, kaj bomo jedli in kje bomo to kupili. Z vključevanjem v vsakodnevne skrbstvene dejavnosti lahko moški razvijejo zanimanje za svoje zdravje, se bolj enakopravno vključujejo v skupno gospodinjstvo in podpirajo lokalno gospodarstvo. Skrb za skupnost nas tudi spodbuja k solidarnosti z manj privilegiranimi med nami. Nenazadnje pojem skrbnih moškosti vključuje tudi aktivno držo proti nasilju. Način, kako ljudje ravnamo s planetom kot z neomejenim virom surovin, pogosto vključuje elemente nasilja. Surovo izkoriščanje ljudi in ogrožanje njihovega preživetja v gospodarsko šibkih državah je podobno načinu pridobivanja naravnih virov, kot so surova nafta ali kmetijski proizvodi, pri katerem ne upoštevamo posledic in dejstva, da čez nekaj generacij ne bomo uničili le vira svojega bogastva, temveč tudi naravo. To se nanaša tudi na način, kako ravnamo z živalmi in izkoriščanimi delavci_kami migranti_kami v industrijskem kmetijstvu: zaradi ohranjanja neomejenega vira poceni živalskih beljakovin ne upoštevamo pravic živali in delavskih pravic. Seveda opustitev mesa v naši prehrani ni obvezen del skrbnih moškosti, vsekakor pa sta to sprejemanje vegetarijanstva pri drugih in razmislek o posledicah naše izbire hrane.

04.6.1 Metoda: Kam gre vsa plastika?

Metoda
Kam gre vsa plastika?

Teme
Plastično pakiranje (prehranski produkti, potrošništvo).
Ciljna skupina
Osnovna šola/vrtec.
Število udeležencev_k
Prilagodljivo (5-30 otrok).
Situacija
Metoda je prilagodljiva; če se izvede v najbolj osnovni obliki, visoka raven zbranosti ni potrebna.
Okvir dela
Potrebno gradivo
/
Priprave
Če boste aktivnost izvajali z osnovnošolskimi otroki, lahko uporabite izroček.
Čas
1-2 uri.
Prostor
Soba/učilnica.
Izvedba
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Otrokom naročimo, naj od doma prinesejo kos očiščene plastične embalaže. ✓ Ko vsi otroci prinesejo embalažo, jo skupaj z vzgojiteljem_ico razvrstijo v skupine (na primer na mizi ali tleh): Kaj se uporablja za pakiranje sadja? Kaj se uporablja za mlečne izdelke? Kaj se uporablja za ostalo hrano? Kaj vse je še bilo zapakirano v plastično embalažo? ✓ Učitelj_ica otroke vpraša: Katere druge materiale še lahko uporabimo za pakiranje? Kje lahko kupimo hrano, ki ni pakirana? Kaj se zgodi s plastiko, ko jo zavržemo? Kaj se zgodi, če plastiko odvržemo v naravo? <p>Zadnje vprašanje: čigava naloga je, da narava ostane čista? Odgovor: od vseh nas, vseh otrok in vseh odraslih ne glede na spol.</p>
Namen metode
Otroci se bodo naučili, da plastično pakiranje ne obstaja od nekdaj; starejše generacije so imele v otroštvu popolnoma drugačno izkušnjo. Izostrili bodo pogled na trajnostne načine pakiranja, prav tako pa je metoda primerna začetna aktivnost za pogovore o recikliranju, onesnaževanju, prometnih poteh, itn.

Vsebinske specifikke
Kakšna je vloga skrbne moškosti pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Skrb za okolje in znanje o trajnosti je del skrbstvenega dela. Pogosto je to razumljeno kot žensko delo, saj v družbi ženskost pogosto povezujemo s trajnostnim ravnanjem. Pomembno je, da otrokom pokažemo, da moramo za okolje skrbeti vsi, tudi fantje in moški.
Variacije
Metoda je prilagodljiva in vanjo lahko vključimo tudi druge teme in materiale, ki onesnažujejo okolje, ne samo plastično embalažo.
Po koncu
Primerne teme za nadaljevanje: recikliranje, onesnaževanje. Če je mogoče, obiščite reciklažno postajo ali izvedite čistilno akcijo v okolici.
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
✓ Izogniti se je potrebno sramotanju otrok, ker jedo hrano, ki je pakirana v plastično embalažo. Cilj metode je usmeriti pozornost k alternativam in tveganju, ki ga prinaša plastična embalaža, obenem pa ozavestiti otroke, da je včasih težko najti hrano, ki ni pakirana v plastično embalažo.
✓ Na voljo je veliko informacij o različnih vrstah plastične embalaže in različnih vrstah plastike; vplivu plastike na ljudi in okolje itd. Pomembno je, da sami raziščemo, kako stvari delujejo v lokalnem okolju (na primer recikliranje) in da otrok ne prenasitimo s podrobnostmi.
Vir
Metodo je razvila Lisa Wagner za projekt <i>ECaRoM</i> .
Nadaljnje branje
Ideje za aktivnosti: https://www.plasticpollutioncoalition.org/blog/2018/5/3/how-to-talk-to-your-kids-about-plastic-pollution-cartoons-books-and-activities-to-involve-the-whole-family Seznam izobraževalnih videov o plastiki (v angleščini): https://www.youtube.com/watch?v=9kmlPzK6bFs&list=PL4pC5Um_aTFjxxAVm93DAy7W9fxsFnPjM

04.6.2 Metoda: Kaj mi pomeni narava?

Metoda
Kaj mi pomeni narava?
Teme metode
Odnos med človekom in naravo, onesnaževanje, meje planeta
Ciljna skupina
Osnovnošolski in vrtčevski otroci
Število udeležencev_k
Prilagodljivo (od 5 do 30 otrok)
Situacija
Ta metoda je prilagodljiva in, če se izvaja v najosnovnejši različici, ne zahteva visoke stopnje zbranosti. Izvajamo jo lahko vse leto, vendar se najbolje obnese spomladi ali poleti.
Okvir dela
Potrebno gradivo (v nekatera orodja je priporočljivo vključiti gradivo EcaRoM):
Papir in svinčniki za risanje; dostop do zunanjega območja
Čas
Od 1 do 2 uri

Prostor
Učilnica
Izvedba
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Z otroki gremo ven (na vrt ali v park) in nabereimo različne naravne materiale, na primer: listje, vejice, kamenčke, malo zemlje, želod, semena, rože itn. ✓ Otroci pokažejo, kaj so našli (npr. sedijo v krogu in stvari položijo na tla). Učitelj_ica vpraša: Kje ste to našli? Ali veste, kako se imenuje? Ali veste, zakaj je koristno/za kaj se uporablja?
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sedite pod drevo ali pokažite fotografijo drevesa. Kaj drevesa za nas? Odgovori: dajejo nam senco, proizvajajo kisik, hladijo okolico, vpijajo dež. Kaj dela dež za nas? Zaradi dežja rastejo rastline, pomaga nam pri pridelavi hrane, hladi zrak, polni reke in jezera in nam zagotavlja vodo, ki jo lahko pijemo. Kaj dela sonce za nas? Greje nas, rastlinam pomaga rasti, je pomembno za naše zdravje in srečo. ✓ Potem ko ste zbrali predmete, ki so jih nabrali otroci, se postavite v krog. Otroci dobijo navodilo, naj zaprejo oči. Kaj slišijo? Kaj vohajo? Ko odprejo oči: Kaj vidijo? Vidijo drevesa ali druge rastline? Naj se dotaknejo tal: Kakšen je občutek? Čutijo travo? Zemljo? Kamenje? Otroci naj opazujejo razlike med naravo (npr. pogled na hrib ali gozd, žvrgolenje ptic, veter, vonj rož, sonce, žuželke) in stvarmi, ki jih je ustvaril človek (npr. promet, hrup pešcev, gramoz ali beton na tleh). ✓ Otroke vprašamo: Kaj se zgodi, če...? Kaj se zgodi, če sije sonce premočno? Kaj se zgodi, če je dežja preveč ali premalo? Ali lahko stvari, ki smo jih nabrali, obstajajo brez dežja in sonca? Kaj bi se zgodilo z drevesom? Kaj bi se zgodilo z nami, ljudmi? Ali vsi ljudje potrebujemo naravo? Ali naravo bolj potrebujejo moški ali ženske? Potrebujejo naravo bolj odrasli ali otroci? Kdo mora ščititi naravo? Kaj menite, zakaj nekateri ljudje včasih pozabijo na to? ✓ Na koncu otroke prosite, naj narišejo, kaj jim je v naravi najbolj všeč.
Namen
Otroci se učijo razmišljati o naravi in o tem, kako je človek v svojem vsakdanjem življenju odvisen od narave.
Vsebinske specifikke
Kakšno vlogo ima skrbna moškost pri tej metodi? Kako se metoda ukvarja s spolno občutljivo perspektivo?
Metoda ne vključuje neposredne dejavnosti, kjer bi bile v ospredju skrbne moškosti. Vendar je del skrbstvenega dela tudi skrb za okolje in poznavanje trajnosti. Slednje večinoma pojmuje kot »žensko« nalogo, saj se ženske pogosto povezuje s trajnostnim življenjem. Pomembno je, da otrokom pokažemo, da moramo za okolje skrbeti vsi.

Odstopanja
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Osnovnošolcem lahko postavimo dodatna vprašanja: Ali veste, kakšno vedenje nam lahko pomaga varovati naravo? Ali veste, kakšno vedenje škoduje naravi? To je lahko tudi domača naloga. ✓ Pri naslednjem kosilu lahko skupaj analizirate, kaj otroci jedo. Kdo je sadje ali zelenjava? Kje raste sadje oziroma zelenjava? (npr. na drevesu ali polju, v zemlji, na našem vrtu) Kdo je kruh? Iz česa je narejen kruh? (npr. Ali veste, od kod prihaja moka? Katere vrste žit poznamo?) Kdo je meso ali sir? Od kod izvira? (npr. Od katere živali? Ali veste, kje je žival živila? Je morala umreti, da jo lahko pojedete?) Kaj še jedo otroci? Ali vsa hrana izvira iz narave? Je kakšna hrana škodljiva za varstvo narave? Zakaj?
Po koncu
Primerne nadaljnje teme so: rastline in pridelek, gozd, cikel dežja, letni časi itn.
Komentarji, izkušnje, nasveti, tveganja
<p>Pedagoško osebje mora paziti, da ne nalaga krivde otrokom za njihovo morebitno okolju škodljivo vedenje, in mora posredovati, če otroci drug drugega obtožujejo za okolju škodljivo vedenje. Namesto tega lahko otroke spodbudimo, da razmislijo o mogoči rešitvi. Pri tem ne smemo pozabiti, da so v njihovem življenju odrasli tisti, ki večinoma odločajo o njihovem življenjskem slogu.</p> <p>Ko govorimo o hrani, ne smemo pozabiti, da ima veliko družin na voljo le omejena sredstva za vsakodnevno življenje. Nimajo vsi otroci kadarkoli dostopa do sveže, zdrave hrane. Dejavnost naj se osredotoča na vzpostavitev povezave med hrano in naravo.</p>
Vir
Dejavnost je razvila Lisa Wagner za priročnik <i>ECaRoM</i> .
Nadaljnjo branje
<p>TED-talk: what nature teaches to children https://www.youtube.com/watch?v=Dhas9OEc1Lk Prosto dostopno gradivo za učne dejavnosti v naravi: https://www.naturefriendlyschools.co.uk/free-resources</p>

Nekatere druge ideje za dejavnosti, ki otrokom pokažejo, da niso premajhni, da bi kaj spremenili, so:

- ✓ Če ima vrtec/šola vrt, lahko razmislite o zasaditvi čebelarjem prijaznih rastlin za opazovanje (ne preblizu igrišča). To je lahko odlično izhodišče za pogovor o čebelah in drugih žuželkah ter njihovem pomenu za naš ekosistem.
- ✓ Še eno področje, na katerem lahko otroci spoznajo pomen svojega prispevka, je zamenjava plastičnih vrečk z vrečkami za večkratno uporabo. V okviru dejavnosti ročnih spretnosti lahko otroci pobarvajo vrečke iz blaga in jih podarijo staršem ali pa jih razdelijo ljudem, na primer v supermarketu ali lokalnim kmetom, ki prodajajo zelenjavo.

- ✓ Otroci lahko dobijo nalogo, da izvedejo intervju z družinskim članom moškega spola ali drugo odraslo osebo v svoji okolici o njegovih prizadevanjih za okolju prijazno ravnanje. S tem lahko povečamo ozaveščenost tudi med odraslimi.

Večino odločitev še vedno sprejemajo moški, ki pri tem pogosto upoštevajo predvsem finančne koristi in ne razmišljajo dolgoročno. Pri oblikovanju politik je potrebno upoštevati družbene vidike in vloge spolov, hkrati pa paziti na vpliv, ki ga bo to imelo na prihodnje generacije. Ni dovolj samo opolnomočenje žensk in nebinarnih oseb, temveč morata politika in aktivizem hkrati opozarjati moške na njihovo odgovornost, da skrbijo za skupnost in planet. Pomembno je poudariti, da samo z ukrepi v zasebni sferi ni mogoče zaustaviti ali obrniti smeri podnebnih sprememb: sprememba odnosa se mora razširiti na nosilce odločanja, politike in globalne akterje v gospodarstvu, to pa so večinoma moški. Del rešitve je, da od nosilk_cev oblasti zahtevamo skrbnost, pa tudi, da izobražujemo bodoče odločevalce_ke.

05 Priporočila za sodelovanje s starši

Za pedagoško posredovanje pojma skrbnih moškosti in dobro počutje otrok v vrtcu ali osnovni šoli je pomemben dober odnos med pedagoškim osebjem in starši. V kontekstu tematizacije spola in spolnih stereotipov je včasih težko vzpostaviti sprejemajoč odnos z otrokovimi skrbniki_cami. V nadaljevanju povzemamo nekatere priporočene ukrepe za dobro sodelovanje s starši.

Pomen komunikacije

K dobri komunikaciji pedagoškega osebja s starši prispevajo medsebojno zaupanje, spoštovanje, naklonjenost in pripravljenost na dialog, zlasti ko gre za različne poglede na to, kaj bi lahko bilo pomembno za otroka. Pogosto tako pedagoško osebje kot starši želijo najboljše za otroka, vendar se razlikujejo v načinih, kako želijo to doseči. Z dobro komunikacijo lahko vnaprej preprečimo veliko sporov. Na primer, če koncept zadevne ustanove že vključuje pristop, usmerjen v raznolikost, se starši s podpisom pogodbe strinjajo, da bo njihov otrok vključen v aktivnosti, povezane z raznolikostjo. Zato mora pedagoško osebje že od samega začetka starše na transparenten način seznanjati s tem konceptom in pristopom. Pri tem je zelo pomemben enoten odnos vodstva ustanove in osebja. V primeru spora, pa tudi pri vsakdanjem delu, nam lahko pomaga obojestransko podpisan pisni sporazum.

Komunikacija s starši

Koristno je na primer, da staršem pojasnimo, zakaj je dobro, da se otrokom, zlasti fantom, v vrtcu ali osnovni šoli predstavi skrbstveni vidik. To lahko storimo v obliki pisma staršem ali na roditeljskem sestanku. Informacije posredujmo staršem v jeziku, ki ga govori otrokova družina, in jim jih predajmo osebno, da bomo res dosegli vse starše. Na roditeljskem sestanku lahko nato natančneje pojasnimo pedagoški koncept in metode dela. Včasih je koristno tudi, če jim pokažemo gradivo, kot so otroške knjige ali metode iz pričujočega priročnika. Koristno je tudi, če staršem priporočimo strokovno literaturo. Na roditeljskih sestankih jih lahko povprašamo o njihovih interesih in prioritetah ter jih vključimo v pedagoške aktivnosti. Vzamemo si lahko čas za mirno razpravo in pogovor o negotovostih in nelagodju, ki so na primer povezani s spoli, skrbnostjo in moškostmi.

Skupaj za dobrobit otroka

Tako pedagoško osebje kot starši želijo spodbujati otroka in mu pomagati, da razvije močno osebnost. Na to skupno izhodišče se lahko vedno znova sklicujemo in skupaj iščemo rešitev za različna stališča. Če pride do sporov, lahko togo vztrajanje pri svojem stališču deluje kot ovira. Izogibajmo se iskanja rešitev na način »ali ali« (ali to ali ono), temveč poskušajmo ustvariti tako imenovani »tretji prostor«, v katerem je iskanje skupnih rešitev pomembnejše od odziva na razlike (Fachstelle Kinderwelten, 2017: 19).

Razmislite o tem, katere vrednote, čustva, misli in potrebe so v ozadju vašega lastnega dožemanja situacije in poskušajte razumeti položaj, vrednostne koncepte in potrebe staršev, ki imajo verjetno razloge za svoja dejanja.

Smernice za vzgojo in izobraževanje, pri katerem se zavedamo predsodkov, lahko pomagajo pedagoškemu osebju prepoznati njihovo lastno razmišljanje in razumevanje,

npr. njihovo enostranskost in predsodke do staršev, ki lahko otežujejo komunikacijo. Za enakovredne odnose s starši je pomembno razmisliti o socialni vključenosti vseh udeležениh in kontekstu, v katerem delujejo.

Primer iskanja rešitev v »tretjem prostoru«: Otrok vsak dan pride v vrtec z verižico z obeskom. Vzgojitelj_ica prosi mamo, naj otrok sname verižico, ker lahko pride do nesreče. Mami pa se zdi zelo pomembno, da njen otrok nosi ta obesek. Obe strani sta zaradi nesoglasja nezadovoljni. Vzgojitelj_ica razmisli in ugotovi, da ne razume dobro pomena obseka. Pri naslednjem pogovoru postane jasno, da gre za amulet, ki je pomemben zato, ker po materinem verskem prepričanju ščiti otroka. Obe strani ugotovita, da želita zaščititi otroka, in se dogovorita, da bo otrok odslej nosil amulet na pasu ali v hlačnem žepu (Fachstelle Kinderwelten, 2017: 98).

Ravnanje v konfliktnih situacijah

Nesoglasja so lahko priložnost za iskanje novih rešitev, ki temeljijo na različnih pogledih. Vendar to ne pomeni, da morate sprejeti diskriminatorne ali izključujoče izjave. Če starši na primer izrazijo zaskrbljenost, da bi otrok zaradi iger preoblačenja lahko postal lezbijka ali gej, je pomembno, da jim brez obsojanja in na pomirjujoč način sporočimo, da na podlagi oblačil ali določenih značilnosti ni mogoče sklepati o poznejši spolni usmerjenosti otroka (Julian is a Mermaid, 2021: 20). Pomembno je zavzeti stališče, vendar ni vedno nujno, da to naredimo neposredno v situaciji. To lahko storimo pozneje v pogovoru na štiri oči ali v mirnejšem trenutku. Pomembno je sporočilo, da želimo ostati v stiku in najti skupno rešitev.

Tak način reševanja konfliktnih situacij je prikazan v naslednjem primeru. Ko gre oče v vrtec po sina, opazi, da se njegov otrok igra z barbiko. Zgrozi se in sina vpraša, ali je deklica, ter mu reče, naj odloži igračo. Vzgojitelj_ica si vzame čas in očetu pojasni, da se lahko v vrtcu vsi otroci igrajo z vsemi igračkami, torej tudi fantje s punčkami. Vzgojitelj_ica se naveže na realnost očetovega življenja tako, da mu reče: »Tudi vi kot oče skrbite za svojega otroka.« Oče se zamisli. Vzgojitelj_ica in oče se dogovorita, da se bosta na prihodnjem roditeljskem sestanku pogovorila o spolnih vlogah ter izmenjala mnenja o podobnih situacijah. Med

pogovorom vzgojitelj_ica zagovarja načela vrtca za odpravljanje spolnih stereotipov. Hkrati poskuša ustvariti skupni prostor za enakovredno komunikacijo (Fachstelle Kinderwelten, 2017: 149-152).

Kadar se s starši pogovarjamo o diskriminatornem vedenju ali v konfliktnih situacijah, nam lahko koristijo tale načela:

1. Zagotovimo mirno okolje za razpravo.
2. Razmislimo o svojih stališčih kot del priprav na pogovor (o čem govorim, kaj menim o izjavi, odnosu ali situaciji).
3. Pokažemo empatijo.
4. Pokažemo pripravljenost, da želimo razumeti skrbi in strahove staršev.
5. Zavzamemo jasno stališče proti izključevanju, razvrednotenju in diskriminaciji v pogovoru.
6. Argumentiramo na pedagoško-strokovni ravni.
7. Sklicujemo se na pedagoški koncept vzgojno-izobraževalne ustanove.
8. Poudarimo skupni interes staršev in vzgojno-izobraževalne ustanove.

06 Izvajanje koncepta skrbnih moškosti na organizacijski ravni

Uspešno uresničevanje koncepta skrbnih moškosti je odvisno od triade znanja, odnosa in metod/didaktike. Izvajati ga je treba na vseh ravneh izobraževalne ustanove. To pomeni, da uresničevanje koncepta skrbnosti in skrbnih moškosti razumemo kot medsektorsko nalogo, ki jo vključujemo v vse procese in dodeljevanje nalog. V tem poglavju obravnavamo organizacijski vidik uresničevanja koncepta skrbnih moškosti in vzpostavljanja kulture skrbnosti.

06.1 Prvi koraki za vodje pedagoških institucij

Vodje pedagoških institucij imajo posebno vlogo pri spodbujanju perspektive skrbnosti. Ker imajo zaradi svojega hierarhičnega položaja večjo moč odločanja, bi morali prevzeti vlogo pobudnika in odgovornega za proces razvoja skrbnosti. Dejavno naj podpira vpeljevanje procesa samorefleksije ter poglobljanje znanja in uporabo metod (glej poglavje 4).

Odgovornost vodstva je, da v načrtovanje poklicnega razvoja zaposlenih vključuje razsežnost spola. To na eni strani pomeni, da je pri izbiri zaposlenih pozorno na zastopanost vseh spolov, na drugi strani pa, da vpeljuje ukrepe usposabljanja, ki upoštevajo razsežnost spola (MIKA 2014).

Vodstvo je odgovorno za vzpostavljanje in spodbujanje skrbnega delovnega ozračja. To pomeni, da dejavno vzdržuje spoštljiv odnos z zaposlenimi in starši. Starše je vedno treba vključiti v razvojne procese. Če aktivno vključevanje staršev zaradi omejenih sredstev ni mogoče, je potrebno zagotavljati vsaj transparentnost pedagoških pristopov.

Osrednji element skrbnega delovnega ozračja je kultura strpnosti do napak. To pomeni, da je treba sprejeti dejstvo, da se napake dogajajo in da jih ni treba kaznovati. Razumeti jih moramo kot priložnost za učenje. Otrokom, zaposlenim in staršem je v olajšanje, če vidijo, da napake niso sinonim za osebni neuspeh. Kultura strpnosti do napak pomeni, da se lahko pogovarjamo o negotovostih in odporih in da si vsak upa povedati svoje mnenje. Če odpor otrok, zaposlenih in staršev ostane prikrit, to ovira trajnostno uresničevanje koncepta skrbnih moškosti (Scambor 2012: 29).

Sem sodi tudi ustrezna zaščita pred nasiljem, ki jo je mogoče razumeti kot sestavni del kulture odprte komunikacije. To pomeni jasno delitev odgovornosti ter transparentno in odprto komunikacijo. Tudi tu je priporočljivo, da v razvojni proces vključimo tudi otroke, saj ti znajo dobro prepoznati priložnosti za izboljšave in reševanje težav. Če to ni mogoče, je treba razviti vsaj otrokom prijazno obliko zaščite pred nasiljem (UNICEF 2020).

Nenazadnje je potrebno zagotoviti tudi financiranje dejavnosti usposabljanja zaposlenih, saj morajo imeti izobraževalne ustanove na voljo zadostna sredstva za udeležbo zaposlenih v nadaljnjem usposabljanju in nabavo gradiva, ki upošteva vidik spola, ter možnost za izvajanje supervizije. Potreben je čas za ponovno ovrednotenje delovnih procesov in nalog z vidika spola ter skupni razmislek o teh procesih z zaposlenimi in s starši.

06.2 Prostori poguma in kultura skrbnosti

Vključevanje koncepta skrbnih moškosti v predšolsko vzgojo in izobraževanje zagotavlja prostor, v katerem lahko otroci vseh spolov sledijo svojim interesom in razvijajo svoje spretnosti. Fantje, ki se naučijo biti pozorni na svoje čustvene potrebe, najdejo tudi načine, kako jih uresničiti (Bissuti in Wölfl, 2011). Vprašanje je, kako lahko ustvarimo prostor, v katerem je mogoče moškosti konceptualizirati v pluralnosti in v katerem so čustva in skrbni odnosi legitimne lastnosti moškosti.

»Raziskave so pokazale, da sta stopnji sramežljivosti in strahu fantov pred zaznavanjem, izražanjem in uresničevanjem lastnih potreb zelo visoki, zlasti pod vplivom zahtev tradicionalnih konceptov moškosti.«

(Scambor et al., 2019: 68)

Če so za okolje, v katerem živijo fantje, značilne stroge hegemonске podobe moškosti (Connell, 2000), kot so moč, pogum, neranljivost, neustrašnost in heteroseksualnost, ljudje podobe skrbne moškosti, ki odstopajo od te norme, navadno povezujejo z nemočjo in obrobnostjo (Lenz, 2014; Rieske, 2016). Ideali moškosti, kot so moč, samozavest in osredotočenost nase, navadno ovirajo odnosne in čustvene vidike moškosti, saj zatirajo univerzalna in neizogibna človeška čustva, kot so strah, negotovost, ranljivost, odvisnost.

»Pritisk, da bi ustrezali določenim podobam tradicionalne moškosti, lahko posledično pripelje do pomanjkanja socialnih spretnosti v odnosu do sebe in drugih. To se kaže na primer v nezmožnosti vzpostavljanja trajnih prijateljstev in odnosov, nezmožnosti prositi za pomoč, priznati potrebo po pomoči, uveljaviti se v življenju v skladu s svojimi željami in še veliko več. V fantovskih/moških skupinah se aroganca in izmikanje kažeta v navidezni ležernosti.«

(Scambor et al., 2019: 68)

Kako lahko v predšolski vzgoji in izobraževanju obravnavamo odnosne in čustvene vidike moškosti, da spodbudimo skrbne moškosti?

Morda se lahko učimo tako, da se osredotočimo na koncepte iz protidiskriminacijskega izobraževalnega dela, ki se giblje med prostori varnosti in prostori poguma (*Safe Space, Brave Space*). Z gibanjem med večinoma varnimi prostori in prostori, v katerih se razpravlja tudi o (potencialno) neprijetnih temah (prostori poguma), poteka učenje v kontekstu »negotovosti«.

Poudarek je na spoznavanju neenake moči. To običajno vključuje bodisi spoznavanje lastnih privilegijev bodisi delo z vidika marginaliziranih položajev, kakršni so pripisani na primer skrbnim moškostim v tradicionalnem moškem okolju, s ciljem samoopolnomočenja moških z vidika skrbnosti. Ena vrsta teh učnih prostorov se imenuje varni prostori. Izraz je sporočilo vsem članom_icam skupine, ki jim ni prijetno deliti svojih izkušenj in misli o občutljivih in spornih temah (Arao in Clemens, 2013). Varni prostori so prostori, kamor se (potencialno) marginalizirane osebe lahko umaknejo na varno, kjer so lahko kar najmanj izpostavljene diskriminatornim in žaljivim izjavam, ter prostori, v katerih vlada ozračje pozornosti in skrbnosti. Izvor izraza varen prostor je do danes nejasen, vendar predstavlja uveljavljen in razširjen koncept, ki je sestavni del izobraževalnih konceptov skrbnosti.

Toda praktične izkušnje so pokazale, da varni prostori, ki so konceptualno usmerjeni v varnost in svobodo pred diskriminacijo, dejansko pogosto niso območja brez tveganja in v njih prizadeti posamezniki_ce niso zaščiteni pred žaljivim vedenjem drugih (Ali, 2017). Te izkušnje so prispevale k razvoju koncepta varnega prostora v smeri prostora poguma. Izraz prostor poguma sta prvič predstavila Arao in Clemens (2013), ki sta v zvezi z njim opredelila pet kazalnikov:

- ✓ **»Strinjamo se, da se ne strinjamo, in polemiziramo z vljudnostjo«** – različna mnenja so sprejeta, razprava se nadaljuje na dostojanstven način s pripoznanjem razlik v stališčih;
- ✓ **»Odgovorni smo za namene in učinke«** – namen dejanja je ločen od njegovega učinka; odkrito razpravljamo o primerih, ki vplivajo na čustveno dobro počutje drugih;
- ✓ **»Sami si izbiramo svoje izzive«** – udeleženci_ke sami_e odločajo o vstopu v razpravo in izstopu iz razprave ter razmislijo o svojih odločitvah;
- ✓ **»Spoštljivost«** – spoštljivi smo do drugih in razmišljamo o tem, kaj pomeni aktivno spoštovanje;
- ✓ **»Brez napadov«** – upoštevamo zavezanost, da ne škodujemo drugim, in hkrati ne zavračamo kritike o domnevnih napadih.

Cilji prostorov poguma in varnih prostorov kot učnih prostorov se razlikujejo. Glavni cilj varnega prostora je, da potencialno marginaliziranim osebam zagotovimo varno okolje, kjer lahko raziskujejo in oblikujejo lastni položaj (npr. fantje, ki se usposablajo za skrbstvene dejavnosti), ki ni pod vplivom članov_ic dominantne skupine (Ali, 2017). Prostori poguma se osredotočajo na učne izkušnje v mešanih skupinah in jih mora pedagoško osebje oblikovati tako, da se lahko udeleženci_ke soočijo tudi z neprijetno vsebino in zahtevnimi izkušnjami. Omogočeno je medsebojno učenje v raznolikosti. Obema konceptoma je skupna kritična analiza hegemonskih struktur v družbi, zaradi katerih so ljudje v različnih položajih in imajo različne izkušnje.

V kulturi skrbnosti je potrebno pripoznati razkorak med željo in resničnostjo. Kritičnih situacij ne zanikamo, temveč jih izpostavimo kot take, da lahko razmislimo o njih.

Pedagoško osebje se mora zato zavedati ne le otrokovih različnih okoliščin, temveč tudi njegovih ali njenih različnih ranljivosti. V skladu s tem se z učenjem vzpostavlja prostor poguma, saj tu ni mogoče zagotoviti zaščite, ki jo ponuja varen prostor. Vsi udeleženi se zavedajo, da bodo morda prizadeti. To zavedanje je pogoj, da spremenijo svoje vedenje v prostoru, ki jim to omogoča in jim odpira učne priložnosti za preizpraševanje lastnega stališča ter spoznavanje in sprejemanje novih pogledov.

07 Končná príporočila

Krepitev skrbnih moškosti je presečna naloga. V zaključnem delu tega priročnika za pedagoško osebje v predšolski in osnovnošolski vzgoji ter izobraževanju se osredotočamo na dve ravni: najprej na vodstveno raven pedagoških ustanov in nato na spolno občutljivo pedagogiko v predšolski vzgoji in izobraževanju. Predstavljeni so najpomembnejši pojmi, ki jih je mogoče najti v ustreznih poglavjih:

Priporočila za vodje:

- ✓ Poskrbite za samorefleksijo na temo spolne občutljivosti in skrbnih moškosti.
- ✓ Pri delovanju ustanove razvijajte in v praksi uresničujte vodilno načelo, ki vključuje spolno občutljivost in skrbne moškosti.
- ✓ Omogočajte razumevanje in vzpostavljanje prostorov poguma in kulture skrbnosti.
- ✓ Zagotavljajte nenehne možnosti za dodatno usposabljanje, povezano z vprašanji enakosti spolov, vsem zaposlenim v vrtcih in osnovnih šolah.
- ✓ Poskrbite za informativno gradivo za starše, da bi odpravili dvome in razblinili mite o spolno občutljivi vzgoji ter zagotovili bolj povezano okolje za otroke.
- ✓ Zagotovite aktualno in dostopno pedagoško gradivo, ki upošteva dimenzijo spola in vključuje skrbne moškosti.

Priporočila za pedagoško osebje:

- ✓ Poskrbite za samorefleksijo o spolnih stereotipih, tudi o moškostih.
- ✓ Poskrbite za samorefleksijo glede rabe jezika pri delu z otroki (proti spontani reprodukciji stereotipov).
- ✓ Kontinuirano obravnavajte koncepte skrbi in skrbne moškosti.
- ✓ Predstavljajte skrb kot družbeno vrednoto in poudarjajte njene pozitivne družbene vidike.
- ✓ Poudarjajte ekonomsko in družbeno vrednost delovnih mest v skrbstvenih poklicih.
- ✓ Vsem otrokom omogočajte enake dejavnosti ne glede na spol in poskrbite za vključujoče igre.
- ✓ Uporabljajte večplasten izobraževalni pristop, ki upošteva spolno in družinsko raznolikost.
- ✓ Uporabljajte spolno občutljivo gradivo in metode.

08 Slovar

Slovar temelji na pojmovniku in definicijah Evropskega inštituta za enakost spolov (EIGE)
<https://eige.europa.eu/thesaurus>

krepitev zmogljivosti	Razvijanje in/ali krepitev znanja, spretnosti in sposobnosti posameznikov, institucij, skupin in organizacij za opravljanje nalog, reševanje težav ter določanje in doseganje ciljev enakosti spolov na trajnosten in transformativen način.
skrbne moškosti	Nasprotje hegemonskih moškosti; temeljijo na tem, da moški prevzemajo vlogo tistega, ki skrbi za druge, (kot vključeni očetje) in ne zgolj vlogo hranilca (kot hranilci družine).
skrbstveno delo	Skrb za telesne, psihološke, čustvene in razvojne potrebe ene ali več drugih oseb.
varstvo otrok	Zagotavljanje javnih, zasebnih, individualnih ali kolektivnih storitev za zadovoljevanje potreb staršev in otrok.
raznolikost	Razlike v vrednotah, stališčih, kulturni perspektivi, prepričanjih, etničnem ozadju, spolni usmerjenosti, spolni identiteti, veččinah, znanju in življenjskih izkušnjah vsakega posameznika v kateri koli skupini ljudi.
delitev dela v gospodinjstvu	Delitev skrbstvenega dela in gospodinjskih obveznosti med ženskami in moškimi.
spol(i)	Družbene lastnosti in priložnosti, ki jih povezujemo z ženskostjo in moškostjo ter z odnosi med ženskami in moškimi ter dekleti in fanti, pa tudi z odnosi med ženskami in odnosi med moškimi. Sociokulturna konstrukcija znotraj binarizma žensk in moških.
enakost spolov	Enake pravice, odgovornosti in priložnosti vseh spolov.
spolna identiteta	Globoko občuteno notranje in individualno doživljanje spola vsake osebe, ki se lahko ujema s spolom, dodeljenim ob rojstvu, vključno z osebnim občutenjem telesa (ki lahko po svobodni izbiri vključuje spremembo telesnega videza ali funkcije z medicinskimi, kirurškimi ali drugimi sredstvi) in drugimi izrazi spola, vključno z oblačenjem, govorom in načinom vedenja.
spolne norme	Standardi in pričakovanja, ki jim ženske in moški na splošno ustrezajo v razponu, ki opredeljuje določeno družbo, kulturo in skupnost v določenem trenutku.
spolne vloge	Družbene in vedenjske norme, ki v določeni kulturi veljajo za družbeno primerne za posameznike določenega spola.

spolno občutljivo	Politike in programi, ki upoštevajo posebnosti v življenju žensk, moških in drugih spolov ter si prizadevajo za odpravo neenakosti in spodbujanje enakosti spolov, vključno z enakomerno porazdelitvijo virov, zato obravnavajo in upoštevajo razsežnost spola.
spolni stereotipi	Praksa pripisovanja posebnih lastnosti, značilnosti ali vlog posamezni ženski ali moškemu zgolj na podlagi njene ali njegove pripadnosti družbeni skupini žensk ali moških.
nasilje na podlagi spola	Nasilje, usmerjeno proti osebi zaradi njenega spola, spolne identitete ali spolnega izraza, ali ki nesorazmerno prizadene osebe določenega spola.
hegemonske moškosti	Kulturna norma, ki nenehno povezuje moške z močjo in ekonomskimi dosežki.
heteronormativnost	Heteronormativnost je norma v naši družbi. Za normalno velja, da so vsi ljudje moški ali ženske, da so heteroseksualni ter da se spolna usmerjenost in spolna identiteta v življenju ne spreminjata. Ljudi, ki ne ustrezajo tej normi, se izključuje in diskriminira.
gospodinjska opravila	Neplačano delo za vzdrževanje gospodinjstva, ki ga opravljajo člani_ce gospodinjstva.
marginalizirane skupine	Različne skupine ljudi v določeni kulturi, kontekstu in zgodovini, ki so v nevarnosti, da bodo izpostavljene večkratni diskriminaciji zaradi prepletanja različnih osebnih značilnosti ali razlogov, kot so fizični spol, spol, starost, etnična pripadnost, vera ali prepričanje, zdravstveno stanje, invalidnost, spolna usmerjenost, spolna identiteta, izobrazba ali dohodek ali to, da živijo na določenem geografskem območju.
moškosti	Različne predstave o tem, kaj pomeni biti moški, vključno z vzorci vedenja, povezanimi s položajem moških v določenem sklopu spolnih vlog in odnosov.
patriarhat	V ožjem pomenu se patriarhat nanaša na sistem, v katerem ima moški v gospodinjstvu absolutno pravno in ekonomsko premoč nad svojimi odvisnimi ženskimi in moškimi družinskimi člani. Patriarhat v širši definiciji pomeni manifestacijo in institucionalizacijo moške prevlade nad ženskami in otroki v družini ter razširitev moške prevlade nad ženskami v družbi na splošno.
spolno nasilje	Vsako spolno dejanje, storjeno nad žrtvijo brez njene privolitve.
neplačano delo	Delo, pri katerem se proizvajajo blago in storitve, vendar ni neposredno ali kako drugače plačano; na primer gospodinjsko in skrbstveno delo.

09 Viri in literatura

- Aguilar, Lorena (2009): Training manual on gender and climate change: Global Gender and Climate Alliance. San José. Accessible at <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/2009-012.pdf>, 22.07.2022.
- Ali, Diana (2017): Safe Space and Brave Space: Historical Context and Recommendations for Student Affairs Professionals. NASPA Policy and Practice Series October 2017 (2): 3-12.
- American Psychological Association (2018): APA Guidelines for Psychological Practice with Boys and Men. Accessible at <https://www.apa.org/about/policy/boys-men-practice-guidelines.pdf>, 22.07.2022.
- Arao, Brian & Kristi Clemens (2013): The Art of Effective Facilitation: Reflections From Social Justice Educators.
- Bell hooks (2000): All About Love: New Visions. New York: HarperCollins Publishers
- Bissuti, Romeo & Georg Wölfl (2011): Stark aber wie? Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention, Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (Abteilung GM/Gender und Schule), Vienna, 2nd Edition. www.eduhi.at/dl/starkaberwiebroschre2011inte.pdf.
- Blank-Mathieu, Margarete (1999): Kinderfreundschaft: Weshalb brauchen Kinder Freunde? In Klaus Schüttler-Janikulla (ed.), Handbuch für ErzieherInnen in Krippe, Kindergarten. München: mvg-verlag. Accessible at: <https://www.kindergartenpaedagogik.de/fachartikel/bildungsbereiche-erziehungsfelder/soziale-und-emotionale-erziehung-persoenlichkeitsbildung/1263/>, 22.07.2022.
- Boger, Mai-Anh (2017): Theorien der Inklusion – eine Übersicht. In: Zeitschrift für Inklusion-online.net: Ausgabe 01/2017 [online] <https://www.inklusion-online.net/index.php/inklusion-online/article/view/413>
- Brannon, Robert (1976): Looking at the Male Role. Contemporary Psychology, 21(11), 795–796. <https://doi.org/10.1037/014712>
- Cambi, Franco (2010): La cura di sé come processo formativo: Tra adultità e scuola Roma-Bari: Laterza.
- Connell, W.R. (2000): Masculinities, Second Edition. University of California Press, Berkeley.
- Cremers, Michael and Krabel, Jens (2012): Generalised suspicion against male ECEC workers and sexual abuse in ECEC centres: an analysis of the current situation and modules for a protection concept: https://mika.koordination-maennerinkitas.de/fileadmin/user_upload/Cremers_Krabel_ECEC_protection_concept.pdf
- Dawar, Tinny and Anand, Sarita (2018): Occupational stereotypes amongst children: a gender perspective. The Indian Journal of Home Science 30 (1): 10-21.
- Debus, Katharina (2017): Dramatisierung, Entdramatisierung und Nicht-Dramatisierung von Geschlecht und sexueller Orientierung in der geschlechterreflektierten Bildung. Oder: (Wie) Kann ich geschlechterreflektiert arbeiten, ohne Stereotype zu verstärken? In Ilke Glockentöger; Eva Adelt (eds.), Gendersensible Bildung und Erziehung in der Schule. Grundlagen – Handlungsfelder – Praxis, 25-42. Münster New York: Waxmann.
- Diekman, A.B. & A.H. Eagly (2000): Stereotypes as Dynamic Constructs: Women and Men of the Past, Present, and Future: In Personality and Social Psychology Bulletin, Volume 26, Issue 10, p. 1171 – 1188.
- Dill, S. Janette; Price-Glynn, Kim and Rakovski, Carter (2016). Does the 'Glass Escalator' Compensate for the Devaluation of Care Work Occupations? The Careers of Men in Low- and Middle-Skilled Health Care Jobs. Gender and Society 30 (2): 334–360.
- Dissens e.V. & Debus, Katharina; Könnecke, Bernard; Schwerma, Klaus; Stuve, Olaf (eds.) (2012): Geschlechterreflektierte Arbeit mit Jungen an der Schule: Texte zu Pädagogik und Fortbildung rund um Jungen, Geschlecht und Bildung. Berlin: Dissens e.V.
- Eagly, A. H. & A.A. Mitchell (2004): Social role theory of sex differences and similarities: Implications for the socio-political attitudes of women and men. In M. A. Paludi (Ed.), Praeger guide to the psychology of gender (pp. 183–206). Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- EIGE (European Institute for Gender Equality) (2020): Gender Equality Index 2020.
- Elliot, Karla (2016): Caring Masculinities: Theorizing an Emerging Concept: Men and Masculinities 19 (3): 240-259.
- European Institute for Gender Equality (EIGE) (2017): Gender Equality Index 2017. Accessible at: <https://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/gender-equality-index-2017-measurementframework-of-violence-against-women>, 14.01.2022.

- European Institute for Gender Equality (EIGE) (2021): Gender Equality Index 2021: Health. Accessible at <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-health>, 22.07.2022. doi:10.2839/834132
- Fachstelle Kinderwelten (2003): Ziele vorurteilsbewusster Arbeit für Kita-Leiter_innen. Berlin: Wamiki Verlag. Accessible at: https://situationsansatz.de/wp-content/uploads/2019/08/Fachstelle2003_Ziele-vb-Arbeit-Leitung.pdf
- Fachstelle Kinderwelten (ed.) (2017): Inklusion in der Kitapraxis: Die Zusammenarbeit mit Eltern vorurteilsbewusst gestalten. Berlin: Wamiki Verlag
- Fernández-Lozano, Irina & Teresa Jurado-Guerrero (2022): Carving out space for Caring Masculinities. Results from a European Study. <https://www.men-in-care.eu/results>
- Fine, Cordelia (2010): *Delusions of Gender: The Real Science Behind Sex Differences*.
- Foucault, Michel (1978): *The History of Sexuality: Volume 1: An Introduction*. New York: Pantheon Books.
- Fraser, Nancy (1996): Gender equity and the welfare state: a post-industrial thought experiment. In S. Benhabib (Ed.), *Democracy and difference. Contesting the Boundaries of the Political*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 218-242.
- Fraser, Nancy (2016): Capitalism's Crisis of Care. *Dissent*, Fall 2016. Accessible at <https://www.dissentmagazine.org/article/nancy-fraser-interview-capitalism-crisis-of-care>, 27.05.2022.
- Frech, Verena (2008): Erkennen, fühlen, benennen. Grundlagen der emotionalen Entwicklung im frühen Kindesalter. Accessible at <https://www.kindergartenpaedagogik.de/fachartikel/psychologie/1944/>, 22.07.2022.
- Freeman, Nancy K. (2007): Pre-schoolers' Perceptions of Gender Appropriate Toys and their Parents' Beliefs About Genderized Behaviors: Miscommunication, Mixed Messages, or Hidden Truths? *Early Childhood Education Journal* 34: 357–366. Accessible at <https://doi.org/10.1007/s10643-006-0123-x>, 22.07.2022.
- Gärtner, Marc; Scambor, Elli; Bernacchi, Erika (2018): Boys in Care Strengthening boys to Pursue Care Occupations. Transnational Report. https://www.boys-in-care.eu/fileadmin/BIC/General/BiC_Transnational_Report_2018.pdf
- Gärtner, Marc and Scambor, Elli (2020): Caring Masculinities: Über Männlichkeiten und Sorgearbeit. *Aus Politik und Zeitgeschichte* 70 (45): 22-27. Accessible at <https://www.bpb.de/apuz/care-arbeit-2020/317852/caring-masculinities-ueber-maennlichkeiten-und-sorgearbeit>, 22.07.2022.
- Goel, Rahul; Oyeboode, Oyinola; Foley, Louise; Tatah, Lamed; Millett, Christopher and Woodcock, James (2022): Gender differences in active travel in major cities across the world: Transportation. Accessible at <https://doi.org/10.1007/s11116-021-10259-4>, 22.07.2022.
- Hanlon, Niall (2012): *Masculinities, Care and Equality: Identity and Nurture in Men's Lives*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Heilman, Brian; Barker, Gary and Harrison, Alexander (2017): *The Man Box: A Study on Being a Young Man in the US, UK, and Mexico*. Washington D.C.: Promundo. <https://promundoglobal.org/resources/man-box-study-young-man-us-uk-mexico/>.
- Holtermann, Daniel (ed.) (2022): *Fürsorgliche Männlichkeiten in der Kindheits- und der Grundschulpädagogik in Deutschland*. Berlin: Dissens - Institut für Bildung und Forschung e.V.
- Julian is a Mermaid (2021): Accompanying material for Julian is a Mermaid. <https://www.queerformat.de/begleitmaterial-zu-julian-ist-eine-meerjungfrau/pp.18-21>.
- Kimmel, Michael (2008): *Guyland. The Perilous Word Where Boys Become Men: Understanding the Critical Years Between 16 and 26*. New York: HarperCollins Publishers. Koenig A.M. & A.H. Eagly, (2014). Evidence for the social role theory of stereotype content: observations of groups' roles shape stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*. Sep;107(3), p.371-92.
- Könnecke, Bernard (2012): Geschlechterreflektierte Jungenarbeit und Schule. In Dissens e.V. et al. (eds.), *Geschlechterreflektierte Arbeit mit Jungen an der Schule. Texte zu Pädagogik und Fortbildung rund um Jungenarbeit, Geschlecht und Bildung*, 62-71, [online] <http://www.jungenarbeit-und-schule.de/material/abschlusspublikation.html> [18.02.2019].
- Lahiri-Dutt, Kuntala (2013): Climate Justice Must Integrate Gender Equality: What are the Key Principles? In Velma I. Grover (ed.), *Impact of Climate Change on Water and Health*, 106-119. CRC Press.

- Lenz, Hans-Joachim (2014): Wenn der Domspatz weiblich wäre... Über den Zusammenhang der Verdeckung sexualisierter Gewalt an Männern und kulturellen Geschlechterkonstruktionen. In Peter Mosser and Hans-Joachim Lenz (eds.), *Sexualisierte Gewalt gegen Jungen: Prävention und Intervention. Ein Handbuch für die Praxis*, 15–40. Wiesbaden: Springer VS.
- Levy, Gary D.; Sadovsky, Andrienne L. and Troseth, Georgene L. (2000): Aspects of Young Children's Perceptions of Gender-Typed Occupations. *Sex Roles: A Journal of Research* 42 (11-12): 993–1006.
- Luttrell, Wendy (2020): *Children Framing Childhoods: Working-Class Kids' Vision of Care*. Bristol: Policy Press.
- Martin, Carol Lynn and Ruble, Diane (2004): Children's search for gender cues: Cognitive perspectives on gender development. *Current Directions in Psychological Science* 13 (2): 67–70.
- Mead, George Herbert (1987): *Geist, Identität und Gesellschaft (Mind, Self and Society)* Frankfurt: Suhrkamp.
- MIKA - Koordinationsstelle Männer in Kitas (2014): *Geschlechtergerechte Personal- und Organisationsentwicklung*. Accessible at: https://mika.koordination-maennerinkitas.de/uploads/media/07_Broschuere_Geschlechtergerechte_Personal..._01.pdf
- National Alliance for Caregiving and AARP. Caregiving in the US. 2020. Available from: <https://www.caregiving.org/wp-content/uploads/2021/01/full-report-caregiving-in-the-united-states-01-21.pdf>
- Neumayer, Eric and Plümper, Thomas (2007): The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981–2002. *Annals of the Association of American Geographers* 97 (3): 551-566.
- Ofori, George (2018): *Men in communal roles: The influence of gender incongruent role models on gender stereotypes and occupational aspirations of kindergarten children in Northern Norway*. Master Thesis in Psychology. Department of Psychology, Faculty of Health Sciences: UiT – The Arctic University of Norway.
- Ortner, Sherry. B. (1972): Is Female to Male as Nature Is to Culture? *Feminist Studies* 1 (2): 5–31. Accessible at <https://doi.org/10.2307/3177638>, 22.07.2022.
- Paulson, Susan and Boose, William (2019): *Masculinities and environment*. CAB Reviews: Perspectives in Agriculture, Veterinary Science, Nutrition and Natural Resources 14 (030): 1-12.
- Pollack, William S. (1998): *Real Boys: Rescuing Our Sons from the Myths of Boyhood*. New York: Henry Holt and Company.
- Ranjith, Reshma (2017): *Ecofeminism, Patriarchy, Capitalism and Post Colonialism in the Indian Scenario: A Short Study*. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science* 22 (9): 18-24.
- Rieske, Thomas Viola (2016): *Junge ≠ Opfer?: Zur (These der) Verleugnung männlicher Betroffenheit von sexualisierter Gewalt im pädagogischen Feld.* " [Boy ≠ victim? On the (thesis of) denial of male involvement in sexualized violence in the educational field]. In Claudia Mahs, Barbara Rendtorff and Thomas V. Rieske (eds.), *Erziehung – Gewalt – Sexualität. Zum Verhältnis von Geschlecht und Gewalt in Erziehung und Bildung*, 75–90. Opladen: Barbara Budrich.
- Rose, Amanda J. and Asher, Steven R. (2017): The Social Tasks of Friendship: Do Boys and Girls Excel in Different Tasks? *Child Development Perspectives* 11 (1): 3 – 8.
- Rosenfeld, Daniel L. and Tomiyama, A. Janet (2021): Gender differences in meat consumption and openness to vegetarianism. *Appetite* 166. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2021.105475>
- Rosenthal, Robert and Jacobson, Lenore (1968): *Pygmalion in the classroom: Teacher Expectation and Pupils' Intellectual Development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ruby, Matthew B. and Heine, Steven J. (2011): Meat, morals, and masculinity. *Appetite* 56 (2): 447-450.
- Scambor, Elli; Wojnicka, Katarzyna and Bergman, Nadja (eds.) (2013): *The Role of Men in Gender Equality – European strategies & insights: Study on the Role of Men in Gender Equality*. Accessible at <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f6f90d59-ac4f-442f-be9b-32c3bd36eaf1>, 22.07.2022.
- Scambor, Elli, Nadja Bergmann, Katarzyna Wojnicka, Sophia Belghiti-Mahut, Jeff Hearn, Øystein G. Holter, Marc Gärtner, Majda Hrženjak, Christian Scambor, and Alan White. (2014): *Men and Gender Equality: European Insights*. In: *Men and Masculinities*, (175), pp. 552–77.
- Scambor, Elli, Majda Hrženjak, Nadja Bergman and Øystein Gulvåg Holter (2015): *Man's Share of Care for*

Children and Professional Care. In: Contribution to Humanities 14 (2) 53–72.

Scambor, Elli, Øystein G. Holter, and Markus Theunert. (2016): “Caring Masculinities – Men as Actors and Beneficiaries of Gender Equality”, In Documentation of the 3rd International Conference on Men and Equal Opportunities in Luxemburg 2016, 27-37. Accessible at: <http://www.mega.public.lu/fr/publications/publications>

Scambor, Elli; Jauk, Daniela; Gärtner, Marc and Bernacchi, Erika (2019): Caring masculinities in action: Teaching beyond and against the gender-segregated labour market. In Sveva Magaraggia, Gerlinde Maurer and Marianne Schmidbaur (eds.): Feminist Perspectives on Teaching Masculinities. Learning Beyond Stereotypes, 59-77. Milton: Routledge. 2019. <https://www.routledge.com/Feminist-Perspectives-on-Teaching-Masculinities-Learning-Beyond-Stereotypes/Magaraggia-Maurer-Schmidbaur/p/book/9780367193287>

Scambor, Elli (2012): Gleichstellung als Schwerpunkt der Organisationsentwicklung in der institutionellen Kinderbetreuung. In: und Kinder Nummer 90, Dezember 2012.

Scambor, Elli and Gärtner, Marc (eds.) (2019): Boys in Care - Jungen* stärken bei der Wahl eines sozialen, erzieherischen oder pflegerischen Berufs. Ein Handbuch für pädagogische Fachkräfte und Multiplikator*innen für geschlechterreflektierende Berufsorientierung. Erstellt im Rahmen des Europäischen Projekts “BOYS IN CARE – Strengthening Boys to pursue Care Occupations (BiC)” <https://vmg-steiermark.at/de/forschung/publikation/boys-care-jungen-staerken-bei-der-wahl-eines-sozialen-erzieherischen-oder>

Siegler, Robert; Eisenberg, Nancy; DeLoache, Judy and Saffran, Jenny (2016): Entwicklungspsychologie im Kindes- und Jugendalter. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.

Spencer, Steven J.; Steele, Claude M. and Quinn, Diane M. (1999): Stereotype Threat and Women's Math Performance. Journal of Experimental Social Psychology 35 (1): 4-28.

Stuve, Olaf and Debus, Katharina (2012): Männlichkeitsanforderungen: Impulse kritischer Männlichkeitstheorie für eine geschlechterreflektierte Pädagogik mit Jungen. In Dissens e.V., Katharine Debus, Bernard Könnecke, Klaus Schwerma, Olaf Stuve (eds.), Geschlechterreflektierte Arbeit mit Jungen an der Schule, 43-60. Berlin: Eigendruck. Accessible at: <http://www.jungenarbeit-und-schule.de/material/abschlusspublikation.html>, 22.07.2022.

Swim, Janet; Gillis, Ash J. and Hamaty, Kaitlynn J. (2020): Gender Bending and Gender Conformity: The Social Consequences of Engaging in Feminine and Masculine Pro-Environmental Behaviours. Sex Roles 82: 363-385.

Torino, C. Gina and Sue, Derald Wing (2010): Stereotyping. In Caroline S. Clauss-Ehlers (ed.), Encyclopedia of Cross-Cultural School Psychology, 930-932. Boston: Springer. Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-387-71799-9_401

Tronto, Joan C. (1993): Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care. New York: Routledge.

Tronto, Joan C. (2015): Who Cares? How to Reshape a Democratic Politics. Ithaca London: Cornell University Press.

UNICEF (2020): Institutioneller Kinderschutz bei UNICEF Deutschland 2020. Accessible at: <https://www.unicef.de/cae/resource/blob/230372/466b21f44ad82aeb289c70fc4275f0e8/institutioneller-kinderschutz-data.pdf>

UN Women (2022): Explainer: How gender inequality and climate change are interconnected. at <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected>, 22.07.2022.

Vianden, Jörg (2019): Got Solidarity? Challenging Straight White College Men to Advocate for Social Justice. New York: Routledge.

Warren, Karen J. and Cady, Duane L. (1994): Feminism and Peace: Seeing Connections. Hypatia 9 (2): 4-20.

Way, Niobe (2011): Deep Secrets: Boys' Friendship and the Crisis of Connection. Cambridge (MA): Harvard University Press.

Way, Niobe; Ali, Alisha; Gilligan, Carol and Noguera, Pedro (2018): The Crisis of Connection: Roots, Consequences, and Solutions. New York: New York University Press.

10 Partnerji

Dissens - Inštitut za izobraževanje in raziskave je neprofitna nevladna organizacija, ki opravlja svetovalne, izobraževalne in raziskovalne storitve. Ustanovljena je bila leta 1990, njeni glavni cilji pa so zavzemanje za enakost spolov s spodbujanjem netradicionalnih zgledov moškosti, zmanjševanje spolnih hierarhij ter preprečevanje nasilja na podlagi spola. Te cilje dosega z aktivnostmi za mlade, izobraževanjem odraslih in raziskovalnim delom.

Več informacij je na voljo na: <http://www.dissens.de/>

Inštitut za raziskovanje moškosti in študije spolov (VMG, Avstrija) že 25 let izvaja storitve, povezane z delom s fanti, mreženjem, izobraževanjem in usposabljanjem. Inštitut že več let izvaja in ocenjuje dejavnosti v okviru Dneva fantov v Avstriji.

Več informacij je na voljo na: <http://www.vmg-steiermark.at/>

Mirovni inštitut - Inštitut za sodobne družbene in politične študije - je neodvisen in neprofiten raziskovalni inštitut, ki so ga leta 1991 ustanovili posamezniki_ ce, ki so verjeli_e v mirno reševanje sporov, enakost in spoštovanje človekovih pravic. Inštitut z znanstvenoraziskovalnimi in zagovorniškimi dejavnostmi prispeva k ustvarjanju družbe, ki je sposobna kritične misli in temelji na načelih enakosti, odgovornosti, solidarnosti, človekovih pravic in pravne države. Enakost spolov je eno izmed prioritetenih področij raziskovalnega in aktivističnega delovanja.

Več informacij je na voljo na: <https://www.mirovni-institut.si/o-mirovnem-institutu/>

Istituto degli Innocenti

Istituto degli Innocenti je italijanska organizacija, ki izvaja dejavnosti dokumentacije, raziskovanja, analize in izobraževanja na teme otrok, mladostnikov in družin. Še zlasti se osredotočajo na področje preprečevanja zlorab in socialno vključenost otrok.

Več informacij je na voljo na: <http://www.istitutodegliinnocenti.it/>

Center za ženske študije in politike v Bolgariji ima petnajst let izkušenj na področju raziskovanja enakosti spolov, pravic žensk in nasilja nad ženskami, usklajevanja dela in družine, ter delitve skrbstvenih odgovornosti med spoloma. Raziskovanje uporabljajo v priporočilih za izvajanje politik in spremembe zakonov na nacionalni in mednarodni ravni.

Več informacij je na voljo na: www.cwsp.bg

Center za spodbujanje enakosti (CEA)

CEA si od leta 2003 prizadeva za spodbujanje in krepitev enakosti spolov v Litvi in na mednarodni ravni z informacijskimi kampanjami, zagovorništvo, usposabljanji, publikacijami ter z zagotavljanjem strokovnega znanja o vprašanih enakosti spolov državnim akterjem in širši javnosti.

Več informacij je na voljo tukaj: <http://gap.lt/en/>